

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

VPLIV POLITIČNEGA SISTEMA NA
GOSPODARSKO RAST IN NEENAKOST V DRUŽBI

Ljubljana, avgust 2009

HEDVIKA HRIBŠEK

IZJAVA

Študentka Hedvika Hribšek izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Tjaše Redek, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 22.08.2009

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
Hipoteze.....	2
Metoda dela	3
Struktura naloge.....	3
1 OPREDELITEV POLITIČNIH SISTEMOV IN OSTALIH OSNOVNIH POJMOV	4
1.1 Pojasnila političnih pojmov	4
1.2 Opredelitev političnih sistemov	7
1.2.1 Avtokracija	10
1.2.1.1 Netiranske avtokracije	11
1.2.1.2. Zaprte avtokracije	14
1.2.2 Demokracija	15
1.2.3 Monarhija	16
1.3 Vzroki za pojav demokracije.....	17
2 TEORETIČNE IN EMPIRIČNE RAZISKAVE VPLIVOV POLITIČNIH SISTEMOV NA GOSPODARSKO RAST	20
2.1 Demokracija in gospodarska rast.....	23
2.1.1 Teoretične ugotovitve	23
2.1.2 Empirične ugotovitve	30
2.2. Avtokracija in gospodarska rast	33
2.2.1 Teoretične ugotovitve	33
2.2.2 Empirične ugotovitve	36
2.3 Politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast.....	37
2.3.1 Teoretične ugotovitve	37
2.2.2 Empirične ugotovitve	41
2.4 Analiza in sklep	45
3 POLITIČNE IN GOSPODARSKE INSTITUCIJE, POLITIČNI SISTEM IN RAST	46
3.1 Gospodarske institucije	48
3.1.1 Primer Severne in Južne Koreje	48
3.1.2 Primer kolonizacije.....	49
3.2 Zakaj se institucije razlikujejo med državami?	50
3.3 Kdaj so spremembe gospodarskih institucij možne?.....	52
3.4 Povzetek teorije političnih institucij	52
3.5 Drugi vidiki vpliva institucij na gospodarsko rast.....	53
4 POLITIČNI SISTEMI TER NEENAKOST IN REVŠČINA	55
5 PRIMERI AVTOKRATIČNIH IN DEMOKRATIČNIH DRŽAV	62
5.1 Opis podatkov in virov podatkov	62
5.2 Splošna analiza držav sveta glede na izbrane spremenljivke	63
5.3 Primeri avtokratičnih držav	66
5.4 Primeri demokratičnih držav	73
SKLEP	79
LITERATURA IN VIRI	81

KAZALO SLIK

SLIKA 1: PRIKAZ POTI PROTI DOBREMU DEMOKRATIČNEMU USTVARJALCU.....	28
SLIKA 2: POVEZAVA MED BDP P.C. IN POLITIČNIM SISTEMOM PO DRŽAVAH, POVPREČNE VREDNOSTI OD 1970 OZ. 1973-2004.....	64
SLIKA 3: POVEZAVA RASTI BDP IN POLITIČNEGA SISTEMA PO DRŽAVAH, POVPREČNE VREDNOSTI OD 1970 OZ. 1973-2004.....	65
SLIKA 4: PRIMERJAVA DELEŽA POTROŠNJE DRŽAVE V BDP IN POLITIČNEGA SISTEMA PO DRŽAVAH, POVPREČNE VREDNOSTI OD 1970 OZ. 1973–2004.	65
SLIKA 5: PRIKAZ GIBANJA BDP P.C. ZA KITAJSKO OD LETA 1970 DO 2004 (STALNE CENE 2000).....	69
SLIKA 6: PRIKAZ GIBANJA BDP P.C. ZA TURKMENISTAN OD LETA 1993 DO 2002 (STALNE CENE 2000)	72
SLIKA 7: PRIKAZ GIBANJA BDP P.C. ZA ZDA OD LETA 1970 DO 2004 (STALNE CENE 2000). 74	
SLIKA 8: PRIKAZ GIBANJA BDP P.C. ZA ŠVEDSKO OD LETA 1970 DO 2004 (STALNE CENE 2000).....	77

KAZALO TABEL

TABELA 1: POZITIVNI IN NEGATIVNI VPLIVI DEMOKRACIJE NA GOSPODARSKO RAST	29
TABELA 2: AVTORJI IN NJIHOVE UGOTOVITVE, ZAKAJ POLITIČNI SISTEM NE VPLIVA NA GOSPODARSKO RAST.....	37

PRILOGE

PRILOGA 1: PRIMERJAVA DRŽAV SVETA PO BDP P.C., POLITIČNEMU SISTEMU, GOSPODARSKI RASTI, DELEŽEM POTROŠNJE IN POTROŠNJE DRŽAVE V BDP	1
---	---

UVOD

Vsak politik ob želji povzpeti se na oblast obljublja gospodarski razvoj in rast ter boljše pogoje za življenje vseh ljudi. Seveda je večina teh obljub izrečenih v predvolilnem času, in v primeru, da je politik dovolj prepričljiv in všečen, lahko na volitvah zmagaja in si pridobi oblast. Vendar pa se takoj po volitvah pojavi problem, kako oblikovati vladajočo koalicijsko, kdo bo zasedel ministrske stolčke in začnejo se sklepati kompromisi. Pri tem pa se pojavita vprašanji, kako se obdržati na oblasti in kakšne posledice ima določen način vladanja na gospodarstvo, saj je velika verjetnost, da vlada, ki bo oslabilo gospodarstvo in poslabšala standard ljudi, na prihodnjih volitvah ne bo slavila. Seveda pa to drži samo, kadar govorimo o političnem sistemu, ki ima volitve, torej pri demokraciji. V primeru, ko pravih volitev ni, torej pri avtokraciji, pa ima avtokrat na voljo različne vzvode, s katerimi si lahko pomaga ostati na oblasti.

Ključno vprašanje pa je, kateri politični sistem in delovanje vladajočih je za državo in njen razvoj koristnejši ali manj slab. Demokracija je politični sistem, ki naj bi omogočal hitri razvoj države in s tem pripomogel k povečanju blaginje prebivalcev. Vendar se med političnimi ekonomisti in raziskovalci z ostalih področij še vedno pojavlja vprašanje, ali je demokracija res edini politični sistem, ki to omogoča. Veliko je empiričnih raziskav, ki iščejo povezave med gospodarsko rastjo in demokracijo, vendar ugotovitve niso enoznačne pri vseh raziskavah. Pogosto se primerja razvoj držav z avtokratičnim in demokratičnim političnim sistemom, kjer avtorji prihajajo do ugotovitev, da tudi avtokratične države lahko dosežajo visoke stopnje rasti. Vendar pa je v praksi težko dokazati, kakšen je odnos med političnim režimom in gospodarsko rastjo. Razlike gotovo obstajajo, vendar ni skupnega dogovora, kako te razlike izmeriti oziroma s kakšno metodo naj bi jih prikazali.

Bistveno vprašanje, s katerim se ekonomisti ukvarjajo, je, ali je politični sistem pomemben dejavnik rasti gospodarstva. Pri tem se v literaturi pojavljata dva nasprotujoča se pogleda, in sicer med zagovorniki demokracije in tistimi, ki trdijo, da demokracija ni pomemben faktor pri gospodarski rasti. Zagovorniki demokracije trdijo, da je politična svoboda pomembna, da država lahko dosega trajno in pravično rast, saj lastnosti demokracije, kot so politični pluralizem, zakonski predpisi in preverjanje spoštovanja zakonov ter periodične volitve, ščitijo gospodarske subjekte pred grabežljivostjo vladajoče elite, ki je značilna za večino avtoritarnih sistemov. Demokratični proces omogoča višjo ekonomsko blaginjo, ker spoštuje svobodo posameznika ter ščiti lastniške pravice in izvajanje pogodbenih določil med subjekti. Subjekti so v takšnem sistemu pripravljene investirati dolgoročno in s tem maksimirati premoženje, pri tem ti subjekti sami ocenijo oportunitetne stroške in sprejmejo odločitve ter sami uživajo v rezultatih njihovega dela. Seveda obstaja tudi drug pogled na demokracijo, ki trdi, da demokracija zavira rast zaradi kratkoročnih ciljev izvoljenih politikov. Vladajoča elita je kratkovidna, saj si želi predvsem odobravanje javnosti in uspeha na naslednjih volitvah, kar pomeni, da je dovzetna za različne pritiske po takojšnji potrošnji. Pogosto se pojavljajo ugotovitve, da je alokacija resursov posledica pritiskov manjših, a pomembnih skupin posameznikov, ki poberejo vse koristi, medtem ko

so revni izključeni in se razlike med njimi še povečujejo. Zaradi teh učinkov menijo, da demokratični proces ni sposoben slediti politikam, ki bi omogočale visoko gospodarsko rast, saj z njimi omejujejo politične in državljske pravice, kar pa je bistvo demokracije. Prav zaradi teh omejitev naj bi avtoritarni sistemi dosegali višjo gospodarsko rast. Avtokrati na drugi strani niso omejeni z različnimi pritiski po alokaciji resursov, zato lahko izberejo optimalne politike, ki naj bi dosegle dolgoročne cilje. Ker avtokratu pripada bogastvo države, ima močan interes, da pospešuje rast s pomočjo zagotavljanja stabilnosti in miru v državi ter z zadostnimi javnimi dobrinami, kar končno povečuje njegovo premoženje.

Z zgornjo interpretacijo se ne strinjajo zagovorniki demokracije, saj menijo, da posamezni primeri višjih gospodarskih rasti v avtokratičnih sistemih ne pomenijo prednosti avtokratičnih sistemov nad demokratičnimi. Menijo, da gospodarski uspeh pod avtokracijo ni vzdržljiv, saj okolje ne omogoča enakopravnosti gospodarskih subjektov, prebivalstvo pa je nezadovoljno zaradi represije. Nezadovoljstvo se povečuje in postopoma oslabi navidezno trdne makroekonomske politike, kar na koncu pripelje do socialno političnih nemirov. To povzroči nestabilnosti in zmanjšuje gospodarsko rast na dolgi rok. Takšnim posledicam se lahko izognemo samo, če se po dosegu določene stopnje gospodarskega razvoja politični vodja odloči za postopni prehod v demokracijo. Opozarjajo tudi na škodo, ki jo nesposobni ali grabežljivi avtoritarni sistem lahko povzroči državi (kar je razvidno iz zgodovine). Tudi v primeru, ko ima država racionalnega avtokrata, ki je vzpostavil red in mir, ter zagotavlja javne dobrine državljanom, njegove obljube, da bo vzdrževal takšno stanje, dolgoročno niso kredibilne, ker horizont vladanja avtokrata ni določen do neskončnosti. V primeru, ko se drugače racionalen vladar čuti ogroženega, se lahko začne obnašati zelo grabežljivo, zaseže privatno lastnino, krši pogodbe itd. ter pri tem ne razmišlja, kakšne bodo posledice njegovih odločitev na prihodnjo gospodarsko rast. Poudarjajo tudi, da je število neuspešnih avtokratičnih držav precej višje od uspešnih. Prav tako je znano dejstvo, da je zgodovinsko gledano prevladujoči avtokratični sistem, saj so bile v preteklosti volitve redke pojave oziroma so bile samo navidezne.

V literaturi pa obstaja tudi tretja skupina avtorjev, ki preučuje odnos med političnim sistemom in gospodarsko rastjo, ki pa dvomi, ali sploh obstaja pomemben odnos med političnim sistemom in gospodarsko rastjo. Menijo, da so pomembne predvsem učinkovite politike in stabilnost v državi, saj nestabilnost povzroči negotovost glede prihodnjih odločitev vlade, zato gospodarski subjekti ne izvedejo določenih transakcij, ker jih ocenijo kot preveč tvegane. Resursi se potem preusmerijo izven države ali v slabo donosne projekte, kar zmanjša investicije in gospodarsko rast.

Hipoteze

Temeljni namen magistrskega dela je preučiti, kakšna je povezava med političnimi sistemi in pa gospodarsko rastjo ter neenakostjo in pa zakaj je povezava takšna, kot je. Osnovna hipoteza, katere veljavnost želim preveriti, je zato precej kompleksna, zato sem jo razdelila

na 3 podhipoteze. V nalogi sem s pomočjo različnih študij in s pomočjo analiz izbranih držav preverila ustreznost naslednjih hipotez:

1. Gospodarska rast je odvisna od političnega sistema.
2. Potrošnja države je učinkovitejša v demokratičnih državah kot v bolj avtoritarnih državah.
3. Neenakost med prebivalci je višja v državah z avtoritarnim političnim sistemom.

Metoda dela

V magistrskem delu sem uporabila rezultate teoretičnih in empiričnih dognanj ter drugih informacij, povezanih s političnimi sistemi in z gospodarsko rastjo. Uporabljala sem opisne in primerjalne metode z analitičnim pristopom, deduktivnim in induktivnim sklepanjem. Pri analizi sem poleg podatkov, navedenih v različnih publikacijah, uporabila podatkovna baze Penn World Tables in Freedom House, pri njihovi obdelavi pa primerjalne in analitične metode.

Struktura naloge

V nadaljevanju naloge v prvem poglavju najprej pojasnim osnovne politične pojme, ki jih uporabljam v nadaljevanju naloge, opredelim vrste političnih sistemov s poudarkom na demokraciji in avtokraciji, saj je monarhija, po mojem mnenju, samo ena izmed oblik avtokracije. V nalogi ne razlikujem političnih podsistemov, saj se lahko sistemi v demokracijah in avtokracijah precej razlikujejo, manjši poudarek je sicer pri avtokratičnih sistemih, saj so znotraj teh sistemov precej večje razlike kot znotraj demokratičnih sistemov, kar je v nalogi tudi prikazano. Prvo poglavje zaključim s kratko predstavitvijo, zakaj je do razvoja demokracije sploh prišlo, saj je bila avtokracija v preteklosti prevladujoča oblika vladavine.

Drugo poglavje je razdeljeno na tri večja podpoglavja, v katerih predstavim najprej teoretične in potem empirične ugotovitve avtorjev, ki so na različne načine preučevali vpliv političnega sistema na gospodarsko rast države. Takšnih raziskav je precej, zato sem izbrala samo nekatere, kjer so se mi ugotovitve zdele pomembnejše, saj se ugotovitve različnih avtorjev tudi ponavljajo. Metode, ki so jih avtorji uporabljali, so različne, od različnih regresijskih analiz, kjer so preučevali gospodarsko rast in je bila spremenljivka politični sistem samo ena izmed pojasnjevalnih spremenljivk. Drugi avtorji so se problema lotili z vidika maksimizacije koristi ter tako oblikovali makroekonomske modele in preučevali obnašanje posameznih subjektov znotraj teh modelov.

V tretjem poglavju predstavim še poglede avtorjev, ki ne govorijo specifično o političnih sistemih, ampak o institucijah, pri tem ločijo politične in ekonomske institucije. Ti avtorji trdijo, da gospodarska rast in razvoj nista specifično odvisna od političnih sistemov, ampak samo od oblike institucij, ki jih določena država ima, kar pa je precej pogojeno tudi z zgodovinskim razvojem države. Predstavitev teh pogledov sem v nalogi dodala kot dodatek k razmišljanju o sistemu ureditve države, se pa v samem empiričnem delu naloge s

to problematiko nisem ukvarjala, je pa razumevanje institucij pomembno, ko se delajo primerjave med državami.

V četrtem poglavju sem preverila še en pomemben vidik pri razvoju države in sicer neenakost v družbi. Država lahko dosega visoko gospodarsko rast, vendar se pri tem lahko pojavljajo precej visoke razlike v družbi, lahko pride celo do družbe, kjer imamo peščico bogatih in večino revnega prebivalstva, srednjega sloja pa praktično ni. Taka družba ni zdrava in slej ko prej se bo razvoj ustavil, saj mora država zasledovati enakomeren razvoj, ker je samo ta dolgoročno vzdržen. V tem poglavju preverim razne študije, ki so jih avtorji izvedli, predvsem s poudarkom na političnem sistemu. Teza je, da naj bi imele demokratične države precej bolj enakomerno porazdelitev dohodka.

V petem poglavju pa se lotim empiričnega dela. Najprej analiziram 170 držav sveta, in sicer preverjam, ali obstaja medsebojna povezava med gospodarsko razvitostjo, gospodarsko rastjo in potrošnjo države in političnega sistema. Analizo izvedem s pomočjo razsevnih diagramov in z interpretacijo prikazanih odnosov med spremenljivkami. V nadaljevanju poglavja predstavim še najbolj znane avtokratične in demokratične države ter prikažem njihov razvoj, tudi z vidika porazdelitve dohodka v družbi. Sledi še sklep naloge, kjer so povzete ugotovitve in razlaga postavljenih hipotez v uvodu.

1 OPREDELITEV POLITIČNIH SISTEMOV IN OSTALIH OSNOVNIH POJMOV

Opredelitev političnih pojmov in političnih sistemov je pomembna zaradi razumevanja izrazov, ki jih uporabljam skozi celotno nalogo. Posamezni izrazi imajo med različnimi državami lahko sicer nekoliko različen pomen, vendar obstajajo splošne definicije izrazov, ki jih bom opredelila v nadaljevanju in jih kot takšne tudi uporabljala.

1.1 Pojasnila političnih pojmov

Na začetku naloge bi želela pojasniti politične pojme, ki jih srečujemo vsak dan in ki jih bom uporabljala v nadaljevanju naloge.

Vlada v kadrovskega smislu pomeni telo oziroma odbor posameznikov, ki imajo moč usmerjati ravnanje in obnašanje ljudi. Njihova moč ima zakonsko osnovo in tako pomenijo tudi avtoriteto in oblast (Ferfila, 2008, str. 119).

Država se pogosto uporablja kot sinonim vlade, razlika je v tem, da se kadrovska sestava vlad nenehno spreminja, države pa ostajajo. Država vključuje ves državni aparat, ima pa monopol uporabe zakonite fizične prisile na njenem ozemlju in uveljavljanje sistema pravil, zakonov (Ferfila, 2008, str. 119).

Politiki so tisti, ki predstavljajo vladno, strankarsko in državno elito (ministri). Na takšen položaj pridejo samo, če jim uspe prepričati volivce, da prav oni vedo, kako najbolje voditi vlado ali državo (Ferfila, 2008, str. 120).

Pravila o delovanju instituciji, ki naj bi vodile državo, so običajno zapisana v ustavi. Bistveni del ustavnih tekstov je razlikovanje med tremi temeljnimi področji oblastnega delovanja (Ferfila, 2008, str. 297):

1. njenimi pooblastili, da sprejema zakone, kar je njena zakonodajna oblast;
2. njenimi pooblastili, da zakone uveljavi, kar je njena izvršilna funkcija;
3. njenimi pooblasti, da zakone razlaga in posreduje v sporih med državljani in državo, kar je njena sodna funkcija.

Torej je bistvo ustave, da loči tri veje oblasti, zakonodajno, izvršilno in sodno. Pomen ločitve treh vej oblasti je v 17. stoletju poudarjal že Montesquieu, saj naj bi samo ločenost in uravnoteženost (moči, pomena, ugleda) treh vej oblasti, preprečevala eni, ki je običajno izvršilna oblast, da pridobi preveč pooblastil, ki jih nato začne izkoriščati ne samo na račun preostalih vej oblasti, ampak tudi državljanov. Delitev treh vej oblasti je tako koristen test demokratičnosti političnega sistema (Ferfila, 2008, str. 300).

Zakonodajno vejo oblasti predstavlja parlament, ki ima kot glavno nalogo oblikovanje javnih politik in zakonodaje. Razprave v parlamentu so tudi oblika politične socializacije. Se pa parlamenti razlikujejo po svojih nalogah in sestavi. Vsi parlamenti imajo odbore, ki so oblika delitve dela in usmeritev skupine poslancev na posebna vprašanja. V njih razpravljajo v ožji sestavi, pogosto s pomočjo strokovnjakov, nato pa rešitve predlagajo celotnemu parlamentu (Ferfila, 2008, str. 321).

Izvršilna veja oblasti je v rokah vlade, ki jo sestavljajo predsednik vlade in ministri. Vlada in posamezni ministri so v okviru svojih pristojnosti samostojni in odgovorni parlamentu (Ustava Republike Slovenije, 1991).

Sodna veja oblasti zagotovi pravilno in pravično uveljavljanje zakonov, kar pomeni tako razsojanje o sporih kot tudi razlaga zakonov. Pravniška razlaga zakonov je stalni proces, zato je ključnega pomena, da je sodna veja oblasti samostojna in politično nepristranska. Imenovanje sodnikov po navadi izvede vlada, lahko pa so tudi voljeni, pri obeh primerih se lahko pojavi problem neodvisnosti (Ferfila, 2008, str. 301).

Predsedniški sistem vlade je sistem, v katerem je predsednik izvršilne oblasti izvoljen na neposrednih volitvah na ozemlju vse države. Te veje oblasti so ločene in imajo vgrajene kontrolne mehanizme, noben član vlade ne more biti hkrati v več kot eni veji oblasti. Predsednik je hkrati vodja vlade in države, kar pomeni, da vodi svojo državo navznoter in navzven. Vladne politike mora odobriti in sprejeti parlament, ki ima tudi finančne pristojnosti (Ferfila, 2008, str. 303). Takšen sistem vodenja je značilen za ZDA in države Latinske Amerike.

Značilnosti predsedniškega sistema so (Ferfila, 2008, str. 305):

1. pozicija predsednika vlade in predsednika države je združena v enem, in sicer v predsedniškem uradu;
2. predsednika volijo neodvisno od zakonodajnega telesa, kar se nanaša predvsem na njegovo politično preživetje;
3. predsednik in zakonodajno telo sta izvoljena za različno obdobje;
4. predsednika volijo neposredno državljani ali pa elektorji kot volilno telo, ki so prav tako voljeni;
5. predsedniki lahko izberejo vladne ministre, imenujejo visoke uradnike v javnem sektorju, vodijo vlado, vodijo zunanjo politiko države itd.

Parlamentarni sistem je sistem, kjer je voditelj izvršilne oblasti, običajno predsednik vlade. Predsednik in vladni ministri so izvoljeni iz vodstva večinske stranke ali koalicije strank v parlamentu. V parlamentu obdržijo svoj zakonodajni sedež, hkrati pa zasedejo izvršilne naloge v vladi. Torej funkcije zakonodajne in izvršilne oblasti niso popolnoma ločene. Vendar pa je to samo ena izmed možnih različic parlamentarnega sistema vlade, saj v posameznih državah minister v vladi ne more biti tudi poslanec v parlamentu. Prav tako pa vladni ministri niso nujno izvoljeni v parlament in ni nujno, da prihajajo iz strankarskega vodstva, kar omogoča vladi večjo strokovnost (velja tudi za Slovenijo).

Značilnosti parlamentarnega sistema so (Ferfila, 2008, str. 307):

1. operativno vodenje državnih zadev je v rokah predsednika vlade, poleg njega obstaja še predsednik države;
2. kabinet predsednika vlade je precej bolj kolektivno določevalno telo kot pri predsedniškem sistemu, saj ga pri koalicijskih vladah sestavljajo ministri različnih strank, pri volitvah v parlamentarnem sistemu predsednik vlade nikakor ni tako močan politični igralec, kot predsednik v predsedniškem sistemu;
3. vlada je za politično preživetje ves čas odvisna od zaupanja parlamenta in lahko pade, če ji parlament izglasuje nezaupnico;
4. predsednika vlade ne izberejo volivci na neposrednih volitvah, ampak ga voli parlament glede na svojo strankarsko sestavo.

Volilni sistem, ki se uporablja v državi, je prav tako pomemben za razumevanje delovanja političnih institucij. Poznamo tri vrste volilnih sistemov (Ferfila, 2008, str. 355).

1. Večinski volilni sistem, kjer je bistvo, da večino poslanskih sedežev dobi ena stranka. O kandidatu se odloča z večino glasov (relativno ali absolutno). Prednost tega sistema je, da je lahko razumljiv, zmaga kandidat, ki dobi največ glasov. Tako volilni sistem povzroči tudi bolj enostrankarske vlade, ki so stabilnejše in trajnejše.
2. Proporcionalni volilni sistem, za katerega velja, da se odstotek dobljenih glasov na volitvah izenači z deležem poslanskih sedežev, izjema so samo zelo majhne

stranke, ki dobijo zelo nizek delež glasov, to pomeni, da ne dosežejo praga volilne podpore, ki pa je lahko različen.

3. Mešani volilni sistem, ki ni niti popolnoma večinski ne povsem proporcionalni. Najbolj razširjena različica je vzporedni sistem, kjer je del poslancev izvoljen v lokalnih enotah ter drugi del na regionalnih ali nacionalnih listah. Izračun za poslanske sedeže je proporcionalen samo odstotku glasov, pridobljenih za volitve volilne liste, ne glede na to, koliko glasov je stranka pridobila na volitvah v lokalnih volilnih enotah.

1.2 Opredelitev političnih sistemov

Politični režim je pojem države v gibanju, v delovanju. Vključuje formalne in neformalne skupine, organizacije, procese in vloge (stranke, sindikate, lobiste, volitve, prisile itd.). Je časovno mnogo več kot tekoča vlada s svojimi politikami, ki pa seveda oblikuje temeljne značilnosti posameznega režima (Ferfila, 2008, str. 119).

Politični sistemi obstajajo tako v domačem kot v mednarodnem okolju. Sistem od okolja sprejema zahteve in podporo, kar predstavlja njegov input. Le-tega predela in ga nato vrne okolju kot output. Inputi in outputi pomenijo menjavo med okoljem in sistemom, proces predelave pa je stvar političnega sistema samega. Funkcije inputa vključujejo politično socializacijo in rekrutacijo, artikulacijo in agregacijo interesov ter politično komuniciranje, funkcije outputa pa so oblikovanje pravil, uporaba pravil in njihovo spreminjanje. Vsi politični sistemi imajo skupne štiri značilnosti, po katerih se jih lahko primerja (Ferfila, 2008, str. 7):

1. vsi politični sistemi imajo politične strukture, ki se razlikujejo po stopnji in obliki strukturne specializacije;
2. vsi politični sistemi imajo enake funkcije, ki pa jih lahko opravljajo različne politične strukture in z različno pogostostjo; sisteme je zato mogoče primerjati glede na njihove funkcije, pogostost teh funkciji in vrsto struktur, ki jih opravljajo;
3. vse politične strukture, ne glede na to, kako so specializirane in ne glede, ali se nahajajo v primitivnih ali modernih družbah, so večfunkcionalne. Politične sisteme je mogoče primerjati glede na posebnosti funkciji njihovih struktur;
4. vsi politični sistemi so »mešani« v kulturnem smislu. Ne obstajajo samo moderne ali samo primitivne družbe, utemeljene bodisi na racionalnosti ali tradicionalnosti.

V vsaki skupnosti ljudi torej obstoji skupina, ki na takšni ali drugačni osnovi uspe kontrolirati vire in zato lahko vpliva na obnašanje, prepričanje in življenje drugih članov skupnosti. Celo v najbolj egalitarno urejeni skupnosti ločimo skupine s posebnim statusom. Nekdaj je bil to rezultat izjemnega poguma, telesne moči, intelektualnega daru.

V sodobnih nacionalnih državah pa lahko govorimo o treh skupinah osnov privilegiranega statusa (Ferfila, 2008, str. 12):

1. kontrola ali večje možnosti dostopa do političnih virov;
2. kontrola nad opredeljevanjem in legitimiziranjem družbenih virov;
3. kontrola ali večje možnosti dostopa do ekonomskih virov.

Vlada oziroma vladajoča elita lahko na družbo deluje preko štirih vrst javnih politik, s katerimi bolj ali manj uspešno uresničuje svoje programe in naloge v družbi (Ferfila, 2008, str. 322):

1. pridobivanje virov (denarja, dobrin, storitev, ljudi itd.);
2. delitev virov; kaj, kako in komu dati;
3. uravnavanje človekovega vedenja, pozitivne in negativne spodbude;
4. simbolične predstave: politični obredi, državni praznik in simboli, ki jih vlade uporabljajo.

Namen naloge je preučevati predvsem učinkovitost v demokraciji in avtokraciji, zato ostalih političnih sistemov v nadaljevanju ne obravnavam, omenjena je samo še monarhija, ki pa danes nima več velikega pomena. V nadaljevanju naloge bom prikazala, da je tako demokracija kot avtokracija lahko učinkovita ali pa tudi ne. Pri tem pa je zelo pomembno, kakšne kontrole in sankcioniranje so značilne za posamezno državo in njen politični sistem.

Avtorji Mesquita, Morrow, Siverson in Smith (1999, str 85-97) so objavili raziskavo, v kateri so analizirali različne politične sisteme in ugotovili, da imata glavni vpliv na sankcioniranje napačnih političnih odločitev velikost volilne baze in velikost vladajoče koalicije. Ugotovitve študije so povzete v nadaljevanju.

a) Vpliv volilne baze

Volilna baza so prebivalci določene države, ki imajo ustavno pravico, da odločajo, kdo bo vodil državo, v kateri živijo. Skozi čas se je volilna baza spreminjala, saj je bila v preteklosti volilna pravica privilegij, ki so ga imeli samo nekateri državljani, danes pa je običajno, da ima volilno pravico vsak odrasel človek. Politiki se običajno osredotočijo na del volilnega telesa, od katerega pričakujejo podporo.

b) Velikost vladajoče koalicije

Da bi stranka oz. politik, ki je zmagal na volitvah, lahko vladal, potrebuje večino, npr. vsaj 51-odstotno podporo, zato se običajno poveže s sorodnimi strankami in tako tvori vladajočo koalicijo. Seveda pa mora vsak politik, ki želi sestaviti in obdržati koalicijo, sodelujočim zagotoviti določene koristi in ugodnosti. Te so lahko v obliki osebnih dobrin (različni privilegiji, ugodna davčna in sodna obravnava itd.) in imajo vpliv samo na

določene udeležence v koaliciji ali pa v obliki izvajanja javnih politik (gospodarskih, zdravstvenih, vojaških itd.), ki vplivajo na celotno državo. Sredstva, s katerimi razpolaga vladajoča koalicija, so omejena, zato je pomembno, da zagotovi dovolj sredstev za izvajanje javnih politik, kar pomeni, da ne sme vseh javnih sredstev porabiti za zagotavljanje različnih privatnih dobrin članom vladajoče koalicije. Tu pa ima kandidat za vodjo težavo, saj se mora odločiti, kako razdeliti sredstva med zagotavljanje privatnih dobrin in izvajanje javnih politik. Članom vladajoče koalicije mora zagotoviti toliko ugodnosti, da zadrži najmanj zadovoljnega člana koalicije. Ob sestavljanju koalicije lahko drug kandidat za vodjo ponudi boljše kombinacije koristi, kar pomeni, da pride do konkurence. V primeru, da vodja koalicije ne zagotovi obljubljenih privatnih dobrin ali ne izvaja dogovorjenih javnih politik, lahko pride do prestopa članov koalicije h konkurenci. Pri tem pa ima vodja trenutne vladajoče koalicije določeno prednost, saj članom koalicije ni potrebno ponuditi toliko, kot ponuja konkurenca. Konkurenca ne more zagotoviti, da bo vsak član dobil toliko, kot obljublja ali kot ima v sedanji koaliciji, saj bodo koristi porazdeljene samo med tistimi člani, ki so nujno potrebni za tvorbo koalicije, kar pomeni, da lahko posameznik, ki prestopi, ostane brez koristi, ker ga novi vodja ne potrebuje, saj ima zagotovljeno minimalno podporo. Verjetnost, da bo posameznik pomemben za konkurenco, narašča z naraščanjem velikosti vladajoče koalicije in pada ob rasti volilne baze. To pomeni, več kot je potrebno ljudi, ki podpirajo vladajočo koalicijo, večja je verjetnost, da bo posameznik v tej koaliciji, če drugi pogoji ostanejo nespremenjeni. Vendar večje število potencialnih kandidatov za vladajočo koalicijo zmanjša verjetnost, da bo posameznik v vladajoči koaliciji.

Z velikostjo volilne baze in velikostjo vladajoče koalicije lahko pojasnimo različne politične sisteme. Večja kot je vladajoča koalicija, manjši je delež privatnih dobrin na člana koalicije, saj so proračunska sredstva omejena. To pomeni, da se vodja koalicije ob tej omejitvi srečuje s težavo, kako si zagotoviti lojalnost članov koalicije, sploh, če se ta poveča. Ko se velikost koalicije veča, se veča delež sredstev, ki je namenjen za izvajanje javnih politik, ker nima smisla deliti privatnih dobrin, saj z izvajanjem javnih politik vplivajo na vse ljudi. V primeru, ko imamo majhno vladajočo koalicijo, pa se več sredstev nameni za zagotavljanje privatnih dobrin. To pomeni, da se ob manjšanju vladajoče koalicije in nespremenjenih ostalih pogojih zagotavlja večja lojalnost članov koalicije in daljše ter nemoteno vladanje (Mesquita et al, 1999, str. 85-95).

Lojalnost članov vladajoče koalicije pa se veča tudi z rastjo volilne baze; če je velikost koalicije nespremenjena, je verjetnost, da bi posameznik pri prestopu k konkurenci postal del njene koalicije, manjša. Če združimo oba pogoja, je za vodje koalicije najboljša situacija, ko imajo majhne vladajoče koalicije in široko volilno bazo. Tako pridemo do različnih kombinacij med velikostmi vladajoče koalicije in volilne baze, ki kažejo značilnosti posameznih oblik vladavin in političnih sistemov (Mesquita et al, 1999, str. 90).

V nadaljevanju bom pojasnila značilnosti avtokratičnih in demokratičnih političnih sistemov. Sama definicija demokracije, kot bo razvidno v nadaljevanju, nam ne pove

veliko, ko želimo razvrstiti države med različne politične sisteme. Kriteriji, ki sta jih uporabila Besley in Kudamatsu (2007, str. 31), so:

1. vodja ali predsednik izvršilne oblasti je izvoljen direktno ali indirektno;
2. zakonodajno telo je voljeno preko javnih volitev;
3. v državi obstaja več kot ena politična stranka;
4. trenutni predsednik izvršilne oblasti ne bo vzpostavil enostrankarskega sistema ali neustavno ukinil zakonodajnega telesa;
5. je prišlo ali bo prišlo v prihodnosti do zamenjave stranke na oblasti preko volitev.

Izpoljenih mora biti vseh pet kriterijev, da lahko zaključimo, da je režim demokratični, če kakšen kriterij ni izpolnjen, je sistem avtokratičen.

1.2.1 Avtokracija

Avtokracija je »vladavina enega« (gr. autos – sam; kratein – vladati; autokrateia), kar pomeni, da v avtokratičnem političnem sistemu vlada samodržec, tiran, skratka vladar, ki ima v rokah ključne vzvode oblasti. Avtokracija se prevesi v avtoritarnost takrat, ko se samovlada še izrazito stopnjuje oziroma intenzivira v smeri nedemokratičnosti in samovolje vladarja, ko je torej oblast bodisi odkrito bodisi prikrito nasilna, brutalna. Med avtokracijo in avtoritarnostjo torej ni neke zelo velike razlike, pač pa je velika oziroma bistvena razlika med njima in totalitarnim sistemom. Totalitarni sistem namreč teži k temu, da se (avtoritarna) oblast »velikega vodje« in njegovih pomočnikov razširi prav v vse pore družbe, torej ne le na politično sfero, pač pa tudi na področja ekonomije, znanosti, umetnosti, športa, v sfero družine, v šole, v cerkve itd. Totalitarizem se lahko zato iz svojih zametkov realizira v družbeni stvarnosti šele takrat, kadar razvitost družbe sploh omogoča takšno realizacijo. Ravno zato je do prvih zares totalitarnih sistemov prišlo šele v 20. stoletju, kajti šele takrat je razvoj tehnologije (tisk, telefon, televizija, avtomobili, vlaki, letala, prisluškovalne oziroma zasledovalne naprave itd.) omogočil avtoritarni politiki, da je začela svojo ideologijo in moč, ki sta jo podpirala policija in vojska, učinkovito in bliskovito širiti po celotnem državnem ozemlju, med vse sloje prebivalstva in v vse celice družbenega življenja (Cerar, 2007, str.1).

Do nedavnega je bila velika večina držav bolj avtoritativno usmerjenih in je namesto dialoga z družbo delovala v smislu prevlade nad njo. V številnih državah politika kot spopad za oblast ni definirana v konsenzualnih in demokratičnih oblikah, ampak v nasilnih in grobih (Ferfila, 2008, str. 31). Avtokratski politični režim v posamezni državi torej ne pozna volilnega tekmovanja in politične odgovornosti. Oblastna elita je zato večno na oblasti, ne glede na želje državljanov.

Obstaja več vrst avtokratičnih režimov, ki so opredeljeni v nadaljevanju, vendar med njimi obstajajo skupne značilnosti, ki so (Ferfila, 2008, str. 148):

1. vladajoča politična elita običajno dela v tesni povezavi z gospodarsko elito, bogataši;
2. cilj obeh elit je predvsem ohranjanje sedanjega položaja. Ne želita nobenih sprememb, zlasti ne hitrih in globljih. Politika se ne meša v delovanje trga, saj tudi neomejeno delovanje trga povzroča prav take želene posledice – bogati bogate;
3. vojska ima pogosto odločilno besedo pri postavljanju in ohranjanju vlad, čeprav ne vlada neposredno in odkrito.

Za avtokratičen sistem je značilna majhna vladajoča koalicija in velika volilna baza. Ta sistem povečuje lojalnost vodji tudi ob slabem izvajanju javnih politik. Ker je volilna baza velika, je veliko potencialnih kandidatov, ki bi želeli postati člani volilne koalicije, volilna koalicija pa je majhna, zato ima vodja moč, da se obdrži na položaju, saj je precej kandidatov, ki so ga pripravljene podpreti, če bi jih vključil v koalicijo, zato obstoječi ne želijo oditi, ker bi tako izgubili privatne dobrine, ki jim jih zagotavlja vodja za podporo.

Pri takšnem sistemu se precej sredstev nameni za privatne dobrine, ker si tako vladajoči zagotovi nemoteno vladanje in slabe ali celo manjkajoče javne politike nimajo pomembnega vpliva na zamenjavo vodje, saj ima podporo koalicije. Torej v avtokraciji so za zagotovitev vodilnega položaja pomembne predvsem privatne dobrine, dobre javne politike pa so drugotnega pomena.

Ta politični sistem je zato najprivlačnejši za vladajoče, saj jim zagotavlja vladanje in različne ugodnosti tudi ob slabem izvajanju svojih nalog, slabem vodenju države. To bi bil torej politični sistem, ki bi ga izbral potencialni vodja države (Mesquita et al, 1999, str. 86-90).

Kljub temu, da sistem zagotavlja koristi majhnemu delu prebivalstva, vedno obstaja možnost, da posameznik postane vodja ali član volilne koalicije, sicer je le-ta verjetnost majhna, vendar za razliko od monarhije, kjer te možnosti ni, tu obstaja. In za razliko od demokracije, kjer imajo majhne koristi vsi, lahko v avtokraciji nekaj posameznikov pridobi precej večje koristi, kot bi jih bili deležni v demokraciji. Tipični primer za ljudi, ki so uspeli v avtokraciji, so bivši sovjetski voditelji s Stalinom na čelu. Bistvo sistema je torej v lojalnosti.

1.2.1.1 Netiranske avtokracije

Med avtokracijami je pomembno ločiti različne vrste avtokracij, saj ima le-to lahko velik vpliv na razvoj in gospodarsko rast države. V literaturi se običajno pojavljajo predvsem tiranije, kjer je vsa oblast v rokah ene osebe, ki vlada s pomočjo zatiranja ali podkupovanja posameznih skupin v državi. Vendar v praksi niso in ne prevladujejo tiranije, ampak

avtokracije, v kateri obstaja zakonodaja in znotraj nje politično telo, ki ima vpliv na diktatorja in ščiti izvajanje zakonodaje.

Teorijo netiranskih avtokracij sta dopolnila Boix in Svulik (2007, str. 1-38); pred njima pa so se različni avtorji (Brownlee 2004; Gandhi in Przeworski 2006; Magaloni 2006) ukvarjali predvsem s posameznimi primeri takšnih avtokracij in preučevanjem »igre« med volivci in avtokratično elito. Netiransko avtokracijo definirata kot režim, ki ima dve lastnosti: prvič, v sistemu obstaja diktator, kar pomeni, da gre za neizvoljenega voditelja, ki ima v rokah oblast. Drugič obstaja zakonodajno telo (avtokratska elita), ki je izvoljeno neodvisno od diktatorja, gre za vrsto volitev, ki niso nujno poštene in svobodne.

V takšnih avtokracijah opazimo dve vrsti »igre«, in sicer gre za odnose znotraj avtokratične elite in vodjo, saj morajo vodja in člani elite vzdrževati dogovor, da bodo vladali skupaj, to je pomembno, da posameznik iz te elite ne pridobi pomembne moči in vzpostavi tiranijo. Drugi del igre se vrši med avtokratično elito in ostalimi prebivalci, kjer poskuša elita preprečiti, da posamezniki vstopajo v to elito, ker pridobijo na moči. Vodja ali diktator si poskuša pridobiti podporo tistih članov elite, ki imajo pomemben vpliv na posameznih področjih v državi. V zameno za podporo jim diktator ponudi večji delež državnega proračuna ali druge politične koristi. Posamezniki elite pa od diktatorja zahtevajo neko garancijo, da bodo te ugodnosti trajale tudi, ko bodo vzroki, zaradi katerih je diktator iskal njihovo podporo, odpravljene.

Problem delitve moči med diktatorjem in elito se reši s pomočjo javnih volitev in zakonodajnega telesa. Volitve so tiste, ki pokažejo diktatorju, kateri posamezniki so pomembni in jih zato vključi v vladajočo elito. Diktator lahko spremlja, ali je vpliv posameznika iz elite na lokalnem področju dovolj visok, da ga vključi v sistem delitve oblasti. Na drugi strani pa vzpostavljeno zakonodajno telo omogoča eliti, da si izmenjajo mnenja, ali se diktator drži pravil v dogovoru o delitvi oblasti. Člani te elite se lahko dogovorijo o prenehanju podpore diktatorju, če so mnenja, da vodja ne spoštuje sprejetega dogovora in ga tako pustijo samega in izpostavljenega pritiskom na prevzem njegovega položaja. Za podporo ali odrekanje podpore vodji je potreben konsenz članov vladajoče elite, saj posamezni član ni dovolj močan, da postavlja zahteve diktatorju. Gre za državni organ, ki zmanjša koordinacijske stroške članov vladajoče elite in tako omogoča stabilnejši dogovor o delitvi oblasti. Pri tem je treba poudariti, da je takšna ureditev oblasti možna samo v avtokracijah, kjer se diktator čuti ogroženega in potrebuje podporo, če so te grožnje po izgubi oblasti majhne, potem podpore ne potrebuje. Enak primer je tudi, kadar so grožnje po izgubi oblasti velike, saj se v tem primeru ne bo ukvarjal s pridobivanjem podpornikov, ampak bo vladal sam, dokler bo lahko (Boix & Svulik, 2007, str. 9).

Iz tega lahko razberemo, da so tiranije sistemi, ki trajajo zelo dolgo ali samo kratek čas, netiranske avtokracije pa so sistemi, ki imajo srednjo dolgo dobo preživetja. Državni vodja nadzoruje vlado in vsa področja moči (vojsko, policijo, davčni sistem itd.). Člani vladajoče elite sprejmejo avtoriteto vodje, spoštujejo njegove odločitve in ga podpirajo finančno,

lahko tudi vojaško. Vendar pa vsak član elite nadzoruje en del nacionalnega ozemlja ali ekonomska sredstva in s tem ohrani nekaj neodvisnosti od vodje. Vira avtonomnosti vodje in članov vladajoče elite sta različna in neodvisna. Člani elite ne volijo vodje, ki je pridobil oblast z državnim udarom, nasledstvom ali mu je bila predana s strani prednika. Vodja pa ne izbira članov vladajoče elite, saj imajo sami vpliv na določen del prebivalstva, preko lastništev sredstev ter vez in poznanstev. Pomemben za stabilnost avtokracije je dogovor med vladarjem in vladajočo elito, predvsem spoštovanje tega dogovora z obeh strani, vendar pa tukaj ne gre samo za ustni ali pisni dogovor, ampak je potreben zunanji nadzor, torej posebna institucija.

Rešitev za nadzor je sestavljena struktura vladanja, najprej imamo vladarja, drugi del so člani vladajoče elite, ki sestavljajo skupščino, ki jo skličejo in na kateri razpravljajo o delu diktatorja. Tretji nivo pa je sodelovanje med diktatorjem in skupščino oz. vladajočo elito, kjer določijo in potrdijo medsebojno sodelovanje. Na teh srečanjih naj bi se izmenjale informacije glede posameznih odločitev in naredili načrti za prihodnost, razrešili naj bi morebitne napetosti in spore. Tako vsi pridobijo zadosten obseg informacij o vseh vpletenih straneh, lahko se prepričajo, kako je z lojalnostjo vodje, ali so vsi člani vladajoče elite še prisotni, kakšne so spremembe moči itd.. V takšni ureditvi je diktator seveda močnejši kot posamezni član elite, vendar je šibkejši kot vsi člani vladajoče elite skupaj.

Bistvena razlika med tiranijo in avtokracijo je tako v koordinaciji in sodelovanju, tiran jo poskuša na vsak način preprečiti, medtem ko je pri avtokraciji to bistvo vladanja, saj gre za sodelovanje med člani vladajoče elite in vladarjem. Če tega sodelovanja med člani elite ne bi bilo, bi jih vladar lahko uničil in sam popolnoma prevzel oblast. Seveda pri teh sestankih prihaja do sporov, vendar običajno ne pride do odstavitve vodje ali do splošnih nemirov v državi. Vladajoča elita bi sicer lahko poskušala spremeniti sistem ali zamenjati vodjo, vendar je to zelo redko. Z zamenjavo vodje lahko pride do sprememb trenutne porazdelitve dohodkov in oblasti, v vladajočo elito lahko vstopijo novi člani, kar pomeni, da bo del trenutnih članov odstranjenih, česar pa običajno ne želijo tvegati. Do zamenjave diktatorja bi prišlo samo v primeru, da bi člani elite začutili, da vladar postaja tiran. Člani vladajoče elite tudi ne bodo podpirali vladarja, kjer je velika verjetnost, da bo izgubil oblast, ali vladarja, ki se sooča z grožnjami izgube oblasti prepogosto. Vzrok temu je, da se člani vladajoče koalicije soočajo s stroški, če se pojavi grožnja vladarju, saj mu morajo pomagati s svojimi resursi, da se grožnje obrani. V primeru, če grožnje ni, ima stroške samo vladar, ki mora članom koalicije zagotoviti obljubljeni sredstva. Torej, če so grožnje vladarju pogoste, imajo člani koalicije visoke stroške in s tem manjše dobičke. Najslabši primer je, ko se grožnja vladarju uresniči in izgubi oblast, saj imajo v tem primeru podporniki samo stroške in nobene koristi, ker vladarja, ki jim bi moral plačati, ni več (Boix & Svobik, 2007, str. 13).

1.2.1.2. Zaprte avtokracije

Avtor različnih del o političnih sistemih Ferfila opisuje naslednjo delitev avtokratičnih sistemov (Ferfila, 2008, str. 31).

a) Vključevalni populistični režimi, za katere je značilno, da so podobni demokratičnim državam, predvsem v želji pritegniti državljane oziroma družbo, kar pa počnejo s populistično vključevanimi politikami. Družbi ponujajo iluzijo ali vsaj močno pretirano podobo demokratične udeležbe. Praviloma laskajo ljudstvom, nižjim slojem, kar je praviloma manipulativnega in nedemokratičnega značaja. Podobno kot avtoritarne diktature postavijo realne programe, ki pa jih ne uresničujejo s prisilo, ampak s pridobivanjem množične podpore v družbi. V ta namen so razvili prodorne institucije in mehanizme, ki jim omogočajo doseči različne dele družbe in jim vsiliti svoje totalitarne politike, utemeljene na ideoloških dogmah.

V teh sistemih se množice znajdejo ujete v velikih načrtih vodij; karizmatični politični sistem mora imeti izpolnjene pogoje: voditelja, ki je dovolj karizmatična osebnost; poslušne množice; ustrezne pogoje za nastanek odnosa vodje – poslušne množice. Karizmatični vodja postavi povsem nov svet, kjer je v središču pozornosti, ljudje ga častijo, njegovo sporočilo je enostavno, načrti veliki in neustrašni, njegovo poslanstvo je vsem pri srcu. Govori jezik množic, jasno in neposredno. Za vzpon takšnih sistemov so najbolj primerne nerazvite države, v obdobju velikih sprememb in prehodov. Ljudje v takšnih vodjih najdejo rešitev svojih problemov, počutijo se sestavni del političnega procesa. So pa takšni sistemi bolj prehodne oblike, ki se postopoma umakne bolj stalnim političnim institucijam (Ferfila, 2008, str. 31).

b) Totalitarni režimi, ki predstavljajo najbolj nedemokratično obliko sistemov. Tudi ta sistem vključuje široke družbene sloje in temelji na ideologijah in karizmatičnih voditeljih, vendar je pomembna razlika z navadnim populističnim sistemom, saj je totalitarni sistem precej bolj grob in fundamentalni. Totalitarni režim poskuša družbo v osnovi spremeniti in ne samo vključiti (npr. nacizem in fašizem) (Ferfila, 2008, str. 32).

c) Birokratsko avtoritativne diktature so sovražno nastrojene do družb, za nadomestilo legitimnosti uporabljajo nasilje. Politika je izrazito izključevalne narave, skuša ustvariti stanje depolitizacije, neaktivnosti in razdrobljenosti. Večinoma so ti sistemi usmerjeni na sedanost in bližnjo prihodnost, poudarjajo, da preprečujejo verjetno krizo ali pa krepijo nacionalno obrambo in gospodarski razvoj. Zaradi njihove diktatorske narave so ti režimi politično šibki in nestabilni, zato so pogoste mini revolucije in vojaški udari. Opirajo se predvsem na vojsko in državno podprte stranke, ki jim zagotavljajo možnost obstoja in zmanjšujejo potencialno nevarnost groženj od znotraj in zunaj. Značilne so hitre in pogoste kadrovske menjave, napredovanje po načelu zvestobe, ne pa po sposobnostih in uporaba številnih umazanih zvijač v političnem procesu. Takšne države so danes redkejši pojav, so pa bile pogoste v preteklosti (Afrika, Latinska Amerika). Pomembno vlogo pri teh diktaturah ima vojska, ki lahko nastopa pasivno, si pa ohranja pravice blokirati pomembne

odločitve. Drugje je vojska kot varuh politične ureditve in odstranjuje podkupljive in neučinkovite politike. Tretja oblika pa so vojaške elite, ki se imajo za naravne in edine naslednike velikih vladarjev. Da takšen sistem lahko obstaja, morata biti družba in država razdrobljeni, šibki in ranljivi na posege od zunaj. Ker pa je samo s pomočjo vojske praktično nemogoče vladati, so vladarji navezali stik s tistimi družbenimi skupinami, od katerih pričakujejo gospodarske in politične koristi (Ferfila, 2008, str. 35).

1.2.2 Demokracija

Demokracija je politična ureditev z vladavino večine, ki varuje osebne in politične pravice vseh državljanov. Poznamo več vrst demokracije, kot npr. buržoazna ali meščanska demokracija z več strankami in parlamentu odgovorno vlado; ljudska demokracija, v kateri ima oblast delavski razred in druge napredne sile; socialistična demokracija, ki temelji na družbeni lastnini proizvodjalnih sredstev in samoupravljanju občanov (SSKJ, 2008).

Demokratični sistem je tisti, ki svobodno pospešuje izražanje zahtev in predlogov članov družbe na katerem koli področju. V demokratični politični skupnosti je za njen obstoj in razvoj treba doseči prepletanje predpostavk in institucij družbe in države. Povezave med družbo in državo potekajo v obliki vrste visoko razvitih in zapleteno sestavljenih političnih institucij, katerih funkcija je oblikovanje in izražanje ljudske volje (Ferfila, 2008, str. 26).

Zanimivo definicijo demokracije je podal Przeworski (1993, str. 59), da je demokracija sistem, v katerem stranke izgubljajo volitve. Iz takšne opredelitve izhajajo pomembni pogoji za demokracijo (Ferfila, 2008, str. 146):

1. obstojijo drugi predstavniki oziroma stranke, ki jih državljani lahko izvolijo;
2. vladajoča stranka bo prostovoljno predala oblast novoizvoljenim predstavnikom;
3. volitve niso eden od načinov, pač pa edini sprejemljivi način zamenjave vlade;
4. šele ko je nekdo izvoljen, dobi pravico vladati, zastopati državljane;
5. demokracija vključuje tekmovanje, če obstoji samo ena stranka, ni demokracije;
6. tekmovanje, konkurenca strank in volilni proces omogočajo politično navpično odgovornost – odgovornost vlade in strank volivcem, saj želja po ponovni izvolitvi oblikuje »dobro vlado« ali vsaj boljšo vlado, kot če te odgovornosti ne bi bilo.

Za demokratični sistem so značilne velike vladajoče koalicije in velika volilna baza. Če bi volivci, ki niso v vladajoči koaliciji, zbirali politični sistem, bi izbrali demokracijo, saj je to sistem, kjer se vsa sredstva namenijo za zagotavljanje javnih politik, kar pomeni, da imajo od teh korist vsi državljani in ni odliva sredstev v privatne dobrine za člane vladajoče koalicije. Do odliva ne pride, ker je koalicija prevelika in bi se razpoložljiva sredstva morala razdeliti med člane koalicije, to pa bi pomenilo zelo nizek delež privatnih dobrin na člana koalicije. Takšna delitev privatnih dobrin pa trenutnemu vladajočemu ne bi zagotavljala lojalnosti, saj bi bil vsak član ob prestopu h konkurenci deležen enakih koristi, ker so koalicije velike, kar mu povečuje verjetnost, da bo tudi pri konkurenci v vladajoči koaliciji. V tem sistemu se vsi osredotočijo na kakovostne javne politike, saj če se te ne

zagotovijo, se odreče podpora vodji koalicije in se formira nova. Bistvo tega sistema je torej nelojalnost ob slabih javnih politikah (Mesquita et al, 1999, str. 86-90).

V literaturi ostajajo številne delitve demokratičnih držav po različnih kriteriji. Delitev, ki jo uporablja Ferfila (2008, str. 39), je naslednja.

a) Stare demokracije, ki so najbolj stabilne in daleč najmočnejše glede sposobnosti mobilizacije, upravljanja in črpanja virov (tako družbenih kot gospodarskih) iz njihove družbe pa tudi drugih držav. Vzorci njihove razvojne poti niso enaki, so pa podobni zadnjih 40 do 50 let. Stare demokracije so pojav obdobja po koncu 2. svetovne vojne. Dolgotrajnejšo demokratično tradicijo imajo samo države: Velika Britanija, ZDA in Švica. Z dokončnim porazom fašizma in nacizma ter pod vplivom težkih družbeno-kulturnih in političnih šokov, ki sta jih prinesla, je po evropski celini zavladal demokratični duh in politične ureditve.

b) Nove demokracije so države, ki so začele z uvajanjem demokracije konec 80-ih let in so se pogosto znašle pred hudimi ovirami (npr. države Vzhodne Evrope, tudi Slovenija). Te ovire so bile v obliki nedemokratičnih voditeljev, krhkosti sistemske podpore za demokratične prakse in institucije ter neobstoja demokratične politične kulture. Nekatere nove demokratične države preveč dominirajo nad družbo, kar potem onemogoča široko družbeno podporo novim državnim političnim institucijam. Demokracija predpostavlja aktivno udeležbo in soglasje družbenih skupin in posameznikov. V državah brez demokratične tradicije je potrebno to načrtno in dolgoročno gojiti. Odsotnost demokratičnih vrednot pri širokih skupinah prebivalstva pogosto vodi do neupoštevanja formalno zelo demokratično napisanih novih ustav. Nova demokratična država mora imeti podporo civilne družbe, ki je dovolj pluralistična, samostojna in aktivna.

c) Pseudodemokracije – odprte avtokracije so značilne za veliko število držav tretjega sveta, ki so deklarativno sprejele načela politične demokracije in imajo vsaj na površini vse institucije, značilne za demokratične ureditve. Pogosto pa njihove politične elite ostajajo ločene od družbenega dogajanja. Njihovi politični sistemi so tako demokratični samo na zunaj, v svojem jedru pa ne. Predvsem je za te države značilno, da nimajo razvite civilne družbe in z njo nerazdružljivo povezane politične kulture. Država tako deluje brez povezanosti in opore na družbo. Države imajo ustavno vlado, politične stranke in redne volitve, zato določena stopnja demokratičnosti v njih obstoji, so pa močno elitistične (npr. Tajvan, Turčija itd.). Politični proces med državo in družbo poteka preko ene dominantne stranke, kjer je tekmovanje omejeno na razlike med posameznimi frakcijami, ne pa na razlike v ideologiji in politikah. Družba tako nima resnejšega vsebinskega vpliva na državo.

1.2.3 Monarhija

Monarhija je oblika vladavine, kjer pripada najvišja oblast vladarju, oblast pa je dedna. Monarh ima sicer podporo s strani posameznikov, ki pa niso izvoljeni, ampak gre za

vplivne posameznike, ki imajo interes preverjati, kakšne politike izvaja monarh. Monarhija je bila najpogostejši sistem vladanja od antičnih časov do začetka 20. stoletja. V zgodovini je monarhija prešla skozi tri nivoje. Prvi nivo je bila absolutna monarhija, ko so vladarji imeli neomejeno oblast, priznavali niso niti cerkve in boga. Drugi nivo je bila omejena monarhija, kjer je bila vladavina kralja močno odvisna od podpore plemstva; z grožnjami plemstva, da kralja ne bodo več podpirali, se je kralj moral odpovedati precejšnjem delu oblasti ter uvesti zakonodajo, ki je ščitila interese plemstva. Tretji nivo pa je ustavna monarhija, ki je prisotna še v današnjih dneh, kjer je moč vladanja v rokah parlamenta, vladanje monarha pa je samo simbolično (Hartmann, 2009, str. 1).

Za monarhijo so značilne majhne vladajoče koalicije in majhna volilna baza. Gre za sistem med demokracijo in avtokracijo. Ker je vladajoča koalicija majhna, je kljub slabim javnim politikam lažje obdržati lojalnosti podpornikov, saj se lojalnost nagradi s privatnimi dobrinami. Na drugi strani pa je volilna baza majhna, zato je prestop h konkurenci lažji, saj je večja verjetnost, da bodo deležni enakih ali večjih privatnih dobrin kot pri sedanji koaliciji. Iz tega je razvidno, da lojalnost članov koalicije v monarhiji ni visoka in v primeru slabih javnih politik lahko pride do izgube podpore s strani elite in prestopa h konkurenci (Mesquita et al, 1999, str. 86-90).

Sistem monarhije ni najugodnejši za vodjo države, saj mu ne zagotavlja potrebne lojalnosti in zato vedno obstaja tveganje izgube vodilnega položaja. Je pa ta sistem zelo všečen članom vladajoče koalicije, saj imajo zagotovljene privatne dobrine, hkrati pa se zagotovi še kvalitetno izvajanje javnih politik.

Pravih monarhij je danes v svetu malo, pogostejše so parlamentarne in ustavne monarhije, kjer se oblast deli med monarhom in parlamentom ali pa monarh opravlja samo protokolarne posle.

1.3 Vzroki za pojav demokracije

Preden začnem z analizo vpliva političnih sistemov na gospodarsko rast, bi želela pojasniti še vzroke, ki so v bistvu privedli do različnih političnih sistemov. Kot je bilo v nalogi že povedano, so v preteklosti prevladovali avtokratični politični sistemi in razne oblike monarhij. Sicer so bili zametki demokracije že v antični Grčiji in Rimu, vendar se sistem ni ohranil in večina držav je imela avtokratične voditelje, pri čemer so bili revni in ženske praktično brez pravic. Bistvene spremembe v ureditvah držav so se začele v devetnajstem stoletju ter dokončno po drugi svetovni vojni, ko sta bila premagana nacizem in fašizem.

Pomembno vprašanje je, zakaj so prebivalci tako dolgo podpirali avtokratično državno ureditev ter zakaj so vladarji sploh omogočili uvedbo demokracije in s tem izgubo oblasti.

Odgovor na to vprašanje sta poiskala Acemoglu in Robinson (1999, str. 1-31) z analizo razvoja demokracije v Veliki Britaniji, Franciji in Nemčiji. Teza, ki sta je postavila, je bila, da je elita razširila volilno pravico z namenom, da se prepreči revolucija oz. socialni

nemiri. Preverjanje hipoteze sta izvedla s pomočjo maksimizacijskega modela, v obliki dinamične igre med dvema igralcema, elito in revnim slojem prebivalstva. V modelu imamo torej revne prebivalce in vladajočo elito, prevladujoči so seveda revni. Revni lahko zrušijo obstoječo oblast in si prilastijo obstoječe premoženje države. Revolucija predstavlja priložnost za obsežno prerazporeditev sredstev od bogatih k revnim, ki prevzamejo nadzor nad premoženjem, del premoženja pa se v procesu revolucije tudi uniči. Vladajoča elita se mora v primeru grožnje revolucije odločiti, kako bo ukrepala. Če se odločijo razširiti obseg volilne pravice med prebivalstvom, potem država počasi preide v demokracijo in povprečni volivec, ki je revni prebivalec, odloča o davčni stopnji in redistribuciji dohodka. Za elito je najslabši izid uspešno izvedena revolucija, zato jo bodo na vsak način poskušali preprečiti. To lahko naredi na dva načina, in sicer z redistribucijo s pomočjo davkov, pri čemer obdrži oblast. Problem pri tej metodi je, da obljuba elite po stalni redistribuciji ni verodostojna. V primeru, da se v naslednjem obdobju zmanjša grožnja revolucije, se elita lahko odloči, da prekine z redistribucijo in revni spet ostanejo brez dodatnih socialnih transferjev. Druga možnost pa je razširitev volilne pravice na revno prebivalstvo. Povprečni volivec tako postane revni prebivalec, ki bo želel čim višjo redistribucijo dohodka.

Lahko se zgodi, da se elita kljub nižjemu prihodnjemu davčnemu bremenu, v primeru redistribucije dohodka, raje odloči za razširitev volilne pravice. To je običajno v primeru, ko je dejanska grožnja revolucije nižja od optimalne v modelu, vendar ugotovijo, da je samo z redistribucijo ne bodo mogli preprečiti. Ko je grožnja revolucije nizka, se revni zavedajo, da bodo dobili transferje samo za kratek rok in zato ne verjamejo obljubam elite in izvedejo revolucijo. Elita tako to revolucijo lahko prepreči samo z demokratizacijo. Zanimiva je tudi ugotovitev, da se v primeru, ko je grožnje višja od optimalne v modelu, ne izvede prehoda v demokracijo. Ko je grožnja po revoluciji visoka, so revni običajno dobro organizirani in stalno predstavljajo grožnjo z revolucijo, zaradi tega je obljuba elite po redistribuciji kredibilna in se tako izvede samo redistribucija in ne širitev volilne pravice. Pri tem je pri obeh možnih razvojih pomembna tudi neenakost v družbi, saj se samo v zelo neenakih družbah pojavi grožnja z revolucijo in jo je precej težje odpraviti brez demokratizacije. Družbe, kjer je bogastvo enakomerno porazdeljeno, redko uvedejo demokracijo ali jo uvedejo s precejšnjo zamudo. Z uvedbo demokracije se zvišajo davki, s pomočjo katerih se izvede redistribucija bogastva od bogatih k revnim in neenakost se začne zmanjševati (Acemoglu & Robinson, 1999, str. 8).

Veljavnost modela sta avtorja preverila tudi v praksi na primeru Velike Britanije, Francije in Nemčije. V Britaniji je bila prva širitev volilne pravice leta 1832 in zadnja 1928, ko so volilno pravico dobile tudi vse ženske. Sam predsednik vlade je ob spremembi volilne zakonodaje leta 1831 izjavil, da je sicer proti tem spremembam, vendar je to edini način, da se prepreči revolucija. Pred temi spremembami se je država srečevala s precejšnjimi političnimi nemiri in upori. Z večanjem obsega volilnih pravic so se razmere umirile. Večji nemiri so se pojavili spet leta 1867, ko so se zaradi recesije precej poslabšali življenjski pogoji, prišlo je do nasilja. V tem obdobju se je število volivcev povečalo iz 1,4 na 2,5

milijona ljudi, prevladujoči razred pa je postal delavski. Tudi v kasnejših primerih povečanja obsega volilnih upravičencev je bil glavni vzrok za spremembo zakonodaje v grožnji z revolucijo (Acemoglu & Robinson, 1999, str. 14-15).

Rezultat uvedbe demokracije v Britaniji so bile različne reforme, ki so povzročile podvojitve deleža davkov v dohodku države, v 30-ih letih od 1870, ter kasneje še dodatno podvojitve davkov. Povečala pa se je tudi progresivnost davkov. Omogočila se je izobrazba tudi revnim slojem, do leta 1900 so vsi 10-letni otroci obiskovali šolo.

Podoben je bil razvoj dogodkov v Franciji, le da se je v vmesnem obdobju uvedla nazaj tudi avtokracija, po končanju vojn in revoluciji pa se je po letu 1870 uvedla demokracija. V Franciji je uvedba demokracije povzročila pomembne reforme na področju izobraževanja, leta 1882 so uvedli obvezno 7-letno šolanje, do leta 1886 se je šolalo 82 % otrok. Prišlo je tudi do liberalizacije trga dela, stavke so bile dovoljene, prav tako sindikati leta 1868. Potrošnja države kot delež BDP-ja se je povečala za 1/3 (Acemoglu & Robinson, 1999, str. 15).

V Nemčiji je bil razvoj demokracije malo drugačen, začel se je leta 1848, ko se je zaradi revolucionarnih pritiskov povečala prisotnost participacije prebivalstva pri vodenju države. Po letu 1870 so imeli volilno pravico vsi moški prebivalci nad 25 let, vendar je bilo glasovanje kontrolirano s strani posestnikov. Končna uvedba demokracije se je zgodila leta 1919 kot odgovor na resne grožnje z revolucijo in s socialnimi nemiri. Pomembna razlika v Nemčiji, ki je demokracijo uvedla šele v 20. stoletju, je bila prisotnost močne Socialne demokratske stranke, ki je v drugih državah ni bilo. Socialni nemiri so bili v Nemčiji prav tako močni kot v Britaniji ali Franciji, vendar zaradi močne socialne stranke ni prišlo do uvedbe demokracije, ampak do povečanja redistribucije dohodkov, kot predvideva tudi zgornji model. Grožnja z revolucijo je bila vsa leta zelo močna, zato jo je elita reševala z redistribucijo in ne z delitvijo političnih pravic. Prav zaradi tega je uvedba demokracije v Nemčiji precej kasnejša kot drugje v Evropi (Acemoglu & Robinson, 1999, str. 15).

Torej je glavni razlog za začetek uvajanja demokracije v svetu prisotnost visokih razlik v družbi, ki so se očitno večale iz leta v leto. Pri tem je bilo pomembno sodelovanje med revnimi, ki so se organizirali in z grožnjo z revolucijo uspeli pridobiti politične pravice in s tem redistribucijo dohodka. Prav demokracija je na začetku omogočala razvoj revnih, pojav srednjega razreda in razvoj družbe. Je pa v zadnjih desetletjih spet opaziti pojav naraščanja neenakosti v državah, tudi tistih z demokratičnim sistemom, tako da bodo očitno spet potrebne obsežne reforme, ki bodo zmanjšale večanje razlik in s tem socialnih nemirov.

Ker je demokracija v nekaterih državah v krizi, je težko reči, kako naprej. Trtnik (2005, str. 80) navaja dve možnosti razvoja. Prva predvideva vzpostavitev Velike skupnosti, ki preko komunikacije vrača demokracijo nazaj med ljudi. To komunikacijo bi lahko predstavljali mediji, vendar se je zaradi pritiskov s strani kapitala izkazala kot neprimerna. Bistvo bi moralo biti v ponovni aktivaciji ljudstva. Druga možnost pa je povsem nasprotna, saj

zavrača demokracijo in išče druge možnosti. Potrebno je najti element, na katerem bi lahko gradili legitimno oblast, ki pa ne sme uporabljati demokratičnih prvin, kar pa v praksi ni lahko (primer je Inkovska država, ki je temeljila na mitologiji, ali Platonova, ki je temeljila na modrosti) (Trtnik, 2005, str. 80-81).

2 TEORETIČNE IN EMPIRIČNE RAZISKAVE VPLIVOV POLITIČNIH SISTEMOV NA GOSPODARSKO RAST

To poglavje predstavlja jedro naloge, saj tukaj predstavim teoretične in empirične ugotovitve avtorjev, ki so preučevali vpliv političnega sistema na gospodarsko rast. Opravljenih raziskav na to temo je bilo in jih verjetno bo še precej, zato sem izbrala nekatere najbolj znane avtorje ter seveda tiste, ki so prispevali nove ugotovitve ali teorije o tem vprašanju. Cilj poglavja je najprej predstaviti ugotovitve o vplivu demokracije na gospodarsko rast, v naslednjem podpoglavju vpliv avtokracije na gospodarsko rast, v zadnjem podpoglavju pa predstavim še stališča avtorjev, ki pravijo, da politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast. Ugotovitve avtorjev v vsakem podpoglavju razdelim na teoretične in empirične, na koncu pa sledi kratek povzetek. Preden pa se lotim predstavitve vplivov političnega sistema na gospodarsko rast, pa je pomembno, da pojasnim še, kako lahko politiki ali voditelji države vplivajo na uspešnost države.

Vprašanje, ki si ga je pri preučevanju vpliva političnih sistemov na gospodarsko rast potrebno zastaviti, je, ali obstajajo v teh sistemih različni motivi vladajočih, da izvajajo politike, ki povzročijo višjo gospodarsko rast. To vprašanje sta si zastavila tudi Salhi in Bolle (2007, str. 1-24). Če predpostavimo, da je glavni cilj tako avtokratičnih kot demokratičnih vladarjev, da obdržijo oblast, se pri doseganju tega cilja srečujejo z različnimi omejitvami. Uspešnost vladajočih se vsaj delno ocenjuje glede na ekonomsko uspešnost in blaginjo, ki naj bi jo zagotavljali. Ta blaginja je lahko v obliki rasti BDP, preraždelitvi dohodkov v obliki transferjev ali v obliki zagotavljanja javnih dobrin. Pri tem pa se vladajoči zavedajo, da so pri doseganju teh ciljev časovno omejeni, saj se na volitvah odloča o njihovi usodi. V avtokratičnih režimih volitev običajno sicer ni, vendar lahko pride do revolucije ali uporov, kar lahko pomeni zamenjavo oblasti, če so uspešni, lahko tudi zamenjavo političnega sistema. Vendar pa je časovno v avtokracijah zelo težko določiti, kdaj naj bi prišlo do uporov oblasti, stroški zamenjave oblasti pa so precej višji kot v demokratičnih državah. Kljub temu da so tudi vodje avtokratičnih držav ocenjeni na podlagi ekonomske uspešnosti, je časovni pritisk po hitrem doseganju rezultatov precej manjši. Veliko je sicer odvisno od sposobnosti in potrebe avtokrata, da izvaja represijo in strategijo, da maksimira koristi od oblasti in tako izbere ekonomsko politiko, ki je lahko naklonjena gospodarski rasti ali pa ne.

Na podlagi teh ugotovitev sta v obeh političnih sistemih na voljo dve strategiji (Salhi & Bolle, 2007, str. 4):

1. izbira učinkovite politike, ki pospešuje gospodarsko rast, pri tem pa so učinki teh politik časovno težko predvidljivi;
2. izbira strategije redistribucije obstoječih virov, pri tem pa ti ukrepi pomenijo močne negativne učinke za prihodnji gospodarski razvoj (običajno so posledice neizvedene investicije ali visoki davki).

Med tema strategijama sta dve pomembni razliki. Njun učinek na gospodarsko rast je različen, delujeta pa v popolnoma različnem časovnem horizontu. Vladajoči v državi lahko z lahkoto uvedejo prerazporeditev obstoječih dohodkov, kar ima takojšnji učinek na osebne dohodke prebivalcev. Na drugi strani pa je težko predvideti, kdaj bodo vidni učinki politik, ki naj bi pospešile gospodarsko rast in tudi kašen bo učinek. Ekonomski razvoj in blaginja se tako lahko dosežeta s povečevanjem ali z razdelitvijo obstoječih virov med prebivalce. Tu pa pride do nasprotij med dolgoročnimi in kratkoročnimi cilji. Ker politike, ki pospešujejo rast, dajejo rezultate dolgoročno, se demokratični voditelji pred prihajajočimi volitvami ne odločajo za takšno strategijo. Ker imajo cilj ostati na oblasti, obstaja trade-off med politikami, ki pospešujejo gospodarsko rast in zahtevo državljanov po takojšnji potrošnji in izboljšanju blaginje. Torej, če sprejeta strategija vodi ne omogoča, da obdrži sedanjo oblast, potem je ne bo izbral (Salhi & Bolle, 2007, str. 9-11).

Dokazano je, da imajo voditelji držav lahko velik vpliv na gospodarsko rast. Pri tem se poudarja, da imajo večji vpliv voditelji v avtokratičnih državah, vendar je pomembno razumeti, na kakšen način se ti vplivi lahko vršijo in kakšne so razlike med temi vplivi glede na politični sistem.

Bistvene ugotovitve pri primerjavi avtokratičnega, demokratičnega političnega sistema ter monarhije so po Bueno de Mesquita et al, (1999, str. 155):

1. z večanjem vladajoče koalicije se povečuje gospodarska rast;
2. z večanjem vladajoče koalicije se poveča možnost zamenjave vodje koalicije;
3. z večanjem volilne baze se povečuje verjetnost, da vodja koalicije obdrži položaj;
4. z večanjem volilne baze se povečuje verjetnost, da vodja obdrži položaj kljub slabim javnim politikam.

Torej sta za namen tega dela pomembni predvsem prva in zadnja ugotovitev, saj vplivata na gospodarske razmere v državi. To pomeni, da bi za dobro gospodarsko rast in razvoj države potrebovali veliko vladajočo koalicijo in majhno volilno bazo, ki v praksi ne obstaja.

Jones (2008, str. 1-11) si je postavil vprašanje, kakšen vpliv imajo lahko vodje držav na gospodarsko rast države. Avtor meni, da so omejitve, s katerimi se srečujejo politiki, v obliki pritiskov s strani volilnega telesa, opozicije in neodvisnega sodstva in zakonodaje,

precej različne med državami. V avtokracijah so te omejitve precej šibke, poudarja pa se tudi pomen različnih institucij v državah, ki tako vodijo do različnih razvojnih poti države. Velik vpliv naj bi imeli voditelji v državah, ki imajo šibko oblikovane institucije. Dokazati, kakšen je vpliv vodje države na gospodarsko rast, je težko in zapleteno. Tudi v primeru, če so posamezni voditelji in obdobja gospodarske rasti povezani, je lahko povezava obratna, torej da spremembe v gospodarski rasti vplivajo na spremembe v vodenju države. Empirični podatki pa po avtorjevem mnenju kažejo, da so upori proti sistemu manj verjetni, ko je gospodarska rast dobra. Vplivi vodje na gospodarsko rast so najvišji v avtokratičnem sistemu, kjer ni drugih političnih strank in ustrezne zakonodaje (Jones, 2008, str. 6).

Vplivi vodje države v demokratičnem sistemu prav tako niso zanemarljivi, vendar samo v primeru, če delovanje vodje države ni ustrezno regulirano. Mnenje avtorja je, da predvsem institucije vplivajo na voditelje države, vendar lahko voditelji vplivajo nazaj na oblikovanje in razvoj institucij. Vodja, ki je pod nadzorom in katerega delovanje je ustrezno omejeno (gre za demokratični sistem), ima lahko določen vpliv, vendar na nivoju vplivanja na gospodarsko rast in na politični sistem ni posebnih dokazov, da bi bili vplivi pomembni. Vodja brez omejitev, torej avtokrat, pa je zelo vpliven in ima pomemben vpliv tudi na gospodarsko rast, ima pa tudi pomemben vpliv na razvoj političnega sistema. Očitno je torej, da imajo vodje države vsaj v avtokratičnih državah pomemben vpliv na gospodarsko rast. Naslednje vprašanje, ki si ga postavi Jones je, ali ti voditelji ovirajo ali pospešujejo gospodarsko rast s svojimi odločitvami. En vidik kaže, da vplivni voditelji uničujejo gospodarsko rast, ker so nagnjeni h kraji, korupciji in vojnam, kar precej negativno vpliva na gospodarsko rast in se je pokazalo tudi v praksi (npr. Zair). Lahko pa so vplivni voditelji tudi pospeševalci rasti, z investiranjem v javne dobrine, izbiro politik, ki pospešujejo rast in z dobro koordinacijo države. Avtor zaključuje, da je pomembno predvsem oblikovati institucionalni sistem, ki bo izoblikoval oziroma izbral ustrezne voditelje države ter da bo privabil sposobne, dobro namerne voditelje in ne samo nadute in domišljave ter grabežljive posameznike (Jones, 2008, str. 4-5).

V nadaljevanju tega poglavja so predstavljene ugotovitve različnih avtorjev, ki so se ukvarjali s preučevanjem vpliva političnega sistema na gospodarsko rast. Njihove ugotovitve so porazdeljene glede na ugotovitve pod posamezna podpoglavja, glede na to, na kateri politični sistem so se avtorji osredotočili in kakšne so bile ugotovitve, pri tem ločim teoretične od empiričnih ugotovitev.

Zaradi težkega ločevanja analiz striktno med analize avtokracije in demokracije, ker sta temi v raziskavah povezani, saj gre po navadi za primerjalne analize, prihaja do prepletanja tudi v poglavjih, v katerih delo analizira oba sistema. V posameznem poglavju (demokracija, avtokracija) so izbrane študije, ki se bolj osredotočijo na izbran režim, kljub temu da se zaradi primerjave dotaknejo tudi drugega.

2.1 Demokracija in gospodarska rast

V nadaljevanju so predstavljene najprej teoretične, potem pa še empirične ugotovitve različnih študij o vplivu demokracije na gospodarsko rast.

2.1.1 Teoretične ugotovitve

Glavne teoretične ugotovitve, ki jih predstavim v nadaljevanju so:

1. bolj demokratični politični sistem omogoča hitrejšo gospodarsko rast kot avtokratični, vendar bolj kot je demokratična država bogata, nižja je rast zaradi redistribucije dohodka;
2. bolj stabilen politični sistem in sistem z daljšo tradicijo (običajno demokratični) omogoča višjo gospodarsko rast, saj je negotovost manjša;
3. v demokratičnem sistemu se na vladarja običajno izvajajo pritiski po takojšnji porazdelitvi (potrošnji) dohodka, kar ima negativen vpliv na rast, saj so investicije manjše, v avtokraciji so ti pritiski manjši;
4. pomemben pozitiven vpliv na gospodarsko rast ima tradicija demokracije, gre za nekakšno teorije konvergence;
5. gospodarska rast je odvisna od obsega neenakosti in konkurenčnosti v družbi, pri tem manjša neenakost in večja konkurenčnost omogočata višjo rast, kar je bolj značilno za demokracije, ni pa nujno;
6. demokracija ni sredstvo, s katerim se doseže gospodarska rast, je cilj.

Pri preučevanju vplivov političnih sistemov so avtorji Bueno de Mesquita et al (1999, str. 85-95) izhajali iz trditve, da dejansko večanje vladajoče koalicije (torej bolj demokratično vodstvo države) povečuje rast do določene točke, ko je država že bogata, pa rast upade, ker pride do redistribucije bogastva, vendar je rast še vedno relativno visoka. Trdili so, da politični sistem z veliko vladajočo koalicijo (to je demokratični sistem) povzroči visoko gospodarsko rast.

Drugo teoretično izhodišče, ki so ga avtorji Bueno de Mesquita et al (1999, str. 88) postavili, je bilo, da lahko z večanjem volilne baze vodja obdrži položaj, kljub izvajanju slabih javnih politik. Torej, da lahko vodja obdrži vodilni položaj ob slabih javnih politikah, če ima politični sistem, ki ga pri tem podpora.

Končno teoretično izhodišče Bueno de Mesquita et al (1999, str. 93) je bilo, da velike vladajoče koalicije izvajajo pritisk na vodje, da izbirajo in realizirajo dobre javne politike, zato imajo takšni vodje tudi velik interes in motivacijo, da državljanom zagotovijo gospodarsko rast in blaginjo. Majhne vladajoče koalicije v državi z majhno volilno bazo pa nagradijo vodje, ki podpornikom zagotavljajo ustrezen obseg privatnih dobrin in zanemarjajo javne politike in s tem blaginjo države. Ti vodje so v bistvu nagrajani, ker sami prakticirajo in širijo korupcijo in ekonomsko nestabilnost, ker si samo tako lahko zagotovijo lojalnost podpornikov in vladanje državi. Z vprašanjem blagostanja in

ekonomskega razvoja se ti politiki ne ukvarjajo, ker bi za to porabili sredstva, ki jih potrebujejo za zagotavljanje ugodnosti svojim podpornikom.

Grier in Munger (2006, str. 1-27) sta v raziskavi izhajala iz teoretičnega izhodišča, da je vpliv političnega sistema na gospodarsko rast odvisen tudi od stabilnosti trenutnega sistema in trajanja tega sistema. Izhajala sta iz teoretične predpostavke, da se v demokracijah lahko pojavijo preveliki vplivi posameznih interesnih skupin, medtem ko se v avtokracijah lahko gospodarski položaj precej izboljša, če vodja konsolidira oblast, vendar pa je gospodarska rast odvisna od trajanja političnega sistema. V raziskavi sta želela preveriti, kako vpliva politični sistem na dohodek na prebivalca ter ali diktature rastejo precej počasneje kot nediktature. Pri tem sta upoštevala tudi trajanje režima, ki naj bi imel pozitiven učinek na rast, saj je v državi manjša negotovost.

Gradstein (2008, str. 1-28) je v raziskavi preverjal teoretično trditev, da je na začetku gospodarskega razvoja višja verjetnost, da bo vpliven vladar izvedel pomembne javne projekte, kar nakazuje, da je boljši politični sistem avtokracija, ko pa je država že precej razvita, pa je čas za uvedbo demokracije. Vendar se pojavi tudi možnost, da gospodarstvo obtiči v demokratičnem ravnotežju nizkega dohodka ali pa stabilno raste v avtokraciji in postopno uvaja demokracijo, odvisno od preteklega razvoja države. Kitajska, Čile in Južna Koreja so začele z izvajanjem politik, ki pospešujejo gospodarsko rast že v avtokratičnem sistemu, medtem ko sta Argentina in Brazilija najprej uvedli demokracijo, potem pa politike pospeševanja gospodarske rasti. Uspeh prvih držav glede gospodarskega razvoja je bil precej večji kot pri državah, ki so najprej uvedle demokracijo.

Avtor je izhajal iz izhodišča, da se v avtokraciji vodja avtonomno odloči, ali bo javni projekt izvedel ali ne, ter kolikšen del dohodka si bo prilastil. Pri demokraciji vodja pripravi predlog, ki vsebuje odločitev o izvedbi javnega projekta in delež vrednosti, ki si jo bodo lahko prisvojili. Ta predlog je potem obravnavan in posamezniki ga odobrijo, če so koristi dovolj visoke, ali zavrnejo, če ne. Verjetnost, da bo predlog vodje zavrjen, je padajoča funkcija stopnje naklonjenosti in dohodka gospodarstva in naraščajoča funkcija stroškov. V primeru, da je predlog zavrjen, govorimo o status quo, ker ni koristi za vodjo. V začetni stopnji ekonomskega razvoja, ko je dohodek države nizek, avtokracija omogoča relativno višjo stopnjo gospodarske rasti in je primernejša od demokracije, saj je manjša verjetnost, da obstaja vpliven vladar, ki bi izvedel rizične javne projekte. Če gospodarstvo v avtokraciji dejansko raste (do česar pride, če je višina prilastitve dohodka nizka, kar je v primeru, ko je vladar naklonjen gospodarskem razvoju ali ko je produktivnost privatnih investicij visoka) in se država razvija, se verjetnost, da bo vladar postal vpliven, poveča. Z rastjo se poveča verjetnost, da pride do uvedbe demokracije, ki povzroči visoko gospodarsko rast, saj jo preferira ljudstvo. V tem primeru gospodarstvo konvergira k dolgoročnemu stabilnemu stanju bogate demokracije (Gradstein, 2008, str. 1-28).

Demokratični sistem povzroča višji nivo odgovornosti vodje kot avtokratični, saj omogoča volivcem blokado politik, ki jih vidijo kot nezadovoljive, kar pa omejuje cilje vodje po

izvajanju projektov, ki omogočajo visoko gospodarsko rast. Demokracija tako zmanjša možnost prilastitve dohodka in poveča stabilnost, vendar ne nujno tudi višjo gospodarsko rast. Razvoj države je možen po različnih poteh, vendar pa je razvoj političnega sistema in gospodarskega razvoja določen in odvisen od preteklih dogodkov (Gradstein, 2008, str. 11).

Svojo teorijo je podkrepil z abstraktnim modelom (opredelil je spremenljivke za avtokratični in demokratični sistem), kjer je preverjal, kateri sistem omogoča stabilnejšo gospodarsko rast. V modelu je primerjal dva politična režima, demokracijo in avtokracijo. Pri avtokraciji se vodja avtonomno odloči, ali bo javni projekt izvedel ali ne, ter kolikšen del dohodka si bo prilastil. Pri demokraciji vodja pripravi predlog, ki vsebuje odločitev o izvedbi javnega projekta in delež vrednosti, ki si jo bodo lahko prisvojili. Ta predlog je potem obravnavan in posamezniki ga odobrijo, če so koristi dovolj visoke, ali zavrnejo, če ne. Iz modela je razvidno, da je obseg prisvojenih sredstev višji pri avtokraciji kot pri demokraciji, tako da je blaginja posameznika višja v demokraciji. V demokraciji obstaja pozitiven odnos med dohodkom države in verjetnostjo, da se pojavi vpliven vodja, ko je dohodek dovolj visok, ko pa je dohodek nizek, vodja običajno ni vpliven. Torej, ko je dohodek v prvem obdobju nizek, potem je dohodek v drugem obdobju višji, ko ima država avtokratičen sistem, v primeru visokega dohodka pa demokracija vodi do višjega dohodka v naslednjem obdobju. Z modelom je dokazal tudi, da je variabilnost rasti višja pri avtokraciji, vzrok je v dejstvu, da so rizični javni projekti vedno izvedeni v avtokracijah, pri demokracijah pa se takšni projekti izvedejo, če vodja postane dovolj vpliven. Bistvena ugotovitev modela je, da uvedba demokracije v državi, ki ima nizek dohodek, lahko zavira razvoj te države (Gradstein, 2008, str. 20).

S tem abstraktnim modelom je torej ugotovil, da v začetni stopnji ekonomskega razvoja, ko je dohodek države nizek, avtokracija omogoča relativno višjo stopnjo gospodarske rasti in je primernejša od demokracije, saj je manjša verjetnost, da obstaja vpliven vladar, ki bi izvedel rizične javne projekte. Če gospodarstvo v avtokraciji dejansko raste (do česar pride, če je višina prilastitve dohodka nizka, kar je v primeru, ko je vladar naklonjen gospodarskemu razvoju ali ko je produktivnost privatnih investicij visoka) in se država razvija, se verjetnost, da bo vladar postal vpliven, poveča. Z rastjo se poveča verjetnost, da pride do uvedbe demokracije, ki povzroči visoko gospodarsko rast, saj jo preferira ljudstvo. V tem primeru gospodarstvo konvergira k dolgoročnemu stabilnemu stanju bogate demokracije.

Lahko pa pride do primera, ko avtokracija generira počasno rast zaradi visoke stopnje prilastitve dohodka s strani sebičnega vladarja ali je počasna rast rezultat nizke produktivnosti, potem bo gospodarstvo stagniralo in prehod v demokracijo ne bo izveden nikoli. V primeru demokracije gospodarstvo raste neomejeno.

Zgornje teoretične predpostavke je nadgradil Ludovic (2003, str. 1-21), ki je pri svoji raziskavi vpliva političnega sistema na gospodarsko rast upošteval ne samo vrsto

političnega sistema v preučevanem obdobju, ampak tudi politično zapuščino iz predhodnih let, ki jo imenuje začetni kapital demokracije. Začetni kapital demokracije je določil kot nivo demokracije v prvem letu v proučevanem obdobju, pri tem je uporabil dva razreda po Gastilu¹ (gre za lestvico, ki jo razlagam v opombi), po kateri je bila država demokracija ali avtokracija. Predpostavil je, da višji kot je začetni kapital demokracije, močnejša je tradicija demokracije in večji vpliv ima na gospodarsko rast. Ideja je podobna neoklasični predpostavki o gospodarski rasti, ki govori o pomenu izhodiščnega nivoja nacionalnega dohodka, ki je osnova v teoriji konvergence.

Jamali, Wandschneider in Wunnava (2007, str. 1425-1432) so si postavili vprašanje, ali demokracija državi omejuje potencial rasti ali pa pospešuje rast s pomočjo prostega delovanja trgov in z varovanjem lastniških pravic. Vendar pa se avtorji niso samo usmerili na preučevanje razlik med demokracijo in avtokracijo, ampak so podrobnejše razdelili avtokracije, saj se le-te lahko med seboj precej razlikujejo. Cilj raziskave je bil preučiti vpliv političnega sistema in ekonomskih spremenljivk na gospodarsko rast. Pri demokraciji tekmovanje med političnimi strankami na svobodnih volitvah omogoča izvolitev izvršilne in zakonodajne oblasti. Izvolitev zakonodajne oblasti je sploh pomembna pri demokracijah. Uveljavljena zakonodaja zagotavlja zaščito lastniških pravic.

Vendar pa ima lahko stalna tekmovalnost tudi negativne učinke na gospodarsko rast. Pogosto se zgodi, da se sredstva, ki so namenjena investicijam, uporabljajo za potrošnjo, kar ni najučinkovitejši način izrabe sredstev. Vladajoča elita si želi čim bolj izboljšati možnosti za ponovno izvolitev in zato preferira trenutno potrošnjo pred investicijami, ki omogoča kratkoročno gospodarsko rast. Pri državah, ki so na srednji stopnji razvoja, povečana trenutna potrošnja zmanjša dolgoročne investicije in tako upočasni gospodarsko rast. Pri državah, ki dosegajo srednji nivo dohodka, naj bi bile potrebne visoke investicije v človeški kapital in strojno opremo, kar pomeni, da je potrebno zmanjšati sedanjo potrošnjo. To zmanjšanje običajno škoduje srednjemu in nižjemu razredu, kar lahko povzroči socialne nemire, razen če ima vodja koalicije dovolj močno voljo in podporo v državi, kar pa je redko. To je možno v avtokracijah, kjer ima vodja običajno dovolj moči in avtoritete za izvedbo takšnih politik. Seveda pa ne moremo trditi, da so avtokrati orientirani v prihodnost in bodo zato izvajali takšne ekonomske politike, imajo pa boljše možnosti, da to naredijo.

¹ Gastilov indeks je razvil Raymond Gastil, strokovnjak s Harvarda, ki je pripravil metodologijo raziskovanja, na podlagi katere so vsaki državi določili politične pravice in civilne svoboščine in jo opredelili kot svobodne, delno svobodne in nesvobodne. Sedaj se ta raziskava opravlja in objavlja letno v organizaciji Freedom House. Ocena poteka na podlagi analiz in raziskav, pri tem uporabljajo različne vire podatkov (domače in tuje medijske objave, akademske analize, nepolitične organizacije, obiski držav s strani analitikov itd). Rangiranje poteka na podlagi 10 vprašanj o političnih pravicah in 15 vprašanj o civilnih svoboščinah. Vprašanja o političnih pravicah so razdeljena v tri sklope, o procesu volitev, političnem pluralizmu in sodelovanju in o delovanju vlade. Izračuna se povprečje iz odgovorov in določi rang države, rezultat od 1 do 2,5 pomeni svobodno državo, od 3 do 5 je delno svobodna ter od 5,5 do 7 nesvobodna država (Freedom House, 2009).

Avtokratične države so razdelili med avtokratične režime, ki izvajajo zakone v skladu s sprejeto zakonodajo in jih opredelijo kot birokracije. Imajo zakonodajo, ki opredeljuje tudi delo vladajočega. V birokracijah je možna omejena participacija, delno pa se odpirajo tudi trgi, tako da vsebujejo določene značilnosti demokracije. Čiste avtokracije nimajo univerzalnih definiranih zakonov, vodja države pa lahko odloča in diskriminira, kakor mu ustreza. Te razlike znotraj avtokratičnih režimov imajo po mnenju avtorjev raziskave pomembne posledice za gospodarsko rast države. Bistveno je, da prisotnost zakonodaje v birokracijah pomembno omeji moč vladarja in tako poveča verjetnost usmerjenosti ekonomskih subjektov v prihodnost. Uvedba zakonodaje kaže na željo vladarja, da vzpostavi norme pri poslovanju in z zakonodajo ne omeji samo svoje moči, ampak tudi zaščiti pravice prebivalstva do njihove lastnine. Zakoni omogočajo uveljavitev pogodb in zmanjšajo riziko. Investitorji se počutijo bolj varno in se odločajo za nakupe sredstev in jih uporabljajo v produkcijskem procesu. Občutek varnosti je tisti, ki poveča investicije in tako povzroča dolgoročno gospodarsko rast. Ker pa ima vladar še vedno precejšnjo moč, v bistvu še vedno vlada z železno roko, ima možnost, da zmanjša potrošnjo na kratki rok, kar je glavni problem demokracije, kjer je to težko izvedljivo (Jamali, Wandschneider & Wunnava, 2007, str. 1427).

V pravih avtokracijah je mogoče moč vladarja zmanjšati samo z uporabo sile, kar pa je precej drago. Da se zaščitijo lastninske pravice, je potrebna močna država, vendar je v primeru avtokracije to tudi potencialna pomanjkljivost, saj brez zakonodaje vladajoči režim predstavlja precejšnjo grožnjo pravicam posameznikov. Povečano tveganje zmanjša ekonomsko aktivnost, kar zmanjša gospodarsko rast na dolgi rok, tako da avtokracije po gospodarski rasti precej zaostajajo za demokracijami in birokracijami (Jamali, Wandschneider & Wunnava, 2007, str. 1430).

Marktanner, Bekdash in Salman (2008, str. 85-97) so analizirali prehode med različnimi režimi, pri tem demokracije in avtokracije porazdelijo po ekonomskih in socialnih kriterijih kot dobre ali slabe ustvarjalce in izkoriščevalce. Pri tem z dobrim ali slabim mislijo na neenakost porazdelitve dohodka, z ustvarjalec in izkoriščevalec pa opredelijo konkurenco med ekonomskimi subjekti, ki jo merijo kot delež izvoza v BDP. Trdili so, da ni nujno, da demokracija omogoča večjo enakost družbe, prav tako pa ni nujno, da avtokracije avtomatično povzročajo neenakost v družbi. Na neenakost v družbi naj bi imela največji vpliv struktura gospodarstva. Državo so opredelili kot demokracija ali avtokracija, lahko je dobra ali slaba ter ustvarjalka ali izkoriščevalka. Najbolj zaželeni sistem je dober demokratični ustvarjalec, možnosti, da pride do tega sistema, pa so opredeljene spodaj.

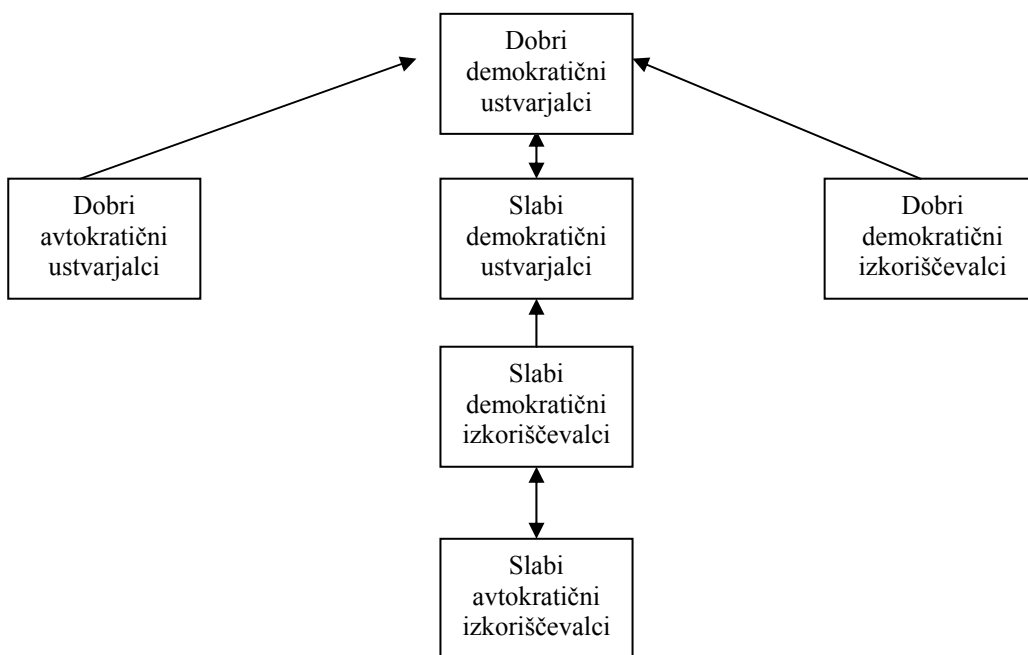
1. Dobri avtokratični ustvarjalci in dobri demokratični izkoriščevalci imajo največjo možnost, da preidejo v sistem dobri demokratični ustvarjalci. Slabi demokratični ustvarjalci nimajo te možnosti, kar kaže na pomembnost enakomerne porazdelitve dohodka. Dobri demokratični izkoriščevalci lahko preidejo nazaj v slabe demokratične izkoriščevalce, kar se v realnosti dogaja tudi nekaterim OECD državam, kar kaže na pomembnost vzdrževanja enakih ekonomskih priložnosti v

državi. Kombinacija enakosti in ustvarjanja v avtokratičnem sistemu je vidna pri nekaterih vzhodno azijskih državah, ki so na poti v demokracijo (primer sta Indonezija in Južna Koreja).

2. Sistema slab avtokratični izkoriščevalec in slab demokratični izkoriščevalec nista vzdržljiva. Prvi običajno preide v demokracijo, slab demokratični izkoriščevalski sistem pa običajno preide v avtokracijo. Če demokratiziramo družbe, ki imajo visoko neenakost in ni enakopravnih ekonomskih priložnosti, pride do različnih pritiskov s strani pohlepnih in s strani skupin, ki jih krivična porazdelitev najbolj prizadene. Končna demokracija se uveljavi samo, ko se odpravijo visoke neenakosti v družbi in se uvede enakost ekonomskih priložnosti.

Enakopravnost se povezuje z demokracijo, vendar demokracija ni garancija za večjo enakopravnost. Za uvedbo vzdržljive demokracije z enakimi ekonomskimi priložnostmi in podjetniško konkurenco je najpomembnejše uvesti enakopravnost v družbi in šele potem začeti z demokracijo. Uvedba volilnega sistema ni garancija za vzpostavitev dobrih socialnoekonomskih pogojev, prej je vpliv obraten. Demokratizacija je torej cilj socialnoekonomskega razvoja in ne sredstvo za doseg le-tega.

Slika 1: Prikaz poti proti dobremu demokratičnemu ustvarjalcu

Vir: M. Marktanner, H. Bekdash in L. Salman, Social, Economic and Political Ingredients of Regime Success and Failure Revisited, 2008, str. 93.

Kurzman, Werum in Burkhart (2007, str. 1-33) so preučili vpliv demokracije na gospodarsko rast. Izhajali so iz dveh prevladujočih tez, ena, ki trdi, da demokracija pospešuje rasti, in nasprotujoča teza, ki pravi, da demokracija omejuje rast. Demokracija naj bi bila neučinkovit luksuz, ki si ga lahko privoščijo samo bogate države.

Pri tem so predpostavili, da so investicije najmočnejša pojasnjevalna spremenljivka gospodarske rasti. V demokracijah naj bi investiranje trpelo, ker se ljudje niso pripravljeni prostovoljno odreči deležu potrošnje ali povečati varčevanja in s tem investiranja. Da bi to lahko izvedli, bi morali imeti dolgoročni pogled v prihodnost in interes žrtvovati današnje koristi za prihodnje. V demokracijah si v bistvu ne upajo uvesti nepopularnih ukrepov, ki bi povečali investicije, to naj bi bilo možno samo v avtoritarnem režimu.

Drug teoretični pogled avtorjev na vpliv demokracije na investicije pa pravi, da ima le-ta pozitiven indirektni učinek na gospodarsko rast. Investicije naj bi rasle zaradi svobode, prostega pretoka investiciji in lastniških pravic. Avtokratične države imajo nepredvidljive gospodarske pogoje in zato podjetniki oklevajo pri investiranju v takšnih pogojih.

Potrošnja države je tudi pomembna za gospodarsko rast, ekonomisti se strinjajo, da previsok delež potrošnje države predstavlja težko breme za gospodarsko rast. Vpliva na zmanjšanje stopnje varčevanja, preusmeri vire v plačevanje obresti, na koncu pa lahko celo pripelje v previsoko zadolženost države. V demokracijah se pojavijo pritiski posameznih socialnih skupin, zato je težko obdržati kontrolo nad socialnimi izdatki, v avtokracijah je to lažje zagotoviti, saj se avtokrat lažje zoperstavi pritiskom. Drug vidik pa poudarja negativni vpliv potrošnje države za namene vojske in oboroževanja, saj naj bi bil skupen efekt negativen na rast. Prav avtokratične države pa potrošijo največ za vojsko.

Tretja spremenljivka, socialni nemir, ima negativni vpliv na gospodarsko rast, ovira proizvodnjo, oteži dolgoročno planiranje in prestraši potencialne investitorje. V avtokracijah vlada s trdo roko preprečuje socialne nemire in tako omogoča gospodarsko rast, v demokracijah pa naj bi se nemiri preprečili s pomočjo formalnih kanalov, preko katerih lahko skupine in posamezniki izražajo nezadovoljstva, kar pozitivno vpliva na rast.

Iz zgornjih razprav in ugotovitev avtorjev je razvidno, da ima lahko demokracija tako pozitivne kot negativne vplive na gospodarsko rast, prikazujem pa jih v spodnji tabeli.

Tabela 1: Pozitivni in negativni vplivi demokracije na gospodarsko rast

Pozitivni vplivi na gospodarsko rast	Negativni vplivi na gospodarsko rast
Ustrezna in urejena zakonodaja in sodstvo	Pritiski na politike po hitrem doseganju rezultatov (gospodarske rasti)
Manjši neposredni vplivi vodilnih politikov na gospodarstvo	Visoka potrošnja države, nižje investicije
Manj korupcije	Pritiski interesnih skupin na politike
Večja stabilnost sistema, manjša negotovost za investitorje	Primernejša za gospodarsko razvite države in države z nižjo neenakostjo v družbi
Večja konkurenca in urejene lastniške pravice	/

Vir: Lastni prikaz

2.1.2 Empirične ugotovitve

Empirična ugotovitev avtorjev Bueno de Mesquita et al (1999, str. 93) je bila, da je razlika med rastjo v državi z avtoritarnim sistemom in državo z največjo vladajočo koalicijo 2 % letno, kar je precej, če gledamo desetletje in več. Dober dokaz za to, da ta ugotovitev drži, je razlika v razvoju med Vzhodno in Zahodno Nemčijo, kljub temu da sta bili ob koncu vojne leta 1945 približno enako razviti.

Pri empiričnemu preverjanju trditve, da se z večanjem volilne baze povečuje verjetnost, da vodja obdrži položaj, kljub slabim javnim politikam, so avtorji Bueno de Mesquita et al (1999, str. 90-95) ugotovili, da se verjetnost obstanka na vodilnem položaju poveča ob slabem izvajanju javne politike, če se volilna baza povečuje. Raziskava je pokazala paradoksalne ugotovitve, da se položaj vodje celo izboljša ob izvajanju slabih javnih politik, če se volilna baza povečuje, kot če izvajajo normalne politike. Verjetnost preživetja ob slabih politikah je bila skoraj trikrat večja. Ta ugotovitev pomeni, da si vodja lahko zagotovi vodilni položaj ob slabih javnih politikah, če ima politični sistem, ki ga pri tem podpira.

Grier in Munger (2006, str. 1-21) sta raziskavo o vplivu stabilnosti političnega sistema na gospodarsko rast opravila na vzorcu 134 držav, za obdobje od 1950 do 2003. Hipoteza, ki sta jo preverila, je, da se v demokracijah lahko pojavijo preveliki vplivi posameznih interesnih skupin, medtem ko se v avtokracijah lahko gospodarski položaj precej izboljša, če vodja konsolidira oblast, vendar pa je gospodarska rast odvisna od trajanja političnega sistema. Svojo trditev sta preverila s pomočjo linearne regresijske analize, in sicer sta v najpreprostejši regresiji, kjer sta preučevala vpliv političnega sistema na dohodek na prebivalca, ugotovila, da diktature rastejo statistično značilno počasneje kot nediktature (za pol odstotne točke počasnejša rast). V drugih regresijah, uporabila sta tudi nelinearni model, sta dodala spremenljivko, ki izraža trajanje režima, ter ugotovila, da ima spremenljivka rahel pozitiven učinek na rast in da diktature še vedno rastejo precej počasneje kot že v prvem primeru. V diktaturah stabilnost povzroči hitrejšo rast v prvih 20 letih v primerjavi z demokracijo, potem pa se učinek znižuje in po 35-ih letih stabilnost znižuje gospodarsko rast. V nediktaturah pa ima trajnost sistema na začetku majhen vpliv na rast, vendar je vpliv neskončno dolg, vrh doseže pri približno 100-ih letih trajanja režima. Diktature običajno začnejo z odstotno točko nižjo rastjo, po 30-ih letih se rast z nediktaturami skoraj izenači, potem pa začnejo diktature precej zaostajati. Tako sta empirično dokazala višjo gospodarsko rast za nediktature. Model ni pokazal negativnega vpliva interesnih skupin v demokracijah na gospodarsko rast ali pa je njihov vpliv zanemarljiv.

Ludovic (2003, str. 1-21) je pri svoji raziskavi vpliva političnega sistema na gospodarsko rast za obdobje 1972–1989 upošteval ne samo vrsto političnega sistema v preučevanem obdobju, ampak tudi politično zapuščino iz predhodnih let, ki jo imenuje začetni kapital demokracije, gre za nivo demokracije v prvem letu preučevanega obdobja. Izvedel je pet

regresijskih analiz na vzorcu 82 držav sveta, ki jih je razdelil tudi po regijah, izhajal pa je iz osnovnega neoklasičnega modela rasti.

Osnovni model je pokazal pričakovane rezultate, torej negativni vpliv rasti prebivalstva in višine začetnega narodnega dohodka na rast in pozitiven vpliv investiciji na rast. Osnovnemu modelu je dodal še indikator političnega sistema, ki je pokazal statistično značilnost, in sicer v primeru, da je država napredovala v demokraciji za en razred na Gastilovi lestvici, potem se ji je gospodarska rast v povprečju povečala za 0,25 odstotne točke. Enako regresijo je izvedel še za primer nelinearnega (kvadratnega) odnosa med gospodarsko rastjo in političnim sistemom in ugotovil, da več demokracije vodi do višje gospodarske rasti, vendar po padajoči stopnji.

Ko je v model dodal še spremenljivko nestabilnost, se pojasnjevalna moč modela poveča, pri dodani spremenljivki začetnega demokratičnega kapitala pa je pojasnjevalna moč modela maksimalna. Ugotovitve modela, kjer so prisotne vse spremenljivke, so, da je gospodarska rast najvišja pri političnih pravicah, ki znašajo okrog 3 in se zmanjšuje s povečevanjem demokracije. Pojasnjevalna moč modela je 48 %, kar je precej več kot pri osnovnem neoklasičnem modelu rasti, ki pojasni 39 %.

Model je pokazal tudi pomen začetnega kapitala demokracije, kjer je razvidno, da so države, ki so bile demokratične na začetku preučevanega obdobja, rasle hitreje. Ugotovitev raziskave je torej bila, da demokratični politični sistemi omogočajo večjo blaginjo, med gospodarsko rastjo in političnim režimom obstaja nelinearni odnos, dokazan pa je bil tudi pomemben vpliv socialno politične stabilnosti na rast.

Jamali, Wandschneider in Wunnava (2007, str. 1425-1432) so analizirali, ali demokracija državi omejuje potencial rasti ali pa pospešuje rast s pomočjo prostega delovanja trgov in z varovanjem lastniških pravic. Vendar pa se avtorji niso samo usmerili na preučevanje razlik med demokracijo in avtokracijo, ampak so podrobneje razdelili avtokracije, saj se le-te lahko med seboj precej razlikujejo. Cilj raziskave je bil empirično preučiti vpliv političnega sistema in ekonomskih spremenljivk na gospodarsko rast. 92 držav, ki so jih vključili v raziskavo, so razdelili med demokracije, avtokracije in birokracije, preučevano obdobje je bilo od 1990 do 1999. V empirični analizi so uporabili neoklasični model gospodarske rasti, vključili so naslednje neodvisne spremenljivke: človeški kapital, začetni nivo BDP na prebivalca, lastniške pravice, demokracijo, birokracijo in tehnologijo. Predvideni vplivi spremenljivk so naslednji: višji, kot je začetni nivo BDP na prebivalca, nižja bo gospodarska rast, torej je vpliv negativen. Bolj izobražen človeški kapital omogoča višjo gospodarsko rast, torej je učinek pozitiven. Pozitiven vpliv na gospodarski rast ima tudi razvitejša in uporabljena tehnologija. Višji nivo lastniških pravic prav tako povzroča višjo gospodarsko rast.

Ugotovitve regresijske analize so, da so demokracije izkazale precej boljšo gospodarsko rast kot avtokracije v devetdesetih letih. Prav tako je pri birokracijah viden pozitiven učinek na gospodarsko rast, podatki kažejo, da so bile birokracije celo boljše kot

demokracije. Spremenljivka, ki je izkazovala lastniške pravice, je potrdila pomembnost lastniški pravic na gospodarsko rast. Končna ugotovitev raziskave je, da je pomembno v modele o gospodarski rasti vključiti tudi spremenljivke, ki kažejo na politične sisteme. Pomembno je ločiti birokracije od avtokracije, saj so birokracije vzpostavile dolgoročno gospodarsko rast, njene stopnje rasti so podobne rasti pri demokracijah, so pa precej nad rastjo pri avtokracijah. Ti rezultati kažejo, da ni nujno samo demokracija tista, ki omogoča visoke gospodarske rasti, da je ta možna tudi pri eni izmed oblik avtokracije (Jamali et al, 2007, str. 1425-1432).

Marktanner, Bekdash in Salman (2008, str. 85-97) so analizirali prehode med različnimi režimi, pri tem demokracije in avtokracije porazdelijo po ekonomskih in socialnih kriterijih kot dobre ali slabe ustvarjalce in izkoriščevalce. Pri tem z dobrim ali s slabim mislijo na neenakost porazdelitve dohodka, z ustvarjalec in izkoriščevalec pa opredelijo konkurenco med ekonomskimi subjekti, ki jo merijo kot delež izvoza v BDP. Ugotovili so, da ni nujno, da demokracija omogoča večjo enakost družbe, prav tako pa ni nujno, da avtokracije avtomatično povzročajo neenakost v družbi. Na neenakost v družbi naj bi imela največji vpliv struktura gospodarstva. Na osnovi regresijskih analiz opredelijo osem možnih kombinacij, v katerih se lahko razporedi posamezno državo, in sicer se državo opredeli kot demokracija ali avtokracija, lahko je dobra ali slaba ter ustvarjalka ali izkoriščevalka. Najbolj zaželeni sistem je dober demokratični ustvarjalec.

Kurzman, Werum in Burkhart (2002, str. 1-33) so si zastavili cilj, da ponovno preučijo vpliv demokracije na gospodarsko rast. Izhajali so iz dveh prevladujočih tez. Ena, ki trdi, da demokracija pospešuje rasti, in nasprotujoča teza, ki pravi, da demokracija omejuje rast. V modelu so preučevali vpliv demokracije na investicije, na trošenje države in na socialni nemir. Za vse tri spremenljivke so najprej preverili trditve nasprotujočih si avtorjev glede vplivov teh spremenljivk v različnih sistemih. Avtorji so preučevali vpliv spremenljivk na gospodarsko rast za obdobje 1951 do 1980 z uporabo regresijske analize. Ugotovitve analize so bile, da socialni nemir nima statistično značilnega vpliva na gospodarsko rast, prav tako nima statistično značilnega vpliva na rast trošenje države, tudi spremenljivka demokracija ni pokazala statistične značilnosti. Imajo pa vse spremenljivke dodaten pojasnjevalni učinek za gospodarsko rast. Pri preučevanju indirektnega vpliva spremenljivk na rast so ugotovili, da se s povečevanjem nivoja demokracije povečuje nivo socialnih nemirov in zato prihaja do nižje gospodarske rasti, pri višjih nivojih demokracije pa povečevanje demokracije povzroči zniževanje nivoja socialnih nemirov in zato višjo gospodarsko rast. To potrjuje trditev, da je demokracija dobra za že razvite države in slaba za slabo gospodarsko razvite države. Zaključek raziskave je, da model ni pokazal dolgoročnega vpliva demokracije na gospodarsko rast, kratkoročno se pokažejo indirektni vplivi, ki kažejo, da se s postopkom demokratizacije žrtvuje manj in manj gospodarske rasti.

2.2. Avtokracija in gospodarska rast

Večina raziskav se je predvsem osredotočila na preučevanje uspešnosti demokracije, manj pa je bilo osredotočenih samo na avtokracije. Večji obseg takšnih raziskav se je pojavil šele v zadnjih letih, kar je zanimivo, saj je bila avtokracija v preteklosti prevladujoči politični sistem.

2.2.1 Teoretične ugotovitve

Besley in Kudamatsu (2007, 1-59) sta preučevala predvsem, kdaj in kako so avtokracije lahko uspešne. Bistveno vprašanje, ki si ga postavita, je, kako se iz zgodovine in sodobnih sistemov naučiti, kako pripraviti vlado, da dela v korist državljanov. Iz raziskave sta želela ugotoviti, zakaj je avtokracija lahko uspešna. Osredotočila sta se na vprašanje odgovornosti vlade, predvsem kdaj pride do zamenjave slabih voditeljev, pri demokraciji se o tem odloča na volitvah, pri avtokracijah pa je postopek bolj zapleten. Avtorja sta izdelala teoretični model, s katerim sta preučevala, kakšne vzpodbude so potrebne, da vodja izvede drage projekte, ki pa prinašajo koristi vsem državljanom. Vodja sprejme dve odločitvi. Prva je splošna odločitev o porazdelitvi bogastva med državljane, kjer je pomembno, da se vodja ne podredi različnim interesom in podkupninam. Druga odločitev pa je o delitvi prihodkov med skupinami. Voditelj je tako lahko dober ali slab, dober voditelj si ne prisvoji večino ustvarjenega dohodka in vedno deluje v korist vseh državljanov, slab pa si pridobi privatne koristi pri porazdelitvi dohodka. Na koncu vsakega obdobja se delu prebivalcev dodeli pravica, s katero lahko vplivajo na sprejete odločitve vodje (gre za volilno bazo), kadar obstaja boj za oblast. Državljeni s pravico odločanja iz skupine, ki pripada vladajočim, se odločijo, ali bodo obdržali in podprli obstoječo oblast še za naslednje obdobje. V primeru, da se ne odločijo, da podprejo vladajočo oblast, pride do odprtega boja med kandidatoma (predpostavka modela je, da sta dva). Bistvo modela je, da obstaja boj za oblast samo, ko se del državljanov iz skupine, ki je v preteklem obdobju podpirala vladarja, odloči, da bodo zamenjali obstoječega vodjo. Ugotovitev modela je, da dobri vodje vedno sprejmejo pravilno odločitev, vprašanje je, kaj naredijo slabi. Da bi to ugotovili, so primerjali, kakšni so njegovi prejemi, če sprejme dobro ali slabo odločitev. Slab vodja je motiviran z dvema vrstama rent, da izbere pravilno odločitev, ki je v splošnem interesu države. Prva renta je tista, ki pripada njemu osebno, druga pa je renta, ki je specifična za njegovo skupino podpornikov. Slab vodja bo zamenjan, kadar ima volilno telo dovolj moči, da tudi po zamenjavi vodje obdržijo rento, ki jim pripada. V primeru, da nimajo dovolj moči, lahko pride do boja za oblast, pri katerem lahko pride na oblast druga skupina, zato ne bodo zamenjali slabega vodjo, ker lahko tudi sami izgubijo. To pomeni, da naj bi bile uspešne avtokracije tiste, ki imajo močno volilno telo, ki se lahko zaveže, da zamenja slabega vladarja. Seveda pa vodje avtokracije pogosto izvedejo postopke, s katerimi poskušajo zmanjšati moč volilne baze. Vendar pa ta dejanja vodij niso brez stroškov; ko so stroški takšne akcije dovolj nizki, potem jo slabi vodja izvede, saj tako lahko izvede politike, ki so slabe za državo, vendar dobre zanj. Druga možnost je, da vodja podkupi volilno bazo, če takšen strošek ni visok (v primeru, ko je volilna baza dovolj

majhna), tako da ga podprejo tudi v primeru slabih politik. Torej dobra avtokracija je lahko tudi takrat, kadar je volilna baza, ki podpira vodjo, dovolj velika, da podkupnine za njih niso zanimive, ker so prenizke.

V nadaljevanju raziskave sta avtorja primerjala model avtokracije še z demokracijo, pri čemer sta ugotovila, da je avtokracija boljši režim, če ima volilna baza veliko politično moč, v vseh drugih primerih je demokracija boljši sistem. Model je torej pokazal, da je možno imeti tudi uspešno avtokracijo, hkrati pa tudi pojasnjuje, zakaj se z demokracijo lahko uvedejo projekti, ki so v interesu države. Ugotovitev je tudi, da ni preprosto razporediti demokracije in avtokracije na lestvici, pomembna je institucionalna ureditev in okolje, v katerem je uveden posamezen sistem vladanja. Avtorja sta sisteme razporedila v lestvico, najboljša naj bi bila odgovorna demokracija, kjer oblast izvaja politike v dobro države kot celote, druga na lestvici je uspešna avtokracija, ki ima učinkovito volilno bazo. Sledijo ji še polarizirana demokracija, kjer volitve ne nagrajajo uspešno izvedenih politik v dobro države, najslabša pa je slaba avtokracija, kjer vodja obdrži oblast, ne glede na to, kakšne javne politike izvaja (Besley & Kudamatsu, 2007, str. 23).

Debs (2007, 1-10) se je vprašal, kako diktator zagotovi, da ga njegovi podporniki ne izdajo in se obrnejo proti njemu, ter kakšne so posledice boja za oblast za gospodarski razvoj države. Mehanizem, ki so ga diktatorji v preteklosti uporabljali za discipliniranje podpornikov, je rotacija delegatov med državnimi funkcijami oziroma menjavanje območij države, ki so jih upravljali. Menjavanje ljudi na položajih prepreči, da bi si posameznik pridobil svojo lastno bazo podpornikov ter prevzel del oblasti diktatorju, teritorij, ki ga upravlja, ali celo povzročil upor. Kljub političnim koristim za diktatorja pa ima stalno menjavanje delegatov na položajih lahko negativen vpliv na gospodarstvo. Delegati se zavedajo, da so na določenem položaju samo kratkoročno, zato v svoje delo vložijo zelo malo truda, zase pa poskušajo pridobiti čim več koristi, za seboj lahko pustijo pravo razdejanje. Diktatorjeva odločitev, ali bo pospeševal dolgoročno gospodarsko rast, je odvisna od njegove moči. V primeru, če je vladar varen na oblasti, mu ne grozijo upori, potem bo pripravljen investirati. Če pa je njegova moč šibka, ga običajno ogrožajo posamezni delegati, ki uspešno vodijo posamezne dele države, zato se običajno odloči za menjavanje delegatov na posameznih področjih, s tem pa škoduje državi, ker se delegati ne odločajo za investiranje. Takšna dejanja diktatorjev kažejo, da tudi vladarji, ki so na oblasti daljše obdobje, dolgoročno ne omogočajo gospodarskega razvoja. Seveda se lahko ogrožen vladar odloči tudi za drugačno državno ureditev in ukine delitev oblasti ter tako prevzame nadzor nad celotno državo, kar je običajno precej slabše za državo. Avtor ugotavlja, da odnos diktatorja s svojimi delegati predstavlja problem agenta, kjer agent lahko zamenja principala, vendar lahko principal tudi vpliva na ugled agenta s pomočjo manipulacij.

Zanimivo razmišljanje o avtokraciji ima Olson (1993, str. 567-576), ki svoje delo prične z razmišljanjem o misli, ki jo je nekoč prebral, in sicer, da je najboljša oblika vladanja monarhija, saj je monarh lastnik države, zato naj bi najbolje skrbel zanjo. S to izjavo se avtor kot zagovornik demokracije seveda ni strinjal, zato se je lotil razmišljanja o

avtokraciji v duhu zgornje trditve. Vsak posameznik, ki ima avtokratični nadzor nad državo, bo v državi zagotavljal javne dobrine, ker ima za to svoj interes. Obseg dobrin, ki jih bo zagotavljal, je odvisen od obsega interesa, ki ga ima avtokrat, večji kot je, več dobrin bo zagotavljal, pri tem, da ima večji obseg javnih dobrin pomemben pozitiven vpliv na gospodarstvo. Avtokrat ima sicer cilj povečati produktivnost, od katere bo imel sam korist, vendar bo uvedel tudi monopolno rento in obdavčil vse, vključno delo. Z drugimi besedami avtokratični vodja ima cilj, da od družbe pridobi maksimalni dobiček, ki ga uporabi za svoje lastne cilje. Prav tako potrošnja avtokratov ni omejena z njihovim lastnimi viri, ampak imajo velike apetite, ki se kažejo predvsem v vojaški moči in razkošnem življenjskem stilu. Raszoden avtokrat bo sicer del pobranih davkov vrnil nazaj v gospodarstvo v obliki javnih dobrin, vendar je obseg davkov precej večji, kot je potrošnja za javne dobrine. Vprašanje je, koliko javnih dobrin bo avtokrat nudil in kakšno davčno stopnjo bo uvedel. Uvedel naj bi optimalno davčno stopnjo, ki določa, kakšen delež povečanja dohodka bo prejel. Na podlagi davčnih prejemkov bo potem zagotavljal določene javne dobrine do točke, kjer se zadnji potrošeni dolar za javne dobrine izenači z dodatnim dolarjem povečanega dohodka zaradi teh dobrin, ki mu pripada. Obnašanje diktatorja avtor potem primerja z obnašanjem kandidatov za vodje v demokraciji, ki uporabijo vsa sredstva, da so izvoljeni. V demokraciji kandidat potrebuje samo večino, da zmaga; možno je, da si kupi zmago s transferji dohodka k potencialni večini, ki bi ga lahko izvolila. Davki, ki so potrebni, da se ti transferji lahko izvedejo, imajo negativen vpliv na gospodarstvo, prav tako kot redistribucija dohodka v lastno korist pri avtokraciji. Vendar pa je davčna stopnja v demokraciji nižja kot pri avtokraciji, saj ima večina v demokraciji lastne tržne dohodke, zato večanje davkov ni v njeno korist, ker bi se njihovi tržni dohodki zato zmanjšali. V demokraciji se pojavlja precej interesnih skupin in majhnih strank, ki se ne ozirajo na stroške, ki jih povzročajo družbi s svojimi zahtevami po redistribuciji dohodka. Prav zaradi tega ne moremo trditi, da je porazdelitev dohodkov v demokracijah manjša kot v avtokracijah.. Racionalen avtokrat bo zaradi želje po večjih investicijah in prodaji običajno obljubil, da ne bo nikoli zasegel premoženja prebivalcem. Vendar pa te obljube ni možno izpodbijati na sodišču, saj ima celotno oblast avtokrat, zato obljuba ni kredibilna. Prav problem kredibilnosti in izvršljivosti pogodb je glavni problem avtokracije, saj ni pravega zaupanja in zato trpi gospodarski razvoj.

Avtokratični vladar po avtorjevem mnenju sicer lahko obljubi dolgoročno stabilnost, vendar se v primeru, da je njegova oblast ogrožena, lahko odloči in zaseže privatno lastnino, lahko pa pride tudi do menjave oblasti, kar še poveča tveganja za vlagatelje v avtokraciji. Seveda so tudi obdobja vladanja demokratičnih vladarjev kratka in učinkovitosti gospodarstva delno trpi zaradi tega, vendar je iskanje novih vladarjev urejeno preko volitev, v avtokraciji pa lahko to pripelje do problemov, če ni jasno, kdo bo nasledil vladarja. Avtor ugotavlja, da imata oba sistema pomanjkljivosti, pri čemer ima demokracija sigurno moralno prednost, vendar ekonomske prednosti niso čisto jasno raziskane (Olson, 1993, str. 574).

S preučevanjem vpliva političnih sistemov na gospodarsko rast se veliko ukvarja Acemoglu (2007, str. 1-48). Razvil je model, kjer je analiziral gospodarsko uspešnost v odvisnosti od političnega sistema. Zanimal ga je predvsem trade-off med demokratičnimi in avtokratičnimi družbami, s poudarkom na lastniških pravicah in uporabo politične moči pri ustvarjanju različnih vstopnih ovir. Davki, ki prerazporedijo dohodke od podjetnikov k delavcem v gospodarstvu, so moteči, ker zmanjšujejo investiranje s strani podjetnikov. Vstopne ovire, ki prerazporedijo dohodke k podjetnikom, zmanjšujejo povpraševanje po delavcih in znižujejo plače, prav tako motijo alokacijo virov, ker preprečujejo vstop učinkovitejšim proizvajalcem v panogo. Avtokratične družbe ne samo, da ščitijo lastniške pravice proizvajalcev in preprečujejo visoke davke, ki so precej moteči pri podjetnikih, ampak tudi omogočijo političnim elitam, da si vzpostavijo monopolni položaj. V demokracijah se sicer izogibajo vzpostavitvi vstopnih ovir, ki bi ščitile elite, vendar uvajajo različne ekonomske politike, ki so moteče za gospodarstvo s ciljem, da bi dosegli enakopravnejšo porazdelitev virov v državi. Vprašanje, ki si ga je postavil avtor, je, kateri moteči dejavniki so dražji z vidika ekonomske uspešnosti. Z analizo je ugotovil, da zaščita pravic trenutnih proizvajalcev zmanjšuje ekonomske priložnosti prihodnjih generacij proizvajalcev, tako da se tukaj pojavijo visoki oportunitetni stroški. V avtokraciji pomenijo te zaščite visoke ovire za vstop v panogo in monopolizacijo, ki jo omogoča politična moč proizvajalcev, v demokraciji pa so običajno visoki povprečni davki in nizke vstopne ovire v panogo. Pri samem preverjanju teh negativnih učinkov vsakega političnega sistema je ugotovil, da avtokratična država najprej dosega višjo učinkovitost. Vzrok je v agentih, ki vstopijo v razred proizvajalcev, saj imajo običajno komparativne prednosti v posameznem sektorju (samo najboljši so izbrani), prav tako pa davki niso tako moteči pri ekonomski dejavnosti. Vendar s časom ti podjetniki izgubljajo svoje komparativne prednosti, ki jih pridobivajo drugi agenti. To pa poslabša porazdelitev resursov v avtokraciji. Za razliko demokracija povzroča motnje v gospodarstvu z uvajanjem davkov, vendar se ta moteči dejavnik ne spreminja s časom, je konstanten. Posledica te ugotovitve je, da se avtokratične družbe najprej razvijajo hitreje od demokratičnih, po določeni točki pa začnejo precej zaostajati za demokratičnimi družbami. Model tako pojasni relativno visoke stopnje rasti nedemokratičnih držav ter hkrati navaja vzroke, zakaj se ta rast nenadoma ustavi. Avtokratične družbe običajno ne izkoristijo priložnosti novih gospodarskih rasti, ker se ne odločijo za investiranje v novo tehnologijo in industrijo, saj vladajoča elita ne dovoli vstopa novim konkurentom, ki imajo nove ideje, sami pa se za uvedbo ne odločijo. Torej končna ugotovitev avtorja je, da avtokratične države lahko rastejo precej hitreje kot demokratične, vendar ne dolgoročno, saj so motnje v gospodarstvu, ki jih povzroča avtokratični sistem, dražje kot tiste, ki jih povzroča demokratični sistem.

2.2.2 Empirične ugotovitve

Besley in Kudamatsu (2007, str. 1-59) sta preučevala, kdaj in kako so avtokracije lahko uspešne. Bistveno vprašanje, ki sta si ga postavila, je, kako se iz zgodovine in sodobnih sistemov naučiti, kako pripraviti vlado, da dela v korist državljanov. Iz raziskave sta želela ugotoviti, zakaj je avtokracija lahko uspešna. Osredotočila sta se na vprašanje

odgovornosti vlade, predvsem kdaj pride do zamenjave slabih voditeljev, pri demokraciji se o tem odloča na volitvah, pri avtokracijah pa je postopek bolj zapleten. V nadaljevanju raziskave sta avtorja primerjala model avtokracije še z demokracijo, pri čemer sta ugotovila, da je avtokracija boljši režim, če ima volilna baza veliko politično moč, v vseh drugih primerih je demokracija boljši sistem. Model je torej pokazal, da je možno imeti tudi uspešno avtokracijo, hkrati pa tudi pojasnjuje, zakaj se z demokracijo lahko uvedejo projekti, ki so v interesu države. Končne empirične ugotovitve so podprle teoretične predpostavke, predvsem kar se tiče zamenjave neuspešnih vodij, saj je bilo sprememb oblasti v uspešnih avtokracijah precej več kot v neuspešnih avtokracijah, prav tako pa so avtokracije z močno volilno bazo uspešneje prebrodile naravno smrt vodje, kar kaže na pomembno vlogo močne volilne baze, saj so te države tudi uspešnejše.

2.3 Politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast

Zanimive so ugotovitve avtorjev, ki dokazujejo, da politični sistem ni pomemben dejavnik gospodarske rasti in razvoja države. Poudarjajo pomen same ureditve države, ki pa naj ne bi bil odvisen od političnega sistema.

2.3.1 Teoretične ugotovitve

Bistvene teoretične ugotovitve, zakaj politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast so prikazane v tabeli 2.

Tabela 2: Avtorji in njihove ugotovitve, zakaj politični sistem ne vpliva na gospodarsko rast

Avtor	Pojasnilo ugotovitev
Przeworski (2003)	V demokraciji so pritiski po takojšnji potrošnji visoki, na drugi strani pa se viri porabljajo učinkoviteje kot v avtokraciji, zato ni pomembnih razlik v gospodarski rasti. Tako demokratične kot avtokratične države so dosegale zavidljive rasti kot tudi katastrofalne rezultate.
Paldam in Gundlach (2008)	Na dolgi rok naj bi gospodarska rast vplivala na politični sistem in ne obratno.
Muglligan, Gil in Martin (2004)	Vsak sistem ima negativne učinke na rast, zato ni možno ugotoviti statističnih razlik. Demokracija (previsoke prerazporeditve dohodka, sistem glasovanja daje neučinkovite politične rezultate). Avtokracija (boj za oblast, nestabilnost, nasilje).
Barro (1999)	V demokraciji je boljši nadzor nad delom oblasti in javno upravo, vendar se z večanjem demokracije večja prerazporeditev sredstev, skupaj torej učinek na gospodarsko rast ni jasen.
Przeworski in Limongi (1993)	Zaščitene lastniške pravice v demokraciji povzročajo višjo gospodarsko rast, negativni so vplivi po čim višji potrošnji, skupni učinek zato ni pomembno različen od rasti v avtokraciji.

Podrobnejša razlaga ugotovitev v tabeli 2 sledi v nadaljevanju tega podpoglavja.

Przeworski (2003, str. 1-27) je preučeval vpliv političnih institucij na gospodarsko rast, pri tem se je vprašal predvsem, pod kakšnimi pogoji te institucije obstajajo. Vprašal se je, kakšna bi bila gospodarska rast države, ki ima avtokratični politični sistem, če bi imela država demokracijo. V praksi sicer ne najdemo dveh držav, ki bi si bile podobne v vseh značilnostih, razen v političnem sistemu, zato je odgovor na zgornje vprašanje težak. Pri analiziranju posameznih držav ni pomembno samo, kakšen je politični sistem, ampak tudi v kakšnih pogojih določen sistem v državi obstaja. Postavil je trditve. Prvič; politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast; drugič, da prebivalstvo raste hitreje v avtokratičnih državah in tretjič, da je gospodarska rast na prebivalca rahlo višja v demokracijah. Kdaj se demokracija pojavi v državah, je odvisno od razvitosti države, v revnih državah je verjetnost pojava demokracije zelo nizka, demokracija se pogosto pojavi v državah, ki dosegajo srednji nivo razvoja, v gospodarsko razvitih avtokratičnih državah pa je prav tako nizka verjetnost pojava demokracije. Prav tako pojav demokracije ni povezan z gospodarsko rastjo, avtokracija lahko obstaja v obdobjih visokih rasti in v obdobjih negativnih rasti. V bogatejših državah je demokracija pogostejša, ker je za prebivalce previsoko tveganje, če bi se odločili za drugačen sistem. V revnih državah ni na voljo veliko sredstev, ki bi jih lahko razdelili, tako da posamezniki, ki so proti demokraciji in izgubijo, nimajo visokih izgub dohodkov. V nizko razvitih avtokracijah dohodki ljudi, ki trpijo zaradi avtokracije, niso pomembno nižji od dohodkov ljudi, ki živijo v nizko razvitih demokracijah. V bogatih državah pa je razpon med dohodki tistih, ki so izgubili na volitvah v demokraciji, in tistih, ki trpijo pod avtokracijo, visok. Ko se dohodek na prebivalca povečuje, se povečuje potencialna izguba, zato tudi tisti, ki večno izgubljajo na volitvah, ne bodo poskušali izvesti zamenjave demokracije za avtokracijo, ker bi v primeru, da izgubijo oblast v avtokraciji, izgubili precej dohodka.

Przeworski (2003, str. 1-27) še predpostavlja, da se v demokracijah pojavijo visoki pritiski po potrošnji. V primeru, da je država revna, pa je demokracija neustrezna zato, ker revni želijo takojšnjo potrošnjo, ker se delavci lahko organizirajo v sindikatih, to povzroči pritiske na dviganje plač. Dviganje plač zniža dobičke in zniža investicije in ker ljudje lahko glasujejo na volitvah, se vlada običajno odloči za takšno porazdelitev dohodkov, ki običajno zopet znižuje investicije, ker znižajo gospodarsko rast. Vendar pa demokracija porablja resurse bolj učinkovito, saj je vlada odgovorna volivcem, avtokrat pa običajno ni odgovoren nikomur. Zaradi nasprotujočih si učinkov skupen učinek na gospodarsko rast med demokratičnim in avtokratičnim sistemom običajno ne pokaže pomembnih razlik.

Pri preučevanju držav na dolgi rok so opazne velike razlike med bogatimi in revnimi državami, demokracija je v revnih državah zelo redka, če se že pojavi, pa je zelo šibka pri spopadanju z revščino, medtem ko je v bogatih državah nepremagljiva. Posledica tega je, da v revnih državah vladajo diktatorji, potrošnja je zaradi revščine nižja, življenjska doba ljudi je krajša, nataliteta pa višja. Katastrofalni razvoj pa so imele prav tako demokratične kot avtokratične države. Zgornja ugotovitev je predvsem pomembna zaradi zahtev razvitih

držav, da nerazvite, revne države začnejo z uvajanjem demokracije kot pogoj za prejemanje pomoči, vendar je iz raziskav razvidno, da se demokracija težko spopada z revščino. Pri avtokracijah je še en pomemben dejavnik gospodarske rasti, in sicer nestabilnost v državi. Če je država stabilna, kar pomeni, da se ne pričakuje, da bo prišlo do zamenjave diktatorja ali celo do spremembe političnega sistema, potem je država lahko uspešna. V demokracijah te odvisnosti ni, ker se že zaradi volitev pričakuje zamenjava oblasti, prav tako so protesti in demonstracije del demokracije, medtem ko se pri avtokracijah tega ne pričakuje in zato negativno vpliva na gospodarsko rast (Przeworski, 2003, str. 12).

Paldam in Gundlach (2008, str. 1-22) sta preučevala medsebojne vplive med političnim in gospodarskim razvojem, zanimala pa ju je predvsem smer vpliva. Preverjala sta različne smeri vpliva, eni trdijo, da demokracija povzroča gospodarski razvoj, drugi pa, da je gospodarski razvoj tisti, ki pospešuje proces demokratizacije, rezultati so različni tudi na dolgi in kratki rok. Pri tem sta preučevala dve spremenljivki, dohodek na prebivalca in Gastilov indeks, ki kaže demokratičnost oz. nedemokratičnost. Spremenljivki sta si različni zaradi različnega obsega in pogostosti sprememb, saj se dohodek na prebivalca običajno spremeni vsako leto, vendar je sprememba majhna, Gastil indeks pa se med leti praktično skoraj ne spremeni, ko pa se, pa je sprememba večja. Med spremenljivkama sta predpostavila, da obstaja značilna dolgoročna odvisnost, vprašanje je samo, v kateri smeri. Pri preverjanju poteka vplivov na dolgi rok sta predpostavila, da je dohodek tisti, ki povzroča razvoj demokracije, ter da se vpliva ne izmenjujeta, kot je značilno za kratkoročni in srednjeročni vpliv med spremenljivkama. Vendar pa je politični sistem tudi pomembna pojasnjevalna spremenljivka za razvoj in lahko pomeni tudi zavoro, ki povzroči padec gospodarske rasti, če se ne prilagodi spremembam.

Muglligan, Gil in Martin (2004, str. 51-74) so preučevali vprašanje, ali imajo demokracije drugačne javne politike kot nedemokracije. Kakšne so glavne razlike, saj je na svetu še vedno precej nedemokratičnih držav. Pri procesu volitev prihaja do treh pomembnih razlik med političnima sistemoma. Način glasovanja pri demokratičnih državah povzroči neučinkovite politične rezultate, takšen primer je plačevanje socialnih prispevkov, saj so koristi, ki jih imajo od tega starejši državljani, precej nižje od stroškov, ki jih utrpijo mlade generacije. Druga trditev je, da je porazdelitev politične moči bolj enakomerna kot porazdelitev dohodka, ker so javne odločitve sprejete preko glasovanja. Posledica tega je lahko precejšnja prerazporeditev dohodka od bogatih k revnim. Tretja trditev pa je, da je pomembna oblika glasovanja (ali gre za glasovanje po okrožjih ali direktne volitve predstavnikov itd.). Avtokratični režimi se pogosteje poslužujejo nasilnih metod boja za oblast, od mučenj, umorov, nadzora nad mediji in predvsem potrošijo precej sredstev za vojsko. V demokracijah pa boj za oblast nima pomembnih vplivov na javne politike, kar lahko pomeni, da nima pomembnih vplivov na gospodarsko rast.

Barro (1999, str. 158-183) se je pri svojem delu precej ukvarjal s preučevanjem vpliva demokracije na gospodarsko rast. Predpostavil je, da večji, kot je obseg političnih pravic,

bolj negativni so učinki na gospodarsko rast. Pozitivna stran demokratičnih instituciji je preverjanje dela politične oblasti in omejevanje potenciala javnih uslužbencev po kopičenju osebnega premoženja in izvajanja nepopularnih javnih politik. Negativna stran pa je večanje prerazporeditve sredstev od bogatih k revnim ter povečevanje moči posameznih interesnih skupin. Posledica teh dejavnikov je, da je skupni učinek na gospodarsko rast države negotov. Avtorjeve pretekle ugotovitve so bile, da se gospodarska rast na začetku, ko se uvaja demokracija, povečuje, vendar postane odnos negativen, ko se vzpostavi srednji nivo demokratičnih pravic. Vzrok je, da se poudarek iz omejevanja moči vladajoče elite preusmeri k socialnim programom, ki prerazporedijo dohodke. V obravnavani študiji pa se je posvetil tudi vprašanju o obratnem vplivu, torej, kako ekonomski razvoj vpliva na uvajanje demokracije. Gre za preverjanje tako imenovane Lipset hipoteze, ki je idejo dobil od Aristotela. Ideja je, da samo v bogatih državah, kjer je majhen delež revnega prebivalstva, lahko pride do situacije, kjer celotno prebivalstvo inteligentno sodeluje pri procesu volitev in vodenja države, ter se lahko uprejo pritiskom s strani neodgovornih skupin ali posameznikov. Demokracije, ki se uvajajo brez predhodnega gospodarskega razvoja, običajno niso trajne in preidejo nazaj v avtokracijo.

Przeworski in Limongi (1993, str. 51-69) sta analizirala argumente za in proti demokraciji kot pomembne spremenljivke gospodarske rasti. Eden izmed glavnih argumentov v prid demokraciji je, da so v tem sistemu lastniške pravice varnejše, negativni pa so predvsem pritiski po takojšnji potrošnji, ker to zmanjšuje investicije.

Literatura o lastniških pravicah kot edino nevarnost za lastniške pravice navaja državo. Vendar so lastniške pravice ogrožene tudi s strani privatnega sektorja, lastnina kapitalistov je ogrožena s strani organiziranih delavcev, lastnina lastnikov kmetij s strani kmetov brez zemlje itd. Ni vedno res, da je vladar edini, ki ogroža lastniške pravice. Dilema, s katero se soočamo, je, da je za zaščito lastniških pravic potrebna močna država, vendar pa je le-ta tudi potencialna grožnja. V kapitalizmu se viri porazdeljujejo na dva načina, preko trga in države. Trg je mehanizem, kjer se posamezniki odločajo, kako bodo porazdelili svoje vire, ti viri pa so vedno porazdeljeni neenakomerno. Država pa je sistem, ki porazdeli vire, ki sicer niso njeni, drugače kot trg. Porazdelitev virov, kakršno povzroči trg, običajno ni takšna, kot bi si jo želeli prebivalci. V demokraciji s splošno volilno pravico, tisti, ki so prizadeti z delovanjem trga, poskušajo doseči prerazporeditev virov od bogatih k revnim. Trditev, da demokracija omogoča višjo gospodarsko rast zaradi varovanja lastniških pravic pod zgoraj navedenimi ugotovitvami, torej ne drži (Przeworski & Limongi, 1993, str. 52).

V demokratičnih državah naj bi bile visoke zahteve po takojšnji potrošnji, kar ogroža dobičke in s tem zmanjšuje investicije in tako gospodarsko rast. Diktature so tako bolj sposobne prisiliti prebivalce v višje varčevanje in tako višjo gospodarsko rast, saj nobena politična stranka ne more pričakovati, da bo zmagala na demokratičnih volitvah, če bo poudarjala, da je trenutno treba varčevati za boljšo prihodnost. Demokracija se bolj odziva na pritiske po takojšnji potrošnji. Potek je takšen: a) revni sloj želi takojšnjo potrošnjo; b) če se delavci lahko organizirajo, potisnejo plače navzgor, zmanjšajo dobičke in tako tudi

investicije; c) če ljudje lahko glasujejo na volitvah, bo vlada porazdelila dohodke tako, da zmanjša investicije, kar zniža gospodarsko rast. Vendar pa je v teoriji o avtokracijah tudi velik poudarek na dejstvu, da je diktator orientiran v prihodnost. O tem avtorja dvomita, ker posebnih dokazov o tem ni, je pa tudi vprašanje, če bi diktator prisilil ljudi skoraj v stradanje, da bi dosegel dolgoročno rast (Przeworski & Limongi, 1993, str. 54).

Bistvena značilnost držav, ki dosegajo nadpovprečni gospodarski razvoj, naj bi bila avtonomnost države. To pomeni, da država izvaja politike, ki so usmerjene v razvoj, pri tem pa se izolira pred različnimi pritiski, ki izvirajo predvsem iz velikih gospodarskih sistemov in sindikatov. To avtonomnost naj bi lažje dosegli v avtokratičnem sistemu. Ekonomske krize so grožnja tako demokracijam kot avtokracijam, verjetnost, da režim preživi, pa je različna. V demokracijah se običajno zamenja vlada, ni pa spremembe v sistemu, v avtokracijah pa lahko pride tudi do zamenjave političnega sistema. Je pa hitra gospodarska rast običajno bolj destabilizacijska za demokracijo kot avtokracijo (Przeworski & Limongi, 1993, str. 58).

Avtorja zaključita analizo z ugotovitvijo, da ni jasno, ali demokracija pospešuje ali zavira gospodarsko rast. O dejavnikih, ki vplivajo na gospodarsko rast, vemo premalo, neoklasična teorija o gospodarski rasti ni zadovoljiva, tako da je brez dobrega modela o gospodarski rasti težko preučevati vpliv političnega sistema na rast. Avtorja menita, da so politične odločitve pomembne, vendar ne v obliki političnih režimov, primeren kandidat za pojasnjevanje vplivov je avtonomnost države. Glavni cilj prihodnjih raziskav bi moral najti institucije, ki omogočajo državi, da dela tisto, kar bi morala, ter jim hkrati prepreči, da dela tisto, kar ne bi smela. Bistvo države je, da če so trgi in informacije nepopolne, potem lahko gospodarstvo funkcionira samo, če država zagotovi investitorjem, podjetjem in varčevalcem, da zaradi tega ne bodo oškodovani. Takšnih instituciji pa še nismo našli, zato država tega ne more zagotoviti (Przeworski & Limongi, 1993, str. 60).

2.2.2 Empirične ugotovitve

Przeworski (2003, str. 1-27) je preučeval vpliv političnih institucij na gospodarsko rast, pri tem se je vprašal predvsem, pod kakšnimi pogoji te institucije obstajajo. Vprašal se je, kakšna bi bila gospodarska rast države, ki ima avtokratični politični sistem, če bi imela država demokracijo. V praksi sicer ne najdemo dveh držav, ki bi si bile podobne v vseh podatkih, razen v političnem sistemu, zato je odgovor na zgornje vprašanje težak. Pri analiziranju posameznih držav ni pomemben samo, kašen je političen sistem, ampak tudi v kakšnih pogojih določen sistem v državi obstaja. Na podlagi podatkov za obdobje 1950–1999 je ugotovil, da politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast; drugič, da prebivalstvo raste hitreje v avtokratičnih državah; in tretjič, da je gospodarska rast na prebivalca rahlo višja v demokracijah. Končna ugotovitev je torej bila, da politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast, ima pa pomemben vpliv na rast prebivalstva, se pravi na rodnost, ki je v avtokracijah precej večja kot v demokracijah. Posledično je rast dohodka na prebivalca višja v demokracijah. Ko se dohodek na prebivalca povečuje, se povečuje

potencialna izguba in zato tudi tisti, ki večno zgublajo na volitvah, ne bodo poskušali izvesti zamenjave demokracije za avtokracijo, ker bi v primeru, da izgubijo oblast v avtokraciji, izgubili precej več dohodka, kot če bi oblast izgubili v demokraciji.

Pri preučevanju vplivov potrošnje na gospodarsko rast zaradi nasprotujočih si učinkov skupen učinek na gospodarsko rast med demokratičnim in avtokratičnim sistemom ni pokazal pomembnih razlik. Avtor je ugotovil, da se je v zadnjih letih med revnimi in bogatimi državami povečevala razlika med rastjo dohodka in rodnostjo. Nekatere države so se ujele v revščini, medtem ko so druge dosegle spektakularni razvoj, med njimi pa so bile tako demokratične (Japonska, Irska in Malta) kot avtokratične (Singapur, Taivan, Južna Koreja). Katastrofalni razvoj pa so imele prav tako demokratične kot avtokratične države. Zgornja ugotovitev je predvsem pomembna zaradi zahtev razvitih držav, da nerazvite, revne države začnejo z uvajanjem demokracije, kot pogoj za prejemanje pomoči, vendar je iz raziskav razvidno, da se demokracija težko spopada z revščino. Ugotovitev je, da avtokracije rastejo z obsežnejšo uporabo delovne sile, torej z nizkimi plačami, demokracije pa uporabljajo delovno silo učinkoviteje, plače so višje, bolj izkoristijo tehnični napredek. Pri avtokracijah je še en pomemben dejavnik gospodarske rasti, in sicer nestabilnost v državi. Če je država stabilna, kar pomeni, da se ne pričakuje, da bo prišlo do zamenjave diktatorja ali celo do spremembe političnega sistema, potem je država lahko uspešna. V demokracijah te odvisnosti ni, ker se že zaradi volitev pričakuje zamenjava oblasti, prav tako so protesti in demonstracije del demokracije, medtem ko se pri avtokracijah tega ne pričakuje in zato negativno vpliva na gospodarsko rast (Przeworski, 2003, str. 18).

Paldam in Gundlach (2008, str. 1-22) sta opravila podobno raziskavo kot zgornji avtor, in sicer o medsebojnem vplivu med političnim in gospodarskim razvojem, zanimala pa ju je predvsem smer vpliva. V literaturi se pojavljajo različne smeri vpliva, eni trdijo, da demokracija povzroča gospodarski razvoj, drugi pa, da je gospodarski razvoj tisti, ki pospešuje proces demokratizacije, rezultati so različni tudi na dolgi in kratki rok. Osnovni spremenljivki v modelu sta bili logaritem dohodka na prebivalca za obdobje 1972–2005 in demokracija, ki je merjena z Gastilovo lestvico in predstavlja povprečje demokratičnih in civilnih svoboščin za obdobje 1972–2006. Gastilova lestvica poteka od 7 do 1, torej od diktature do popolne demokracije. Spremenljivki sta si različni zaradi različnega obsega in pogostosti sprememb, saj se dohodek na prebivalca običajno spremeni vsako leto, vendar je sprememba majhna, Gastil indeks pa se med leti praktično skoraj ne spreminja, ko pa se, pa je sprememba večja (v obravnavanih letih se indeks v 76 % ni spremenil, ko pa se je, je bila sprememba 19,8 % povprečnega stanja indeksa). Pri primerjavi koeficientov korelacije sta ugotovila, da med spremenljivkama obstaja statistično značilna dolgoročna odvisnost, vprašanje je samo, v kateri smeri. Pri preverjanju poteka vplivov na dolgi rok sta ugotovila, da je dohodek tisti, ki povzroča razvoj demokracije, ter da se vpliva ne izmenjujeta, kot je bilo ugotovljeno pri preučevanju kratkoročnega in srednjeročnega vpliva med spremenljivkama. Do ugotovitev sta prišla z izvedbo dveh regresijskih analiz, pri čemer sta pri prvi uporabila dejanske podatke o dohodku na prebivalca, v drugi regresiji pa potencialni dohodek na prebivalca, ki je določen s pomočjo različnih spremenljivk. Obe

regresiji sta podali enake rezultate. Ugotovitve modela sta še dodatno preverila, in sicer s preveritvijo obratne vzročnosti, torej od demokracije k dohodku, z vključitvijo dodatnih 10 pojasnjevalnih spremenljivk in vključitvijo fiksnih učinkov, rezultati so bili enaki prejšnjim. Hipoteza avtorjev je bila, da je politični sistem dolgoročno pojasnjena spremenljivka, ki pa je precej omejena s statusom quo in je zato lahko precej oddaljena od svoje optimalne vrednosti, ki jo določa dohodek. Vendar pa je politični sistem tudi pomembna pojasnjevalna spremenljivka za razvoj in lahko pomeni tudi zavoro, ki povzroči padec gospodarske rasti, če se ne prilagodi spremembam. Če se prilagodi, ker je razlika med dejanskim in optimalnim nivojem demokracije prevelika, to običajno povzroči, da se dohodek vrne na dolgoročno pot rasti in zato kratkoročno država dosega visoko gospodarsko rast. Ko gledamo na spremembe dolgoročno, pa je prilagoditev političnega sistema samo notranja reakcija države na naraščajočo razliko med dejanskim in potencialnim ekonomskim razvojem. Zaključek raziskave je, da je uvedba demokracije, ki temelji na visokih dohodkih, v državo z nizkim gospodarskim razvojem, lahko precejšnja napaka, ki ne bo dala pričakovanih rezultatov v obliki gospodarskega razvoja.

Muglligan, Gil in Martin (2004, str. 51-74) so analizirali, ali imajo demokracije drugačne javne politike kot nedemokracije. Kakšne so glavne razlike, saj je na svetu še vedno precej nedemokratičnih držav. Na vprašanje so odgovorili z analizo držav za obdobje 1960–1990. V regresijskem modelu so ugotovili, da demokratične države potrošijo 3 odstotne točke BDP-ja manj za financiranje vojske, več pa trošijo za druge dejavnosti države. Na splošno demokratične in avtokratične države trošijo približno enake vsote za izobraževanje, socialno varnost in druge programe, vendar je različen način, kako denar trošijo. Splošna ugotovitev pri analizi različnih regresijskim modelov je, da ni posebne korelacije med demokracijo in višino sredstev, ki jih država namenja za pokojnine in blaginjo državljanov. V modelu so uporabili različna gospodarska in družbena merila, s poudarkom na spremenljivkah, ki merijo obseg prerazporeditev dohodkov od bogatih k revnim. Upoštevali so tako stroške izobrazbe, davek na dobiček, osebne davke, davke na plače (ali ima davek zgornjo mejo), pri tem so našli samo eno bistveno razliko med ekonomsko in demografsko podobnimi demokracijami in avtokracijami. Razlika je, da imajo demokracije manj progresivnih osebnih davkov. Bistvo je, da so ekonomske in socialne politike rezultat pogajanj in trade-off-ov med posameznimi skupinami ljudi v državi, med generacijami, med posameznimi panogami in zaposlitvami. Gre za osnovne človeške odnose, ki niso posebnost političnih sistemov. To ne pomeni, da imajo avtokracije in demokracije enake javne politike, vendar empirične raziskave kažejo, da je glavna razlika v sistemu boja za oblast.

Barro (1999, str. 158-183) se je pri svojem delu precej ukvarjal s preučevanjem vpliva demokracije na gospodarsko rast. Predpostavil je, da večji kot je obseg političnih pravic, bolj negativni so učinki na gospodarsko rast. Pozitivna stran demokratičnih instituciji je preverjanje dela politične oblasti in omejevanje potenciala javnih uslužbencev po kopičenju osebnega premoženja in izvajanja nepopularnih javnih politik. Negativna stran pa je večanje prerazporeditve sredstev od bogatih k revnim ter povečevanje moči

posameznih interesnih skupin. Posledica teh dejavnikov je, da je skupni učinek na gospodarsko rast države negotov. Tudi v praksi je razvidno, da se s postopnim povečevanjem življenjskega standarda počasi prehaja tudi v demokracijo. Demokracije, ki se uvajajo brez predhodnega gospodarskega razvoja, običajno niso trajne in preidejo nazaj v avtokracijo. Z analizo podatkov je potrdil Lipset/Aristotel hipotezo. Ta odnos je potrdil z regresijsko analizo naslednjih spremenljivk: volilne pravice oz. civilne svoboščine, BDP na prebivalca, razpon med izobrazbo moških in žensk, delež prebivalstva s končano osnovno šolo in pomen srednjega razreda. Demokracija ne vpliva pomembno na delež prebivalstva s končano srednjo in višjo šolo, torej na obseg izobrazbe. Za dani standard življenja obseg demokracije pada z urbanizacijo in večjim obsegom naravnih virov. Razvidni so negativni učinki muslimanske vere na obseg demokracije. Torej je potrjeno, da vrsta političnega sistema ne vpliva na gospodarsko rast, ampak le-ta na politični sistem.

Doucouliaagos in Ulubasoglu (2006, str. 1-39) sta opravila raziskavo o vplivu demokracije na gospodarsko rast, saj nekako ni splošnega konsenza o odnosu med tema dvema spremenljivkama. Uporabila sta tako imenovano meta-regresijo, kjer sta uporabila izsledke na populaciji 470 ocen iz 81 do takrat opravljenih in objavljenih raziskav o vplivu demokracije na gospodarsko rast. Od teh 470 regresijskih analiz o vplivu demokracije na gospodarsko rast je bilo 16 % ocen negativnih in statistično značilnih, 20 % ocen negativnih in statistično neznačilnih, 38 % ocen pozitivnih in statistično neznačilnih ter 26 % ocen pozitivnih in statistično značilnih. Seveda so si te študije vplivov med seboj različne, uporabljajo različne vire podatkov, metodologijo ocenjevanja, sestavo vzorca in časovni okvir preučevanja. Metoda meta-regresije je namenjena analizi vseh do sedaj razpoložljivih empiričnih rezultatov, tako da lahko pridobimo rezultate iz večjega obsega podatkov, kot če naredimo posamično analizo. Prednost te analize je, da se lahko oceni velikost napake pri vzorčenju in se tudi izloči. Glavni cilj analize je bil ugotoviti, ali obstaja jasen vpliv med demokracijo in gospodarsko rastjo, ter ali res obstaja nejasen zaključek glede tega vpliva, kot trdijo nekateri avtorji. Izbirala sta iz nabora 81 študij, izločila sta jih 10, ker so preučevale vpliv demokracije na nivo BDP-ja, avtorja pa sta želela preveriti vpliv demokracije na gospodarsko rast. Spremenljivke, ki sta jih uporabila, so bile: demokracija, človeški kapital, slog kapitala, neenakost, nestabilnost, velikost vlade, odprtost države in inflacija. Z analizo sta prišla do petih pomembnih ugotovitev (Doucouliagos & Ulubasoglu, 2006, str. 21-22):

1. nista našla akumuliranih dokazov, da bi bila demokracija odločilna za doseganje gospodarske rasti;
2. kljub temu da je direkten vpliv demokracije dokazano enak nič, rezultati kažejo na pomemben posredni vpliv demokracije na gospodarsko rast preko različnih kanalov;
3. kljub temu da ni dokazov o vplivu demokracije na gospodarsko rast pri skupnih podatkih o državah, so očitni vplivi demokracije na gospodarsko rast po posameznih regijah;

4. vsaj tretjina razlik med različnimi raziskavami je posledica razlik v zasnovi in ekonometričnih specifikacijah;
5. primerjava odnosa demokracija – gospodarska rast, z drugimi raziskavami, ki obravnavajo vpliv ekonomske svobode na gospodarsko rast, je pokazala, da je direkten vpliv demokracije na gospodarsko rast enak nič, gospodarska svoboda pa ima pozitiven vpliv na gospodarsko rast.

Končna ugotovitev je torej, da demokracija nima direktnega vpliva na gospodarsko rast, vendar je vseeno pomembna zaradi drugotnega vpliva na različne dejavnosti v gospodarstvu in družbi.

2.4 Analiza in sklep

Namen tega poglavja je bil analizirati, ali ima politični sistem vpliv na gospodarsko rast in potrditi ali zavrniti prvo hipotezo v nalogi. Iz teoretičnih in empiričnih raziskav so razvidne različne ugotovitve, za nek splošni zaključek pa je očitno še prezgodaj.

Kakšna bo gospodarska rast in s tem razvoj države, je v veliki meri odvisno od motivov vladajočih; ali želijo z vodenjem države samo izkoristiti svoj položaj in si zagotoviti lastne koristi ali pa si dejansko želijo razvoj države. To velja tako za demokratični kot avtokratični politični sistem, je pa potrebno poudariti, da je v demokratičnem sistemu več možnosti preprečevanja korupcije. Pogosta ugotovitev avtorjev, ki preučujejo vpliv političnega sistema na gospodarsko rast, je, da demokracija omogoča višjo gospodarsko rast, vendar samo do določene točke, ko država doseže določeno stopnjo razvoja, potem pa rast upade, vzrok pa je v negativnem učinku redistribucije dohodkov, ki so značilni za demokracije. Drugi avtorji celo trdijo, da je demokracija luksuz, ki si ga lahko privoščijo samo gospodarsko že razvite države. Nerazvite države potrebujejo močnega in odločnega vladarja, ki se bo lahko uprl trenutnim pritiskom po redistribuciji in usmeril resurse v investicije, ki omogočajo bodočo gospodarsko rast. Prav zaradi teh ugotovitev demokracija za nerazvite države, kot npr. države saharske Afrike, ni primerna.

Drug pomemben vidik za gospodarski razvoj države je tradicija demokracije v posamezni državi. Gre za enako logiko kot pri teoriji konvergence, daljša kot je tradicija demokracije, večji je njen pozitiven vpliv na gospodarsko rast.

Pri avtokracijah je pomembno ločiti različne vrste avtokracije, saj so nekatere že zelo podobne demokracijam (imajo zakonodajo, vladar nima neomejeno oblast), na drugi strani pa so avtokracije, ki temeljijo na ustrahovanju in moči vojske. Bistvena prednost avtokracij z zakonodajo ali birokracijo je, da zagotavljajo določeno varnost investitorjem, hkrati pa je vladar še vedno precej močan in se lahko upre pritiskom po previsoki potrošnji, kar skupaj pozitivno vpliva na gospodarsko rast. Torej so določene oblike avtokracije lahko gospodarsko celo uspešnejše od demokracije.

Moč vladarja v avtokracijah ima lahko pozitiven vpliv na gospodarsko rast, ker lahko omeji potrošnjo in lahko poveča investicije, na drugi strani pa moč vladarja predstavlja tveganja za investitorje, ker lahko zaseže privatno lastnino.

Prav tako demokratični sistem lahko pospešuje gospodarsko rast, saj svoboda in zakonodaja omogočata višji obseg investicij in tujih naložb. Na drugi strani pa so cilji in želje tako prebivalstva in vodstva države kratkoročni, kar pomeni, da potrošnja izpodriva investicije, kar negativno vpliva na gospodarsko rast.

Zaradi prerazporeditev sredstev v demokraciji od bogatih k revnim, kar negativno vpliva na gospodarsko rast, in večjega nadzora nad delom politične oblasti in javnih uslužbencev, kar pozitivno vpliva na gospodarsko rast, je končni zaključek o vplivu političnega sistema na gospodarsko rast precej negotov.

Končnega zaključka o vplivu političnega sistema na gospodarsko rast ne morem sprejeti, torej ne morem ne potrditi ne zavrniti prve hipoteze naloge. Dejavniki, ki vplivajo na gospodarsko rast, so različni, težko merljivi, problem pa jih je zajeti v nek makroekonomski model. Znanе so neke splošne povezave med spremenljivkami, ne moremo pa sprejeti splošne trditve, kako politični sistem vpliva na gospodarsko rast.

V raziskavah se pogosto pojavlja tudi pojem politične institucije, sploh pri avtorjih, ki zagovarjajo stališče, da politični sistem nima vpliva na gospodarsko rast, ampak da nanj vpliva sama ureditev države, sistem kontrol in nadzorov v državi, kar pa naj bi določale politične institucije. Prav zaradi teh trditev v naslednjem poglavju predstavim pojem oziroma bistvo ter razvoj političnih institucij in njihov vpliv na gospodarske institucije in gospodarsko rast.

3 POLITIČNE IN GOSPODARSKE INSTITUCIJE, POLITIČNI SISTEM IN RAST

Politične sisteme v bistvu določajo politične institucije, saj se z njimi definira ureditev države, so pa politiki tisti, ki s sprejemanjem zakonov in z oblikovanjem gospodarskih in političnih institucij pomembno vplivajo na gospodarsko rast v državi. Namen tega poglavja je analizirati, kako se pravzaprav oblikujejo politične in gospodarske institucije v različnih režimih in kako to vpliva na gospodarsko rast. Torej bo analiza vsebinsko dopolnila analizo prejšnjega poglavja z natančnejšo razlago mehanizmov in procesov. Zato bom najprej predstavila vsebino in pomen gospodarskih institucij (predvsem pomen varnih lastniških pravic), oblike politične moči ter poskušala predstaviti vzroke, zakaj imajo države razvite različne gospodarske institucije in zakaj jih ne spremenijo v učinkovitejše. Pri pisanju sem se oprla predvsem na delo Acemogluja in ostalih avtorjev (2004, str. 1-77), saj so s tega področja opravili največ raziskav. Literaturo o institucijah sem dopolnila še z ugotovitvami Chana (2006, str. 1-14), ki ima drugačno mnenje o institucijah kot zgornji avtorji, in z Barrom (2000, str. 31-49), ki poudarja pomen institucij za gospodarsko rast.

Najpomembnejše so gospodarske institucije, ki vplivajo na lastniške pravice in na delovanje trgov v gospodarstvu. V raziskavi, ki so jo opravili Acemoglu, Johnson in Robinson (2004, str. 1-77), so ugotovili, da so gospodarske institucije pomembne, ker vplivajo na strukturo gospodarskih ciljev v družbi. Brez zagotovljenih lastniških pravic posamezniki ne bodo motivirani investirati v kapital ter uvajati inovacije. Gospodarske institucije pomagajo pri porazdelitvi resursov na najučinkovitejši način, saj v primeru, ko trgi ne delujejo, dobički niso izkoriščeni učinkovito ali so usmerjeni napačno. V raziskavi so se avtorji predvsem vprašali, zakaj imajo ene države »slabše« ekonomske institucije kot druge države, kar posledično vpliva na njihovo razvitost ter na večanje razlik med zelo bogatimi in revnimi državami. Predvsem je pomembno vprašanje, zakaj države, ki so revne, ne morejo prekiniti povečevanja revščine in slediti bogatim, razvitim državam.

Predpostavke modela (Acemoglu et al., 2004, str. 2-5).

1. Gospodarske institucije so pomembne za gospodarsko rast, ker vplivajo na oblikovanje ciljev gospodarskih subjektov v državi, vplivajo na investicije v kapital in delo ter tehnologijo in na samo organizacijo proizvodnje. Določajo skupen potencial gospodarske rasti ter porazdelitev virov v prihodnosti.
2. Gospodarske institucije so določene endogeno, kot skupinska odločitev družbe oziroma večine, saj med posameznimi skupinami ljudi in posamezniki znotraj družbe obstaja konflikt interesov. Posamezniki imajo različne preference, kar pomeni, da si želijo drugačne gospodarske institucije, saj te povzročijo drugačno porazdelitev virov. Kateri interesi v družbi prevladajo, pa je odvisno od politične moči. Torej politična moč določa gospodarske institucije.
3. Posamezniki ali skupine, ki imajo politično moč, se ne morejo zavezati, da te moči ne bodo uporabili za svoje interese, zato med skupinami, ki imajo drugačne preference, ne pride do dogovora o izbiri gospodarskih institucij, ki bi maksimirale gospodarsko rast, politično moč pa bi uporabili samo za porazdelitev dohodka. Zaradi nezaupanja tistim, ki imajo politično moč, ni možno ločiti učinkovitosti in porazdelitve.
4. Porazdelitev politične moči v družbi je endogena, politična moč, ki izhaja iz političnih institucij, je *de jure* politična moč.
5. Skupina posameznikov ima lahko politično moč, čeprav je niso pridobili iz političnih institucij, saj lahko svoje želje v družbi uveljavljajo preko uporov, demonstracij in podobnih akcij, v tem primeru govorimo o de facto politični moči. Ta politična moč ima dva osnovna vira. Prvi je možnost sodelovanja med ljudmi, ki želijo doseči svoje cilje (demonstracije, upori, stavke). Drugi vir *de facto* moči pa je ekonomski, s katerim lahko vplivajo na politične institucije. Torej porazdelitev resursov določa porazdelitev *de facto* politične moči.
6. Politične institucije so prav tako endogene. Družbe prehajajo iz diktatorstva v demokracijo in spreminjajo ustavo, s čimer se spreminja podeljevanje politične moči. Politične institucije določijo *de jure* politično moč, tisti, ki to moč prejmejo, pa naprej vplivajo na razvoj političnih institucij. Seveda bodo tisti, ki imajo

politično moč, to želeli obdržati, zato običajno ne prihaja do večjih sprememb. Do večjih sprememb običajno pride s pomočjo de facto politične moči (npr. revolucije), ki vpliva na spremembe v družbi.

3.1 Gospodarske institucije

Prva hipoteza, ki so jo postavil Acemoglu, Johnson in Robinson (2004, str. 15) in preverili v raziskavi, je trditev, da so gospodarske institucije osnovni razlog za razlike v gospodarski rasti med državami. Nastanejo na podlagi odločitev ljudi, te odločitve pa imajo za posledico različen razvoj države. Družba, v kateri se ljudi spodbuja k inovacijam, k varčevanju, k tveganju, k izobraževanju, bo razvila drugačne gospodarske institucije kot družba, kjer so odločitve drugačne. Dejstvo, da so gospodarske institucije pomembne za razvoj države, izvira že iz del Adama Smitha, saj je poudarjal pomen popolne konkurence in delovanja trgov. Za dobre gospodarske institucije je značilno, da omogočajo zaščito lastninskih pravic in enakost pred zakonom. Struktura trgov je določena endogeno, saj naj bi nanjo delno vplivale lastninske pravice. Ko imajo posamezniki v družbi zagotovljene lastninske pravice in imajo enake možnosti, da izkoristijo priložnosti v gospodarstvu, bodo obstajali cilji, kako izboljšati delovanje trgov in s tem gospodarsko rast.

Vpliv gospodarskih institucij na gospodarsko rast so avtorji preverili s pomočjo regresijske analize, ki pa je pokazala pozitivno povezanost med gospodarsko rastjo in dobrimi gospodarskimi institucijami (zaščita lastninskih pravic), vendar pa je analiza pokazala tudi pozitiven odnos med povečanjem oddaljenosti države od ekvatorja in njeno gospodarsko rastjo, kar pomeni, da tudi geografski položaj države lahko vpliva na njeno rast, kar pa so avtorji v svoji teoriji želeli izločiti, zato so svojo teorijo o pomembnosti gospodarskih institucij poiskali v praksi v obliki naravnega poizkusa.

3.1.1 Primer Severne in Južne Koreje

Pred ločitvijo Koreje na severno in južno je država imela enako kulturo in zgodovino, kot celota je bila zelo homogena. Tudi geografsko ni bilo večjih razlik; podnebje, naravna bogastva in izpostavljenost bolezenskim pojavom je primerljiva med obema deloma Koreje. Ekonomska razvitost je bila ob ločitvi približno enaka, manjšo prednost v industriji je imela Severna Koreja, dohodek na prebivalca med obema deloma je bil približno enak. Torej primer razdelitve Koreje avtorji obravnavajo kot naravni eksperiment, saj sta bili državi ob razdelitvi približno enako razviti, po ločitvi pa sta bila načina organiziranja države precej različna; torej lahko vse razlike v gospodarskem razvoju pripišemo različnim gospodarskim institucijam.

Severna Koreja je po ločitvi leta 1948 uvedla socializem, nacionalizirala privatno lastnino, ukinila trge in konkurenco. Južna Koreja pa je obdržala sistem privatne lastnine in spodbujala razvoj trgov in gospodarstva. Posledica različnih gospodarskih institucij se je pokazala v razvoju držav, Južna Koreja je z visoko gospodarsko rastjo postala ena izmed vodilnih azijskih gospodarstev, Severna Koreja pa je stagnirala ter do leta 2000 dosegala

dohodek na prebivalca v višini, ki so ga dosegale države podsaharske Afrike. Pri tem se postavlja vprašanje, zakaj Severna Koreja ni uvedla sprememb, ko je bilo jasno, da se gospodarski položaj slabša ter da je izbrana pot napačna. Edini razlog za vztrajanje pri takšni ureditvi je bil strah po izgubi oblasti s strani voditeljev države, ki so postavili svoj interes pred interes družbe kot celote. Slabe gospodarske in politične institucije se torej obdržijo, da koristijo peščici ljudi na oblasti (Acemoglu et al., 2004, str. 18-20).

Seveda je to samo en primer, ki pa za znanstveni dokaz ni dovolj, zato so avtorji v zgodovini poiskali še dodatne dokaze o pomenu dobrih gospodarskih institucij za razvoj.

3.1.2 Primer kolonizacije

Kolonizacija je primer naravnega eksperimenta v velikem obsegu. Kolonizacija, ki se je začela v 15. stoletju, je spremenila institucije v različnih državah, ki so jih osvojili Evropejci. Imela je pomembne posledice na razvoj držav, ki so bile kolonizirane. Posamezna področja, ki so jih osvojili Evropejci, so bila pred tem ena izmed najbolj razvitih (Azteki in Inki), danes pa so ene izmed najrevnejših področij na svetu. Na podlagi podatkov o urbanizaciji za leto 1500 za države, ki so jih kolonizirali Evropejci, je iz raziskave razvidno, da je dohodek na prebivalca do leta 1995 padal glede na obseg urbanizacije v letu 1500. To pomeni, da so države, ki so bile pred kolonizacijo najbolj razvite (imele so višji obseg mestnega prebivalstva), so v obdobju do leta 1995 v povprečju beležile padanje dohodka na prebivalca. Odvisnost spremenljivk je bila preverjena tudi za države, ki niso bile kolonizirane, kjer je pozitiven odnos med urbanizacijo 1500 in dohodkom na prebivalca 1995, kar kaže, da je bil učinek padca rasti gospodarstva prisoten samo v koloniziranih državah, ki so bile pred kolonizacijo najbolj razvite. Kaj je bil vzrok za takšen razvoj? Avtorji ugotavljajo, da so Evropejci na področjih, ki so bila razvita in gosto naseljena, uvedli oz. v nekaterih primerih ohranili institucije, ki omogočajo izkoriščanje virov in ne zaščitijo lastniških pravic večine. V območjih, ki so bila redko naseljena in nerazvita, pa so razvili institucije, ki ščitijo lastninske pravice. Prav to dejstvo pa je pomenilo obrat v smeri razvoja teh kolonij. Vzrok za uvedbo takšnih institucij je enostaven, na področjih, ki so bila razvita ob kolonizaciji, so bili resursi, ki so jih lahko izkoristili, od rud, zemlje, do ljudi. Če so želeli izkoriščati obstoječe vire, pa so morali uvesti institucije, ki so jim to omogočale, kar pomeni čim manj pravic za prebivalce teh območjih. Na področjih, kjer ni bilo virov za izkoriščanje, pa so se Evropejci naselili in postali večinski prebivalci, zato so tu uvedli institucije, ki so ščitile njihove pravice. Seveda je bilo pomembno tudi dejstvo, ali je bilo okolje primerno za naselitev Evropejcev, saj se niso naselili na območjih, kjer je bila prisotnost nalezljivih boleznih visoka ali so bili drugi neustrezni pogoji (Acemoglu et al., 2004, str. 21-25).

3.2 Zakaj se institucije razlikujejo med državami?

Obstajajo štiri glavni pristopi k razlagi, zakaj imajo države različne gospodarske in politične institucije (Acemoglu et al., 2004, str. 30).

1. Pristop učinkovitih institucij ali Coasev politični teorem, ki pravi, da bo družba izbrala institucije, ki so družbeno učinkovite. Na izbiro ne vpliva način razdelitve presežka med različne skupine, gre za maksimiziranje dohodka. Po tej teoriji bi morale imeti vse države najboljše gospodarske institucije glede na njihove potrebe, ki bi bile najučinkovitejše, kar pa v praksi ne drži. Očitno na institucije vplivajo drugi dejavniki, ne samo potrebe družbe in želja po učinkovitosti. Želje ljudi v Južni in Severni Koreji so bile verjetno podobne, vendar je bila izbira drugačnih ekonomskih sistemov zunanji dejavnik, ki ni imel povezave z ekonomsko učinkovitostjo.
2. Ideološki pristop pravi, da se gospodarske institucije med državami razlikujejo zaradi različnih pogledov in želja. Izbira institucij naj bi bila odvisna od različnih pogledov na to, kaj je dobro za družbo. Pri tem pristopu pa zagovorniki ne upoštevajo dejstva, da je znano, kakšne politike škodijo družbi kot celoti in se njihova izvedba ne prepreči. Verjetno se voditelji Severne Koreje zavedajo, da izbrana politika ni ustrezna in da škodi družbi kot celoti, vendar ne dopuščajo sprememb, ker njim kot posameznikom takšne institucije nudijo več, kljub temu da družba kot celota izgublja. Dejstvo je, da razlike v prepričanjih, kaj je dobro in kaj ni dobro za družbo, vplivajo na izbiro institucij, vendar prepričanja ne pojasnijo razlik v celoti.
3. Naključni pristop pravi, da so politične in gospodarske institucije posledica določenih dogodkov v preteklosti kot nek stranski produkt. Ti dogodki določajo institucije, ki ostanejo nespremenjene dlje časa in imajo pomembne posledice. Seveda pa imajo družbe tudi v tem primeru vedno možnost, da spremenijo institucije, če jim ne ustrezajo, kar pomeni, da gre spet za vprašanje izbire.
4. Pristop konfliktov v družbi pravi, da institucije niso vedno izbrane s strani celotne družbe, ampak s strani skupine ljudi, ki imajo politično moč. Te skupine ljudi izberejo institucije, ki maksimizirajo njihovo lastno korist, kar pomeni, da gospodarske institucije, ki pri tem nastanejo, ne maksimizirajo skupnega dohodka. Določene institucije so lahko v določenem časovnem obdobju učinkovite, vendar bi jih bilo zaradi sprememb v okolju potrebno spremeniti, kar pa običajno ni v interesu vladajoče elite. Pri tem pristopu imajo glavni pomen politične institucije, saj so ekonomske institucije odvisne od tega, kdo ima politično moč. Ta pristop je drugačen od zgornjih, ker trdi, da lahko zaradi konfliktov v družbi pride do izbire gospodarskih institucij, za katere je jasno, da niso najboljša izbira. Prav tako ta pristop trdi, da je izbira institucije posledica zavestnih izbir in ne posledica dogodkov v preteklosti, pristop ne predpostavlja, da so institucije vedno učinkovite.

Ob predpostavki, da pristop konfliktov v družbi drži, se postavi vprašanje, zakaj se pojavijo neučinkovitosti. Glavni problem je v dejstvu, da se posamezniki, ki imajo politično moč, ne morejo zavezati, kako bodo to moč uporabili v prihodnosti. Posledica tega je, da v družbi ni mogoče ločiti vpliva gospodarskih institucij na učinkovitost in porazdelitev. Ko gre za navadne poslovne odnose, se medsebojne obveznosti in pravice določijo s pogodbo in v primeru, ko jih ena stran krši, se konflikt lahko razreši na sodišču. Ko pa gre za izbiro političnih in gospodarskih institucij, pa nimamo tretje neodvisne strani, ki bi razsodila v primeru kršenj danih obljub; tu se srečamo s problemi obvez v politiki. V primeru, da ima država diktaturo, se diktator lahko zaveže, da bo spoštoval enaka pravila, kot veljajo za demokracijo, kar pomeni, da bo spoštoval lastninske pravice. Diktator to sicer lahko obljubi, če pa se odloči sprejeti drugačne odločitve, nad njim ni nikogar, ki bi ga lahko kaznoval za kršenje obljube, saj ima on absolutno moč v državi. Podoben je problem, ko bi bil diktator pripravljen predati oblast in uvesti demokracijo, če bi mu bili tudi po zamenjavi oblasti pripravljeni izplačevati določena sredstva, da se mu nadomesti izpad dohodka. Diktatorju se to lahko obljubi, vendar te obljube po zamenjavi oblasti verjetno nihče ne bo izpolnil. Prav takšne težave z izpolnjevanjem obljub povzročijo obstoj neučinkovitih gospodarskih institucij (Acemoglu et al., 2004, str. 33).

Drugi pomembni vzrok za pojav neučinkovitih gospodarskih institucij je želja političnih voditeljev, da obdržijo svojo politično moč. Moč jim omogoča dostop do dohodkov, rent in privilegijev. Kot posledico tega politični vodje ocenijo vsako potencialno spremembo v gospodarskih institucijah, ne samo z vidika vpliva na gospodarsko rast, ampak tudi z vidika vpliva na njihovo politično moč. Sprememba v gospodarskih institucijah, ki bi pomenila zmanjšanje politične moči eliti, bi bila z njihove strani zavrnjena. Spremembe gospodarskih institucij običajno povzročijo višjo gospodarsko rast, kar lahko povzroči bogatenje ljudi, ki bi si tako lahko pridobili politično moč in zamenjali trenutno oblast. Za trenutno oblast je višja gospodarska rast sicer dobra, saj jim omogoča večje dohodke, davke, vendar predstavlja tudi nevarnost po izgubi oblasti v prihodnosti. Se pravi, da grožnja po izgubi politične oblasti preprečuje uvedbo boljših gospodarskih institucij (Acemoglu et al., 2004, str. 34).

Tretji vzrok za neučinkovitost je odpor posameznikov ali skupin ljudi, ki bi zaradi uvedbe novih gospodarskih institucij izgubili dohodke. Takšnih primerov je v zgodovini precej, znani so predvsem upori delavcev proti uvedbam strojev, saj so zaradi njih izgubljali službe in s tem dohodke. Tudi pri tem vzroku se težave pojavijo zaradi nerealnosti zavez s strani tistih, ki bi zaradi novih gospodarskih institucij pridobili, da bodo izgubo dohodkov nadomestili tistim, ki bi zaradi teh novosti izgubili. Če bi bile te zaveze možne in realne, odpora proti spremembam ne bi bilo (Acemoglu et al., 2004, str. 34).

Glavni razlog za neučinkovitost in neprimerne gospodarske institucije je v posameznikih, ki imajo politično moč, ki je zaradi sprememb, ki bi jih drugačne institucije prinesle, ne želijo izgubiti. Ti posamezniki imajo boljši položaj ob slabih institucijah, saj imajo pri tem

dostop do velikega dela sicer nizkega dohodka, v nasprotnem primeru bi bil dohodek večji, vendar njihov delež precej manjši ali pa ga sploh ne bi bilo (Acemoglu et al., 2004, str. 34).

3.3 Kdaj so spremembe gospodarskih institucij možne?

Spremembe gospodarskih institucij, ki bi omogočale višjo gospodarsko rast, so najverjetnejše v naslednjih primerih (Acemoglu et al., 2004, str. 30).

1. Pri bolj omejeni politični moči, kar pomeni, da gre za politično uravnoteženo državo, kjer je politična moč razdeljena med več posamezniki, je verjetnost uvedbe boljših gospodarskih institucij večja. Z omejevanjem in s preverjanjem uporabe politične moči v državi se zagotovijo boljše institucije.
2. Boljše gospodarske institucije so značilne tudi za države, kjer ima politično moč širši krog ljudi, med njimi tudi tisti, ki so aktivni v gospodarstvu, ki investirajo. Zaradi njihove prisotnosti je zaščita lastniških pravic boljša.
3. Dobre gospodarske institucije se razvijejo takrat, ko so za imetnike politične moči na voljo le omejeni viri, ki jih lahko izkoristijo v svojo korist.
4. Uvedba in uspeh reform je verjetnejša takrat, ko spremembe ne bodo pomembno vplivale na politično moč vladajočih.

3.4 Povzetek teorije političnih institucij

Na podlagi zgoraj povedanega lahko ugotovimo naslednje.

1. Posamezniki imajo svoje preference glede gospodarskih institucij, ker te vplivajo na razdelitev dohodka.
2. Preference se med posamezniki razlikujejo, ker učinkovitost in porazdelitev dohodka nista ločljivi funkciji, zato pri določenih gospodarskih institucijah eni pridobijo, drugi pa izgubijo.
3. Problem obvez oz. izpolnitve obljub povzroči, da funkciji učinkovitosti in razdelitve nista ločljivi.
4. Ravnovesna struktura gospodarskih institucij je odvisna od tega, kdo ima politično moč, da doseže svoje cilje in vzpostavi institucije, ki mu najbolj koristijo.
5. Politična moč ima dve obliki: de jure, ki izvira iz političnih instituciji, in de facto, ki izvira iz sposobnosti posameznih skupin, da dosežejo svoje cilje preko uporov, demonstracij itd. Pri tem je pomembno predvsem, da de facto politična moč lahko vpliva na politične odločitve neodvisno od političnih institucij ter običajno pomembno vpliva na delovanje institucije v praksi.
6. Porazdelitev de facto politične moči je predvsem odvisna od razdelitve dohodka v državi, saj tisti, ki dobijo večji delež, povečujejo svojo moč. Trenutna porazdelitev dohodka pa je odvisna od gospodarskih institucij in ustvarjenega dohodka v preteklosti.
7. Politične institucije so prav tako določene endogeno, trenutna porazdelitev politične moči določa prihodnje politične institucije. Politične institucije so zaradi določanja

kriterijev za pridobitev de jure politične moči v prihodnosti zelo pomembne. De facto politična moč je običajno prehodna in jo je težko vzdrževati, zato jo posamezniki in skupine uporabijo, ko jo imajo, da bi spremenili trenutne politične institucije tako, da bi pridobili tudi de jure politično moč v prihodnosti, saj je ta moč trajnejša.

3.5 Drugi vidiki vpliva institucij na gospodarsko rast

Zgoraj opisani vpliv institucij na gospodarsko rast in razvoj gospodarstva spada med tako imenovano ortodoksno literaturo, pri kateri pa je po mnenju Chana precej pomanjkljivosti. Chan (2006, str. 2) vidi problem že pri sami definiciji institucije, saj ni splošno sprejete definicije o tem, kaj je institucija, tako da je potem težko govoriti o njenem vplivu na ekonomski razvoj. Druga težava je, da lahko institucije opravljajo različne funkcije, s katerimi zagotavljajo gospodarsko rast, in da to lahko opravljajo v različnih oblikah, vendar je težko določiti, katere funkcije naj opravljajo in v kakšni obliki bi bilo to najbolj učinkovito. Ugotovil je, da ni samo ena pravilna kombinacija potrebnih funkcij institucij za gospodarski razvoj.

Tudi če bi se lahko sestavil seznam potrebnih funkcij institucij, ki bi omogočale in pospeševale gospodarsko rast, bi bilo težko določiti oblike institucij, ki bi te funkcije izvajale. Posamezna institucija lahko opravlja več kot eno funkcijo ali več institucij lahko opravlja isto funkcijo poleg ostalih funkcij, ki se lahko prekrivajo ali ne (npr. makroekonomska stabilnost se lahko doseže z neodvisno centralno banko, z regulacijo finančnega trga itd.). Dodatna težava, ki se pojavi pri institucijah, pa je, da so institucije med državami različne, zato določene funkcije v različnih državah lahko opravljajo različne institucije (npr. razlike med Azijskim in Evropskim sistemom socialnega varstva) (Chan, 2006, str. 2-3).

Ortodoksna literatura naj ne bi ločevala med funkcijami in oblikami institucij, pogosto jih celo zamenjuje. Pomemben je pomen funkcij pred obliko, ker lahko različne institucije izvajajo določeno funkcijo, je pa oblika institucij pomembna pri oblikovanju predlogov za izboljšave sistema. Prav ortodoksna literatura poudarja predvsem pomen oblike institucij, gre za zagovarjanje določenih oblik institucij, ki naj bi jih imela vsaka država; demokracija, neodvisno sodstvo, profesionalno javno upravo itd. Tudi pri poudarjanju funkcij instituciji je problem, saj so predlogi preveč abstraktni in je potrebno prilagoditi funkcije konkretnim situacijam. Potreben je uravnotežen pristop pri teoriji institucij o njihovi obliki in funkcijah (Chan, 2006, str. 3).

Zelo pomembno vlogo pri ortodoksni literaturi ima institucija zaščite lastniških pravic, pri kateri pa so precejšnje pomanjkljivosti. Sistem lastniških pravic je precej kompleksen, sestavljen je iz različnih zakonov (zakon o nepremičninah, zakon o dedovanju, davčna zakonodaja, zakon o intelektualni lastnini itd.). Ker na lastniške pravice vpliva toliko različnih spremenljivk, jih je zelo težko sešteti v eno institucijo, ki bi ji rekli lastniške pravice in bi jo lahko merili. Pri empiričnih analizah se zato uporablja subjektivne

kazalnike, ki so običajno zelo vprašljivi, saj so odgovori na takšne ankete lahko odvisni od drugih dejavnikov v državi (gospodarska rast itd.) ne pa od dejanskega stanja zaščite lastninskih pravic (Chan, 2006, str. 6-7).

Pomembnost institucij poudarja tudi Barro (2000, str. 31-49), saj naj bi bile le-te najpomembnejše pri pojavljanju razlik v gospodarski rasti in obsegu investicij med posameznimi državami. Po njegovem mnenju naj bi reforme, ki izboljšajo institucije, dolgoročno omogočile prehod države iz revne v bogato družbo. Seveda pa je vprašanje, katere institucije so pomembne, ali je to demokracija kot sistem oziroma volilna pravica in svoboda ljudi, ali so to lastniške pravice in zakonodajni sistem. V primeru, da lastniške pravice niso ustrezno varovane, potem se obseg dela in investicij običajno zmanjša, enako je v primeru visokih davkov, v tem primeru lahko pride tudi do premika ekonomske aktivnosti iz formalnega v neformalni sektor. Delovanje neformalnega sektorja je sicer boljše, kot če ekonomska dejavnost počasi ugaša, vendar pa pride do dodatnih izgub. Izvajanje posameznih aktivnosti je prikrito, prav tako ni varovano z zakonodajo, nima dostopa do določenih storitev države, hkrati pa država pobere manj davkov.

Bistvo demokracije je volilna pravica, ki pa posredno povzroči tudi redistribucijo dohodka od bogatih k revnim, kar pa pomeni ogrožanje lastniških pravic in zmanjševanje motivacije po pridobivanju dohodka. Razne oblike socialnih pomoči lahko motivirajo ljudi, da podaljšujejo prejemanje te pomoči, kar se v praksi dejansko dogaja. Seveda pa zmanjševanje razlik v družbi zmanjšuje socialne nemire ter kriminal, kar negativno vpliva na gospodarstvo. Vendar bi bil tudi diktator pripravljen izvesti določene transferje, če bi bile koristi od zmanjšanja socialnih nemirov večje od stroškov teh transferjev. Glavni problem demokracije je tako, da povzroča previsoke transferje zaradi cilja maksimiziranja dohodka države. Še večji problem pa je v avtokracijah, ker ima diktator moč in običajno tudi nagnjenje, da si prisvoji premoženje države. Avtokrat tudi težko prepriča prebivalce k investiranju, saj mu težko verjamejo, da ne bo zaplenil njihovega premoženja. Pomembno vlogo pri tem ima njegovo obnašanje v preteklosti, lahko pa uvede tudi določene institucije (sprejem ustave, zakonodaja, volitve itd.), s katerim prepusti del oblasti. Avtor prav tako ugotavlja, da demokracija, ki se uvede v določeni državi brez prejšnjega ekonomskega razvoja, običajno ne traja. V raziskavi ugotavlja, da demokracija ni najpomembnejši dejavnik gospodarske rasti, država ima lahko urejene institucije (uveljavljena zakonodaja, lastniške pravice), dosega gospodarski razvoj (npr. Kitajska), vendar nima demokracije. Včasih je potrebno kratkoročno žrtvovati demokracijo (tu misli predvsem na splošno volilno pravico), da bi dosegli gospodarski razvoj. Za državo, ki ima slabe institucije, se pravi malo demokracije in slabo oziroma manjkajočo zakonodajo, je izboljšanje demokratičnih pravic manj pomembno kot izboljšanje zakonodaje, če gledamo samo na gospodarski razvoj in povečanje investiranja. Iz analize podatkov je ugotovil, da uvajanje demokracije kot take direktno ne vpliva na izboljšanje zakonodaje, torej demokracija ni pogoj za uvajanje dobre zakonodaje. Zaključna ugotovitev je, da je v revne avtokratične države, če jim želimo pomagati, potrebno uvajati nove institucije, to je poudariti svobodno delovanje trgov in lastniških pravic. To je tisto, kar pozitivno vpliva na gospodarsko rast,

te institucije pa niso nujno prisotne samo v demokraciji. Je pa možno, da z delovanjem teh institucij država doseže visoko gospodarsko rast in razvoj, kar običajno na koncu pripelje do demokracije (Barro, 2000, str. 41-43).

4 POLITIČNI SISTEMI TER NEENAKOST IN REVŠČINA

Pomemben vidik ocenjevanja razvitosti države je tudi pojav neenakosti v družbi ter kako le-to odpraviti, saj ima neenakost dolgoročno precej negativen vpliv na razvoj države. Sama gospodarska rast bi morala pozitivno vplivati na vse sloje prebivalstva in ne samo na peščico. Namen poglavja je preučiti, kakšne so razlike med demokratičnimi in avtokratičnimi državami glede neenakosti oziroma revščine. Ali razlika sploh obstaja; če obstaja, zakaj se pojavi in kakšne so razlike v politikah, ki jih države uporabljajo za zmanjševanje neenakosti med prebivalci v državi ter za odpravljanje revščine? Preveriti želim tretjo hipotezo, kjer trdim, da je neenakosti višja v državah z avtokratičnim političnim sistemom.

Bourguignon in Verdier (2000, str. 286-313) sta si v svoji analizi postavila vprašanje, kdaj se politične institucije spreminjajo v skladu z željami tistih, ki te institucije tudi kontrolirajo v določenem trenutku. Pri tem predpostavljata, da je politična participacija odvisna od stopnje izobrazbe ekonomskih agentov, kar pa je indirektno pod vplivom vladajočih. Vladajoči tako istočasno nadzorujejo rast gospodarstva, distribucijo dohodka in politično strukturo. Vladajoči lahko izberejo popolnoma »plenilsko« politiko ali pa preprosto nasprotujejo povečevanju izobraževanja ali kakršni koli modernizaciji, ki bi v prihodnosti predstavljala nevarnost njihovi politični moči. Lahko pa imajo tudi strateški interes, da pospešujejo izobrazbo srednjega razreda, ker to lahko poveča gospodarsko rast in zmanjša nevarnost prihodnje razlastitve, lahko se celo odločijo za počasno prepuščanje politične moči in uvedbo demokracije.

Namen raziskave je bil prikazati, kako posamezne države v razvoju, glede na začetne pogoje, ostanejo ujete v pogojih nizkih dohodkov in nizke gospodarske rasti ter ob avtoritarnem političnem sistemu, druge pa so na poti dinamične gospodarske rasti, demokratizacije in se srečujejo s pojavom srednjega razreda. Avtorja sta oblikovala model, ker je prebivalstvo razdeljeno v dve skupini; oligarhijo, ki je od svojih izobraženih staršev podedovala možnosti visokih zaslužkov in željo po vplivu ter sodelovanju pri političnih odločitvah preko glasovanja. Oligarhija predstavlja manjšino, ostali pa so potomci neizobraženih staršev z nizkimi dohodki, ki ne sodelujejo pri političnih odločitvah. Vsi posamezniki se morajo v prvem obdobju odločiti, ali se bodo izobrazili ali ne, pri tem so za izobrazbo potrebna določena sredstva. Seveda pa izobrazba posameznikom prinaša koristi v prihodnosti, ki so višje od stroškov izobrazbe, hkrati pa povzroča pozitivne eksternalije za celotno državo. Revni posamezniki se ne morejo zadolževati, zato se s svojimi sredstvi ne morejo izobraževati, edina možnost je, da pride do redistribucije s strani oligarhije, kar omogoča nekaterim revnim, da se izobrazijo, kar kasneje povzroči hitrejšo gospodarsko

rast, to pa je v interesu oligarhije. Oligarhija se za financiranje izobraževanja revnih odloči samo, če so pozitivni učinki tega izobraževanja v naslednjem obdobju višji od stroškov, ki so jih imeli z izobraževanjem. Pri tem mora oligarhija upoštevati tudi, da s plačevanjem izobraževanja revnih slabijo svojo politično moč v prihodnosti, ker bodo le-ti pridobili volilno pravico. Če je takšnih posameznikov veliko, lahko zahtevajo sprejem zakona, ki bo preusmeril dohodke od oligarhije k ostalim prebivalcem. Odločitev oligarhije je tako odvisna od velikosti pozitivnih eksternalij, ki jih povzroči večji delež izobraženega prebivalstva. Kako se bo oligarhija odločila, pa je predvsem odvisno od začetnih razlik pri porazdelitvi dohodka v državi, saj večja kot je neenakost, več bo oligarhija izgubila, če pride do izobraževanja ostalih revnih prebivalcev (Bourguignon & Verdier, 2000, str. 288-289).

Posledica tega je, da se bolj neenake, oligarhične države običajno gospodarsko razvijajo počasneje, prav tako pa je počasen tudi proces demokratizacije in prehoda v bolj enako družbo. Na podlagi odločitev oligarhije pride v družbi do različnih situacij, država lahko stagnira v avtokraciji, lahko se pojavi avtokracija z majhnim deležem srednjega sloja in srednjo rastjo. Lahko imamo državo z avtokracijo, kjer sta oligarhija in srednji sloj, ki sta približno enake velikosti, tudi v tem primeru država dosega srednjo rast. Možno je tudi, da pride do demokracije in vladajočega srednjega razreda, s prav tako srednjo rastjo, najboljša rešitev modela je, ko ta pripelje do demokracije, prerazporeditve dohodka in hitre gospodarske rasti. Predvidevanja modela so, da bolj kot je avtokratična država na začetku bogata in manjše kot so dohodkovne razlike med prebivalci, hitrejša bo gospodarska rast in demokratizacija ter prerazporeditev dohodka. Zanimiva ugotovitev modela je, da prerazporeditev dohodka ni nujno povezana z visoko začetno neenakostjo dohodkov, kot se običajno predvideva. Vzrok je preprost, saj če imamo v začetku v državi precejšnje dohodkovno neenakost, potem bi vladajoči blokirali proces demokratizacije ali pa bi omogočili nastanek samo tistega dela srednjega sloja, za katerega bi vedeli, da ne bo izvedel prerazporeditve dohodka. Izobraževanje prve generacije posameznikov poveča dohodek ostalega revnega in neizobraženega dela prebivalstva preko pozitivnih zunanjih učinkov dodatnega izobraževanja. Ko so ti učinki dovolj močni, lahko preostali revni razred sam plača za svoje izobraževanje in si pridobi veččine brez podpore s strani elite. Tako tudi ta del prebivalstva postane politično aktiven in pride do popolne demokratizacije. Ali bo do takšnega razvoja prišlo, pa je odvisno od deleža prebivalstva, ki ga je na začetku podpirala pri izobrazbi vladajoča elita, odvisno je od stroškov izobraževanja ter od začetnega dohodka neizobraženega razreda. Običajno ob podpiranju izobraževanja s strani elite pride do tako močnih eksternalij (da to koristi tudi eliti), da to lahko pripelje do izobraževanja preostalega revnega prebivalstva, ter na koncu do demokracije, seveda pa proces traja kar nekaj let. Ob postopnem nastanku popolne demokracije je družba običajno razdeljena na tri razrede: bogati, revni in srednji razred. Ko pa se demokracija uvede takoj ali ostane trajna avtokracija, potem imamo v družbi dva razreda: bogate in revne. Ta porazdelitev je odvisna od začetnih razlik pri porazdelitvi dohodka, tako da imajo lahko države s podobnimi političnimi institucijami na dolgi rok

različne porazdelitve dohodka in torej različno število socialnih razredov v družbi (Bourguignon & Verdier, 2000, str. 300-301).

Bistvena ugotovitev modela je, da višji kot je začetni dohodek na prebivalca, večja je verjetnost, da bo prišlo do uvedbe demokracije, proces pa bo potekal tudi hitreje in višja bo gospodarska rast. Ugotovitve imajo pomembne aplikacije tudi za mednarodno pomoč revnim avtoritarnim režimom, saj je vprašanje, v kakšni obliki naj bodo te pomoči. Pomoč je lahko v obliki dodatnih dohodkov revnim ali v obliki nudenja izobraževanja revnim, za kar se zavzema avtor raziskave. Samo preko izobraževanja se poveča človeški kapital in dohodek države ter uvaja gospodarska rast in z njo demokracija. Vendar pa ima avtokratični vladar vedno možnost, da prepreči postopek demokratizacije s prepovedjo volilne pravice novim izobražencem, s tem pa se zmanjša redistribucija dohodka. V tem primeru ima koristi od pozitivnih zunanjih učinkov izobraževanja, vendar ima na drugi strani tudi stroške z represijo, kar se kaže tudi v praksi, ko države dosegajo visoke gospodarske rasti, vendar je navidezna demokratična oblast še vedno precej avtokratična (Bourguignon & Verdier, 2000, str. 308-309).

Zanimiv pogled na revščino in neenakost ima tudi Varshey (1999, str. 1-38), ki se je v svoji raziskavi vprašal, zakaj demokratičnim državam ni uspelo znižati deleža revnega prebivalstva na tako nizko raven kot nekaterim avtokratičnim državam, kot primere navaja Južno Korejo, Tajvan in Singapur. Postavil si je vprašanje, zakaj v državah v razvoju, kjer revno prebivalstvo predstavlja večino, ti ne izrabijo svoje politične moči in zahtevajo od vlade določenih ukrepov, ki lahko zmanjšajo revščino. V razvitih državah je razumljivo, da ta sloj prebivalstva, ki je manjšina, ne more pomembno vplivati na odločitve vlade, ker so odločitve odvisne predvsem od elite. Seveda je vpliv revnega dela prebivalstva odvisen od ureditve države, če volitve sploh obstajajo; in če so, potem bi njihovi glasovi morali biti odločujoči. Torej bi morale biti demokratične države v razvoju precej bolj odgovorne, kar se tiče revnih kot avtokratične države. Vendar ugotavlja, da nobena razvijajoča demokratična država ni uspela znižati revščine na tako nizek nivo kot avtokratične države, ki so omenjene zgoraj, saj je v teh državah revščina praktično izginila. Avtor seveda ugotavlja, da je precej avtokratičnih sistemov, ki so dosegli precej slabše rezultate glede odprave revščine, vendar to ni bistveno, zanima ga, zakaj demokratične države niso presegle ali dosegle dosežkov teh avtokratičnih držav. Dejstvo je, da demokracija in gospodarska rast sama po sebi ne odpravljata revščine, lahko pa jo uspešne ekonomske politike. Vprašanje je, ali obstajajo boljše in slabše ekonomske politike za zniževanje revščine in katere se pogosteje uporabljajo v demokracijah in avtokracijah. V obeh političnih sistemih se vodstvo lahko zavzame za reševanje in odpravljanje revščine, pomembna razlika med sistemoma pa je, da imajo v demokracijah revni volilno pravico, lahko pa izvajajo tudi različne proteste, torej lahko prihaja do pritiskov od spodaj, česar v avtokraciji ni. Vendar pa se pogosto pojavlja, da revne demokracije ne čutijo pritiskov od spodaj ali pa jih čutijo in ni ustreznih ukrepov (Varshey, 1999, str. 4-5).

Avtor navaja dva odgovora: prvič, da je potrebno ločiti med direktnimi in indirektnimi metodami odprave revščine, ter ločiti med političnimi in ekonomskimi posledicami teh ukrepov. Direktni ukrepi običajno vsebujejo javne transferje dohodkov in sredstev revnim, indirektni pa so usmerjeni v gospodarsko rast, vendar z namenom, da se ustvarijo priložnosti za revne, da si pridobijo višje dohodke. Obe metodi lahko zmanjšata ali, celo odpravita revščino vprašanje, ki se pojavlja, pa je, katera metoda je bolj produktivna in dolgoročno vzdržljiva. Ekonomska teorija se po večjih desetletjih preučevanja odpravljanja revščine nagiba k uporabi indirektnih metod. Politične posledice uporabe obeh metod pa so precej različne od ekonomskih. Bistveno za politiko je, da so direktne metode jasne, učinki so hitro vidni in merljivi, tako da so ljudje hitro navdušeni. Uporabnost in koristnost indirektnih metod zmanjševanja revščine pa sta običajno jasni strokovnjakom za razvoj in precej manj politikom. Uvajanje reform, s katerimi se poveča tržna usmerjenost gospodarstva, uvedba privatizacije in deregulacije, so zapleteni postopki, ki običajno trajajo dlje časa, rezultati niso hitri, potrebna je dolgoročna usmerjenost. Takšni ukrepi običajno niso všečni demokratičnim politikom, saj jih morajo najprej razumeti in prepričati volivce v zelo kratkem času, da jih bodo ponovno izvolili. Zaradi večjih pritiskov množic v demokratičnih sistemih kot v avtokratičnih se demokratični politiki običajno pogosteje odločajo za uporabo direktnih metod zniževanja revščine; ker te metode niso dolgoročno učinkovite in vzdržljive, so učinki slabši kot v zgoraj omenjenih avtokratičnih državah. Pomembna ugotovitev avtorja je še, da je potrebno razlikovati med družbenim razredom, ki je ekonomska kategorija, in etično pripadnostjo, ki temelji na identiteti posameznika. To pomeni, da pripada določeni skupini in je opredelitev precej širša od ekonomske kategorije. Če bi revni glasovali in se politično udeleževali izključno na osnovi ekonomskih pogojev, bi lahko vplivali na politike, da bi se lotili resnejšega reševanja revščine. Vendar v praksi to ni tako preprosto, očitno je, da v več-etičnih demokracijah to prebivalstvo glasuje glede na pripadnost določeni etični skupini. Nobena razvijajoča se demokratična država ni uspela odpraviti revščine, ker so predvsem uporabljali direktne metode odprave revščine, ki imajo večji politični pomen v demokracijah, ter ker so revni običajno iz različnih etičnih skupin prebivalstva. Oboje škoduje revnim, saj so indirektna, tržno orientirane metode odprave revščine bolj učinkovite in vzdržljive, delitev revnih po etičnih skupinah in ne po ekonomskih razredih pa prav tako zmanjša njihovo politično moč in pritisk na vlado. Avtor ugotavlja, da se tržno orientirane ekonomske reforme v razvijajočih državah še niso začele uvajati v obsegu, ki bi bil zaželen. Tam, kjer so jih začeli uvajati, pa so bile uvedene od zgoraj in ne zaradi pritiskov od spodaj. Uvajati so se začele zaradi kriz in iztrošenosti obstoječih politik. Zanašanje na delovanje trga se je pojavilo zaradi slabih rezultatov obstoječih ideologij in zlorab položajev s strani uradnikov. Če reforme v demokratičnih državah že kratko do srednjeročno ne bodo prinesle zelenih rezultatov, se bo podpora tržnim reformam precej znižala, vpliv države na trgih pa spet povečal (Varshey, 1999, str. 12-17).

Tonizzo (2008, str. 1-34) je preučevala, kako politične institucije vplivajo na javne politike države. Osredotočila se ni samo na vprašanje, koliko država potroši, ampak tudi, kako troši. Politične institucije je opredelila na zakonodajne in izvršilne, kar predstavlja

komplementarne elemente v državi. Javne politike pa je razdelila v dve veliki kategoriji: na velikost državne intervencije in redistributivno politiko. Glavna ideja, ki jo je želela testirati, je, da se monopolna moč avtokratičnih vladarjev kaže v zbiranju in porabi javnih sredstev. Države z bolj demokratičnimi institucijami se soočajo z močnejšimi omejitvami pri upravljanju z javnimi sredstvi. Avtokracije tako lahko potrošijo večji obseg virov, ki so običajno namenjeni političnim podpornikom. Demokracije na drugi strani pa so bolj izpostavljene zahtevam revnih, kar pomeni, da pride do večje prerazporeditve od bogatih k revnim. Kot demokratično je opredelila državo, kjer so izpolnjeni naslednji trije pogoji: a) politična tekmovalnost med kandidati za glasove volivcev; b) omejitve moči tistih, ki so na oblasti in c) pritiski na doseganje ciljev in politično aktivnost. Na podlagi teh kriterijev predpostavlja, da lahko avtokratične države zberejo več resursov, ker imajo monopolno moč, vendar pa jih porazdelijo nazaj v družbo precej neenakomerno. Običajno lahko avtokratične države postavijo višje davke, ki jih porabijo za poplačilo svojih podpornikov, večina prebivalstva pa ostane enako revna. Običajno so dohodki prebivalstva po davkih v demokratičnih državah precej višji kot v avtokratičnih. Vsaka država ima določen politični režim, odloči se, koliko in kako bo zbrala dohodke, potem pa se odloči še, ali bo te vire potrošila ali jih porazdelila za uporabo javnih politik.

Kot merilo za redistribucijo dohodkov je uporabila celotne izdatke, ki so namenjeni za zagotavljanje socialnih storitev in blaginje. Za testiranje modela je uporabila podatke za 46 držav za obdobje 1960–2000. Za merjenje velikosti potrošnje države je uporabila delež državne potrošnje v realnem BDP-ju. Drugi način merjenja prisotnosti države je znesek davkov, ki so jih institucije sposobne zbrati, prihodki od davkov predstavljajo manjši obseg kot potrošnja države. Zbiranje državnih prihodkov je odvisno od urejenosti in spoštovanja pravil s strani birokracije, ki je zadolžena za zbiranje, vendar le-to ni odvisno od političnega sistema. Tretji vidik pomembnosti države pa je preverila s spremenljivko delež državnih izdatkov v BDP. Prihodki in izdatki države so videti zelo podobni, vendar je obseg izdatkov višji, saj se lahko država zadolžuje ali pridobi zunanje subvencije, vsi prihodki pa niso vedno potrošeni. Na podlagi regresijske analize je ocenila več ekonometričnih modelov. Najprej je preučila vplive različnih političnih ciljev na izdatke države. Rezultati kažejo, da višja politična tekmovalnost, tekmovalnost med vodji države in omejitve pri odločanju vodje države zmanjšujejo delež domače proizvodnje, ki ga vlada lahko uporablja. Vsako še tako majhno izboljšanje demokratičnosti v državi povzroči 0,14-odstotno zmanjšanje povprečne državne potrošnje. Ko je vzorec razširila še z manj demokratičnimi državami, se rezultati razlikujejo od prej. Znaki spremenljivk so sicer ohranjeni, vendar je statistična značilnost nižja, tudi učinki so nižji. Pri analizi redistribucije je razviden pozitiven statistični učinek vseh demokratičnih značilnosti, višja politična tekmovalnost povzroči v povprečju 0,4-odstotno povečanje deleža socialnih izdatkov, kot deleža celotne javne potrošnje. Sprememba tekmovalnosti za vodjo države za eno enoto podvoji učinek, pri tem ostale spremenljivke ostanejo nespremenjene. Sprememba v smeri demokracije na lestvici za eno enoto (uporablja lestvico od 1 do 10, kjer je 10 najbolj demokratična država) v povprečju poveča socialne izdatke za 0,1 %. Kontrolne spremenljivke, ki jih uporablja, kažejo, da ima BDP p.c. negativni učinek na

delež socialnih izdatkov, kar kaže, da pri ostalih nespremenjenih pogojih bogate države namenijo manj za socialne izdatke kot za druge aktivnosti; to na koncu kaže, da bogatejše države prerazporedijo manj dohodkov kot manj bogate. Dlje kot so vodje na oblasti, več trošijo za socialne storitve, kar je v skladu s trditvijo, da če se politiki bojijo izgube položaja, bodo poskušali prerazporediti več dohodkov, da bodo zadostili zahtevam množic in si povečali možnost ponovne izvolitve. Vsako dodatno leto na oblasti naj bi v povprečju povečalo izdatke za socialo za 2 %. Ti rezultati so na podlagi bolj demokratičnega vzorca držav, če bi bil razširjen z manj demokratičnimi, bi bili rezultati lahko drugačni, vendar je bila raziskava omejena z razpoložljivimi podatki (Tonizzo, 2008, str. 17-18).

Bistvena ugotovitev raziskave je, da demokracija lahko omeji prisotnost države v gospodarstvu in zahteva visoko progresivnost pri prerazporeditvenih politikah. Politična tekmovalnost ima najmočnejši učinek na javne politike. Najšibkejše skupine prebivalstva imajo boljše pogoje v bolj svobodnih političnih institucijah, v bolj avtokratičnih državah težje izrazijo svoje nezadovoljstvo. Očitno je, da so politične institucije pomemben faktor, ki vpliva na vzorce trošenja države, vendar ne edini. Demokracija ima negativni učinek na celotni obseg trošenja, vendar pozitiven učinek na politike prerazporeditve.

V tem poglavju sem želela potrditi hipotezo, da je neenakost med prebivalci višja v državah z avtokratičnim političnim sistemom. Podatki kažejo, da so nekatere avtokratične države uspele praktično odpraviti revščino, medtem ko se v manj razvitih demokratičnih državah ta povečuje. V demokratičnih državah se običajno poslužujejo metod odprave neenakosti, ki dajejo sicer hitre, vendar kratkoročne rezultate. V avtokratičnih državah, ki so uspešne, pa se uporabljajo indirektno metode, ki dajejo dolgoročne rezultate, se pa učinki pokažejo kasneje kot pri direktnih metodah. V tem primeru bi lahko trdila, da so avtokratične države lahko uspešnejše, vendar to ni edini kriterij. Kljub temu da so lahko uspešne pri odpravljanju revščine, pa imajo avtokratične države precej bolj neenakomerno porazdelitev dohodka, saj si vladajoča elita prilasti precej več sredstev kot demokratična elita, ki je bolj pod nadzorom volivcev. Iz opravljenih raziskav, ki jih omenjam, lahko potrdim zgornjo hipotezo, saj so demokratične države uspešnejše pri prerazporeditvi dohodkov od bogatih k revnim.

Plumper in Martin (2003, str. 27-50) sta z regresijsko analizo dokazala nelinearni vpliv demokracije tako na gospodarsko rast in na trošenje države, gre za tako imenovano odvisnost v obliki črke U.

Trditev, ki sta jo želela preveriti, je, ali imajo pomemben vpliv na gospodarsko rast racionalni in oportunistični vladarji držav. V primeru, ko je politična participacija omejena, se vladajoča elita osredotoči predvsem na zagotavljanje rent podpornikom sistema. Z večanjem obsega demokratičnih pravic pa postaja instrument zagotavljanja javnih dobrin bolj primeren za pridobivanje politične podpore. Z uporabo tega instrumenta vladajoči pridobijo politično podporo ter tudi povečujejo gospodarsko rast. To posledično pomeni, da povečanje demokratičnih pravic pri prehodu iz avtokracije v demokracijo hkrati poveča gospodarsko rast. Vendar ta učinek deluje samo do srednjega nivoja demokracije, ko

država preseže nek srednji nivo demokracije, začne gospodarska rast upadati, saj potrošnja države izpodriva privatne investicije.

Z regresijsko analizo sta dokazala, da obstaja odvisnost med obsegom politične udeležbe (torej političnega sistema) in deležem potrošnje države, in sicer v obliki črke U. Rezultati te analize so pokazali nelinearni vpliv demokracije na obseg trošenja države v višini 2 %. To pomeni, da je delež potrošnje države v državah s srednjim nivojem demokracije za 2 % nižji kot v državah z visokim deležem demokracije ali v popolnoma avtokratičnih državah. Delež državne potrošnje je najvišji v avtokracijah, tudi do 6 % višji kot pri državah s povprečno demokracijo.

Avtorja sta preverila tudi, kakšna je učinkovitost trošenja države glede na politični sistem. Večji kot je obseg politične participacije, večji je obseg zagotavljanja javnih dobrin. Model je pokazal, da se z večanjem političnih pravic izboljšuje učinkovitost trošenja države. Čisti avtokratični režimi namenijo preveč sredstev za zagotavljanje oblasti vladarju (podkupnine, ustrahovanje itd.), čisti demokratični sistemi pa namenjajo preveč sredstev za javne dobrine. Bolj kot je država demokratična, bolj učinkovita in kakovostna je poraba javnih sredstev. Posledica tega je, da niti popolnoma demokratične države niti popolnoma avtokratične države na dosegajo tako visokih stopenj rasti gospodarstva kot države s srednjo stopnjo demokratičnosti. Vzročnost povezav teče od obsega političnih pravic do trošenja države (saj si s tem zagotavljajo obstoj na oblasti) in do gospodarske rasti (Plumper in Martin, 2003, str. 46).

Lee (2005, str. 158-181) je v modelu želela preveriti hipotezo, da je velikost javnega sektorja pomembna, vendar med njim in rezultati prerazporeditvenih politik ni navadna linearna povezava. Odnos med velikostjo javnega sektorja in dohodkovno neenakostjo poteka v obliki obrnjene črke U. Rast javnega sektorja na začetku povečuje neenakost, od določene točke naprej pa jo zmanjšuje. Vzrok za takšen pojav je v preskoku ciljev politike od gospodarske rasti k zagotavljanju večje dohodkovne enakosti. Torej v avtoritarnih režimih in režimih, kjer demokracija še ni popolnoma razvita, večanje javnega sektorja povzroča višjo dohodkovno neenakost, v razvitih demokracijah pa se neenakost zmanjšuje z večanjem javnega sektorja.

Razumevanje vloge države je kritično pri analiziranju dohodkovne neenakosti. Pomemben je predvsem odnos med civilno družbo in državo. Preučevani model je pokazal, da se s povečevanjem javnega sektorja zelo redki resursi namenijo v razvoj posameznih sektorjev in v zaščito posameznih industrij, to pa povečuje razlike med dohodki posameznih sektorjev znotraj države in med posameznimi socialnimi skupinami. Vendar pa se po določeni točki, ko doseže javni sektor določeno velikost, ta odnos obrne. V razviti demokraciji, kjer obstaja odgovornost vladajočih in politična konkurenca vladajočim, se posameznim skupinam in reformistom omogoča, da realizirajo svoje zahteve po prerazporeditvi dohodkov. Ugotovitve analize so, da ima razvoj javnega sektorja pozitivne in negativne vplive na dohodkovno neenakost. Neenakost se povečuje zaradi prevelikega javnega sektorja, birokracija je neučinkovita, usmerjena v glavne industrije in sektorje. Neenakost pa se zmanjšuje s progresivno davčno stopnjo, transferji ter z vzpostavitvijo

države blaginje. Ugotovitev raziskave je, da je demokracija pogoj, da lahko pride do spremembe vpliva javnega sektorja na neenakost v družbi. To se lahko zgodi samo, ko so državne institucije odgovorne in so soočene s politično alternativo. Prav to omogoča podrejenim skupinam v družbi, da dosežejo prerazporeditev virov, kar omogoča odgovorni, nepodkupljivi in motivirani državni aparat (Lee, 2005, str. 178-179).

Torej je bistvo demokratične države, da deluje kot koordinator, ki omogoča zaupanje in sodelovanje s posameznimi socialnimi sektorji. Delovanje mora biti transparentno in usmerjeno v zagotavljanje enakosti družbe, saj se samo tako lahko zahteve po prerazporeditvi dohodkov prenesejo od manj uspešnih sektorjev in nižjih razredov v državni aparat, ter tako zmanjšuje neenakost. V avtokraciji takšnih možnosti ni.

5 PRIMERI AVTOKRATIČNIH IN DEMOKRATIČNIH DRŽAV

V zadnjem delu naloge bom analizirala podatke za celotno skupino držav (gre za 170 držav sveta), za katere sem uspela pridobiti podatke o potrebnih spremenljivkah. Ekonomske podatke sem pridobila iz baze podatkov Penn World Tables, podatke o političnem sistemu pa na internetnih straneh organizacije Freedom House, podrobnejše pa so opisani v nadaljevanju. Analizo bom naredila s pomočjo razsevnih diagramov. V drugem delu poglavja pa bom predstavila najbolj značilne demokratične in avtokratične države ter države Latinske Amerike, ki so imele v preteklosti pogoste spremembe političnih sistemov.

5.1 Opis podatkov in virov podatkov

Vse podatke o ekonomskih kazalcih sem pridobila iz baze podatkov na internetu, in sicer gre za bazo Penn World Tables. V bazi so podatki za več kot 170 držav (nekatero manjše države, za katere so podatki samo za nekaj let, sem izpustila), tako da je v vzorcu 170 držav. Podatki so za obdobje od 1970 do 2004, za nekatere države, ki so v tem obdobju nastale, pa so za obdobje od nastanka do 2004. Iz teh podatkov sem preračunala povprečne vrednosti za posamezno ekonomsko kategorijo. Tako sem dobila povprečno vrednost posamezne spremenljivke. Ekonomski podatki, ki sem jih uporabila, so: realni bruto domači proizvod na prebivalca, delež potrošnje v bruto domačem proizvodu, delež investicij v bruto domačem proizvodu, delež državne potrošnje v bruto domačem proizvodu in gospodarska rast. Uporabljene so realne kategorije, podatki so preračunani že v bazi podatkov, in sicer je leto 2000 bazno leto. Pri analizi sem tako uporabila povprečne vrednosti posameznih spremenljivk v preučevanem obdobju.

Podatke o političnem sistemu sem pridobila na internetnih straneh organizacije Freedom House, ki se ukvarja prav s preučevanjem pravic in svoboščin, s pomočjo vsakoletnih raziskav. Države se po določenem sistemu rangira v tako imenovan Gastilov indeks. Gastilov indeks je razvil Raymond Gastil, strokovnjak s Harvarda, ki je pripravil metodologijo raziskovanja, na podlagi katere se vsaki državi določi politične pravice in

civilne svoboščine ter jo opredelili kot svobodno, delno svobodno in nesvobodno. Sedaj se ta raziskava opravlja in objavlja letno v organizaciji Freedom House. Ocena poteka na podlagi analiz in raziskav, pri tem uporabljajo različne vire podatkov (domače in tuje medijske objave, akademske analize, nepolitične organizacije, obiski držav s strani analitikov itd). Rangiranje poteka na podlagi 10 vprašanj o političnih pravicah in 15 vprašanjih o civilnih svoboščinah. Vprašanja o političnih pravicah so razdeljena v tri sklope: o procesu volitev, o političnem pluralizmu in sodelovanju ter o delovanju vlade. Izračuna se povprečje iz odgovorov in določi rang države; rezultat od 1 do 2,5 pomeni svobodno državo, od 3 do 5 je delno svobodna ter od 5,5 do 7 nesvobodna država (Freedom House, 2009).

Podatki o političnem sistemu so se začeli v tej organizaciji zbirati od leta 1973, zato sem iz podatkov izračunala za vsako od 170 držav povprečno vrednost tega indeksa za obdobje 1973–2004.

Podatki po državah in po posameznih povprečnih vrednostih spremenljivk so prikazani v prilogi 1.

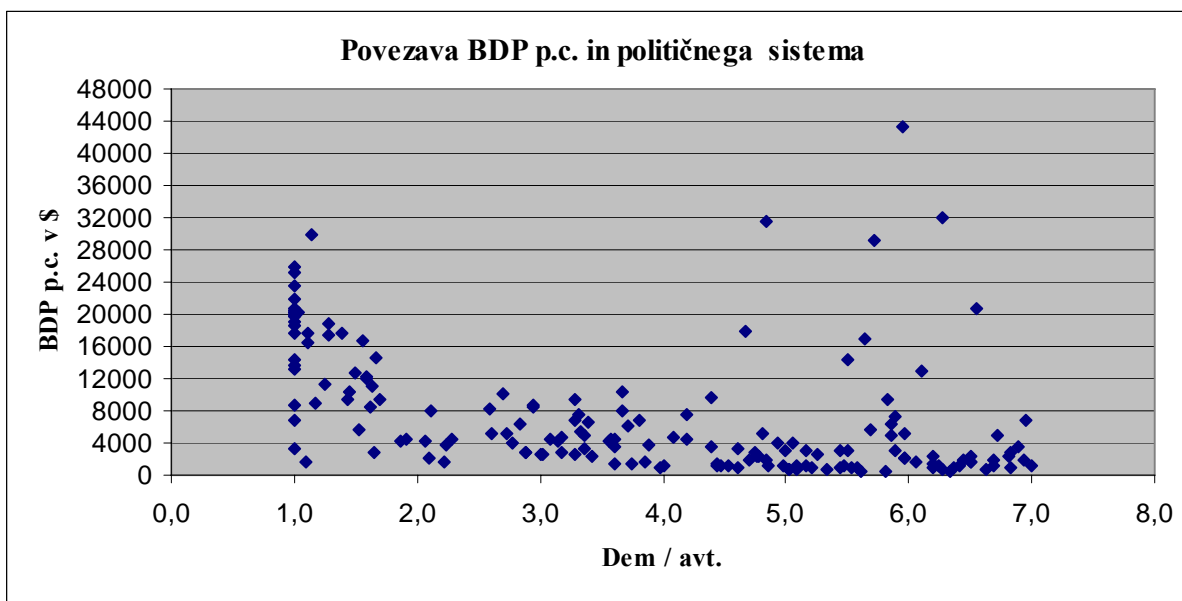
5.2 Splošna analiza držav sveta glede na izbrane spremenljivke

Pri izdelavi te naloge sem bila v bistvu kar presenečena nad številom držav na svetu, ki imajo še vedno avtokratično politično ureditev. Med 170 državami sveta je imelo povprečno oceno 1 na lestvici, kot najbolj demokratične države, samo 20 držav. Torej je bilo v preučevanem obdobju od 1973 do 2004 samo 11 % držav popolnoma demokratičnih, kar je presenetljiv podatek, vsaj zame. V letu 2008 so bili podatki že precej boljši, saj je bilo držav z oceno 1 kar 59, to pa je že okrog 34 % vseh držav. Države, ki so imele najboljše ocene skozi vse preučevano obdobje, so: ZDA, Kanada, Avstralija, Avstrija, Irska, Nemčija, Francija itd. Torej praktično samo gospodarsko najbolj razvite države. Med državami, ki so bile leta 2008 najbolj avtoritarne, se pravi, da so imele oceno 7, pa so: Somalija, Sudan, Sirija, Saudska Arabija, Tunizija, Uzbekistan itd.; skupaj je bilo teh držav samo 10 (Freedom House, 2009).

Povprečni podatki o bruto domačem proizvodu, političnem sistemu (lestvica teče od 1 do 7, torej od najbolj demokratične do popolnoma avtokratične države), deležu potrošnje v BDP in deležu potrošnje države v BDP ter stopnja rasti posamezne države so prikazani v prilogi 1.

Na podlagi podatkov sem naredila analize s pomočjo razsevnih diagramov, kjer sem preučevala povezavo med političnim sistemom in izbrano spremenljivko.

Slika 2: Povezava med BDP p.c. in političnim sistemom po državah, povprečne vrednosti od 1970 oz. 1973-2004.

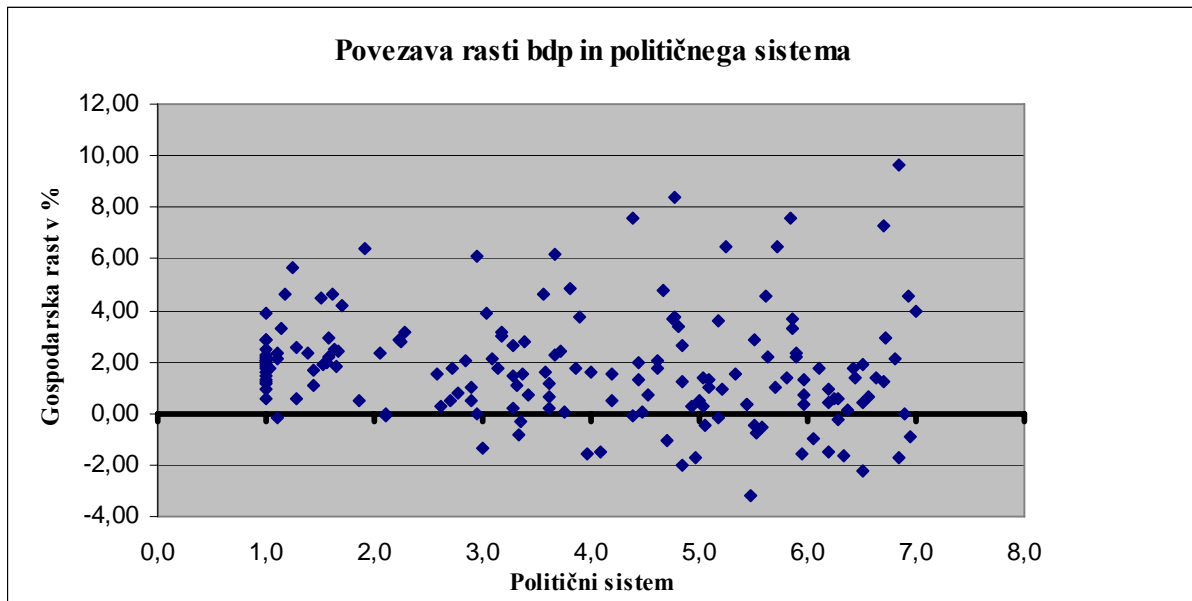
Vir: Penn World Tables, Freedom House, lasten prikaz.

Najprej sem preverila, ali obstaja povezava med političnim sistemom in bogastvom države, ki ga merimo z BDP na prebivalca. V sliki 2 je razvidno, da so bolj demokratične države bogatejše, saj se vidi padanje višine dohodka na prebivalca z večanjem avtokratičnosti države. Sicer so tudi med avtokratičnimi državami bogate države, vendar so to v večini države izvoznice nafte in naftnih derivatov. Je pa jasno razvidno, da ima večina avtokratičnih držav zelo nizek BDP na prebivalca, v večini pod 4000 dolarjev, med demokratičnimi državami pa je takšnih držav zelo malo.

V nadaljevanju me je zanimalo, kakšen je odnos med gospodarsko rastjo in političnim sistemom v državi. Na podatkih za 170 držav od leta 1970 pa do 2004 sem izračunala povprečne stopnje gospodarske rasti (gre za rast realnega BDP) in povprečno vrednost za politični sistem v istem obdobju. Razsevni diagram obeh spremenljivk je prikazan v sliki 3.

Iz slike 3 je razvidno, da je bila povprečna gospodarska rast v preučevanem obdobju višja v demokratičnih državah, v povprečju je bila rast okrog 2 %. Predvsem so med demokratičnimi državami manjše razlike v gospodarski rasti, vse države pa so dosegale pozitivno gospodarsko rast. Precej drugače je pri avtokratičnih državah, iz slike vidimo, da je razpon v povprečni gospodarski rasti od 10 % do -2 %, kar precej pa je bilo tudi držav z negativno gospodarsko rastjo. Torej lahko zaključim, da so demokratične države stabilnejše, vendar pa ne dosegajo tako visokih gospodarskih rasti kot nekatere avtokratične države.

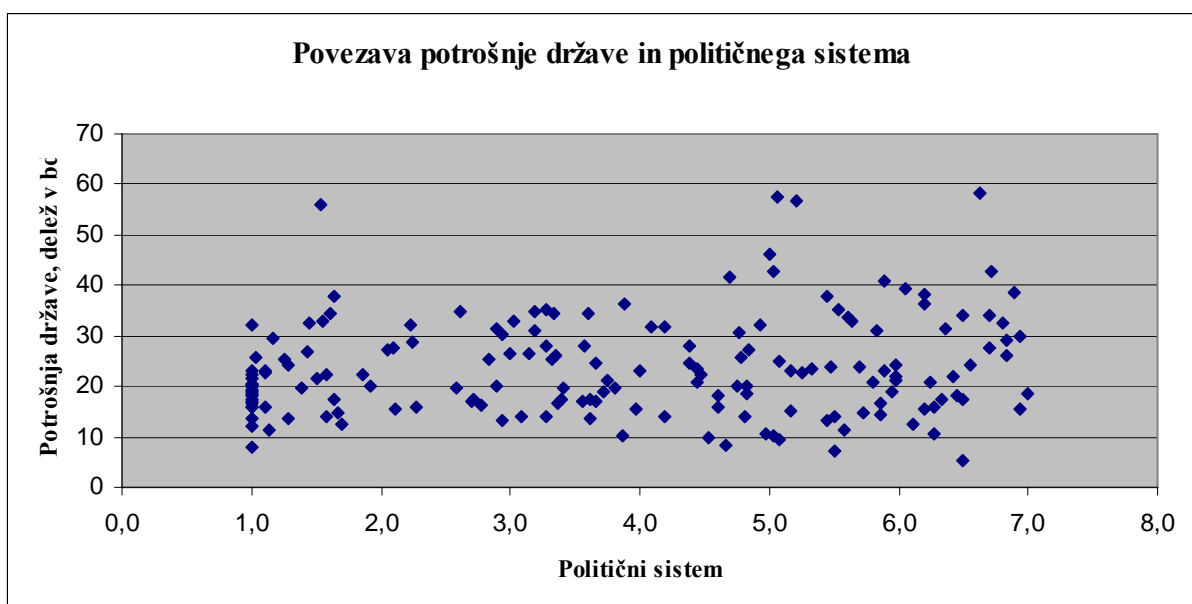
Slika 3: Povezava rasti BDP in političnega sistema po državah, povprečne vrednosti od 1970 oz. 1973-2004

Vir: Penn World Tables, Freedom House, lasten prikaz

V sliki 4 pa je prikazana primerjava med deležem potrošnje države v BDP in političnim sistemom. V posameznih raziskavah so avtorji navajali, da je potrošnja države višja v demokratičnem sistemu, saj so pritiski po povečevanju transferjev revnemu prebivalstvu močnejši. Na drugi strani pa je za nekatere avtokratične države značilna visoka potrošnja države, predvsem za vojsko. Podatkov, kako je sestavljena potrošnja države, nimam, želela sem preveriti samo, ali sploh obstaja razlika med obsegom potrošnje glede na politični sistem.

Slika 4: Primerjava deleža potrošnje države v BDP in političnega sistema po državah, povprečne vrednosti od 1970 oz. 1973-2004.

Vir: Penn World Tables, Freedom House, lasten prikaz

Iz slike 4 je razvidno, da je povprečni delež države v BDP za demokratične države okrog 30 %, medtem ko je za avtokratične države razpon nekje od 10 pa do 40 %. Kljub temu ne morem trditi, da obstaja neka pomembna razlika med trošenjem države v demokratičnih in avtokratičnih sistemih, saj je razvidno, da imajo popolnoma demokratične države (ocena 1) razpon trošenja od 9 do 30 %. Torej pomembnejše razlike ni, vsebinsko sigurno obstaja, saj avtokratični sistemi ne zagotavljajo visokega socialnega varstva, kar je značilno za demokratične sisteme. Je pa razvidna spet večja raznolikost v velikosti trošenja države med samimi avtokratičnimi državami, kar je razumljivo, saj je v svetu precej različnih vrst avtokracij, od vojaških do demokracijam podobnih avtokratičnih držav.

Iz primerjave treh makroekonomskih kazalnikov in političnega sistema lahko zaključim, da obstaja največja razlika v bogastvu med demokratičnimi in avtokratičnimi državami. V povprečju so demokratične države precej bolj bogate (merjeno z BDP p.c.), saj le redke avtokratične države dosegajo in presegajo dohodek demokratičnih držav. Pri gospodarski rasti ne morem trditi, da so demokratične države precej boljše od avtokratičnih, saj so razlike razvidne pri vseh skupinah držav. So pa razlike znotraj skupin držav precej višje med avtokratičnimi kot demokratičnimi državami, kar kaže, da so demokracije stabilnejše. Takšna ugotovitev je glede na raznolikost avtokratičnih držav pričakovana, saj so med njimi tudi vojaške diktature in izvoznice nafte, kar precej povečuje razlike med avtokracijami. Delež potrošnje države v BDP kaže, da ni pomembnejših razlik med demokracijami in avtokracijami. Precejšnje razlike so tako med državami z istim političnim sistemom kot med državami z različnim političnim sistemom. Tu bi bila potrebna podrobna analiza sestave potrošnje države, saj je ta zelo pomembna za zagotavljanje enakosti družbe. Pomembni so visoki deleži potrošnje države pri avtokratičnih režimih, ki pa so povezani predvsem z izdatki za vojsko, saj običajno pričakujemo večji delež potrošnje države pri demokracijah. Vendar pa podatki te trditve ne potrjujejo.

5.3 Primeri avtokratičnih držav

Ker je v svetu še vedno precej avtokratičnih držav, sem se odločila, da za analizo izberem dve državi, največjo in gospodarsko najuspešnejšo, to je Kitajsko, ter eno izmed gospodarsko najslabših avtokratičnih držav, Turkmenistan. V preučevanem obdobju je bila povprečna gospodarska rast na Kitajskem 7,3 %, v Turkmenistanu pa je bila negativna, skoraj -1 %. Povprečni realni BDP p.c. je na Kitajskem znašal 1898 USD, v Turkmenistanu pa 6797 USD, vendar je visok znesek posledica izvoza energentov in precej neenakomerno porazdeljenih dohodkov. Državi sta zanimivi za analizo, vprašanje je, če bo Kitajska v prihodnosti z gospodarskim razvojem začela z uvajanjem demokracije, za Turkmenistan je to malo verjetno, saj je vladajoča elita premočna, ostalo prebivalstvo pa prešibko.

a) Kitajska

Od leta 1973 velja Kitajska za stabilno avtokratično državo, povprečna ocena za preučevano obdobje 6,69. Kitajska komunistična stranka je leta 1949 prevzela oblast. Takratni vodja Mao Zedong je takoj začel s hitrim uvajanjem socialističnih reform, pri tem pa je prišlo do množičnih protestov in revolucij, ki pa so se končale z nasiljem in več milijoni mrtvih. Po njegovi smrti, leta 1976, je oblast prevzel Deng Xiaoping, ki je naslednji dve desetletji dosegel absolutno oblast v politični sferi, uvedel pa je reforme, ki so delno uvedle tržno ekonomijo in pospešile gospodarsko rast. Tudi po njegovi smrti, leta 1997, je njegov naslednik Jiang nadaljeval njegovo politiko, ki je pospeševala hitro gospodarsko rast, legitimnost sistema pa je temeljila na sposobnosti stranke po višanju življenjskega standarda države (Freedom House, 2008).

V letu 2004 je oblast prevzel Hu, ki pa se je srečal s precejšnjimi social-ekonomskimi problemi, ki so se pojavili v postopku modernizacije države. Povečala se je neenakost v državi, nezaposlenost, pomanjkanje socialne varnosti, problemi z onesnaževanjem okolja in pojav korupcije. Komunistična stranka je videla takšen razvoj v državi kot potencialno grožnjo za izgubo oblasti. Kot odgovor grožnjam je vodja Hu pričel s promocijo politik, ki so ciljale k vzpostavitvi »harmonične družbe«. Petletni plan 2006–2010 je oznanil premik v razvoju Kitajske, od cilja zasledovanja gospodarske rasti, ki se meri z BDP p.c., k uravnoteženi rasti, ki bo zagotavljala socialno varnost in zaščito okolja. Izvajanje tega načrta je počasno, programi so bili usmerjeni predvsem v razvoj podeželja in zaščito delavskih pravic. Boj proti korupciji je bil prioriteta, zaprli in kaznovali so nekaj visokih funkcionarjev, ki so sodelovali pri podkupninah. Lotili so se tudi korupcije na lokalni ravni z uvedbo nove zakonodaje in s poostrenim nadzorom. Da bi izboljšali sistem vladanja, je komunistična stranka nadaljevala z implementacijo »demokracije po Kitajskih značilnostih«. Uvedli bodo svetovalni organ, ki bo sodeloval pri vodenju države skupaj s Komunistično stranko. Organ naj bi sestavljali strokovnjaki, upoštevali naj bi tudi mnenje javnosti pri sprejemanju političnih odločitev. Povečal naj bi se pomen zakonodaje, vendar so zvrnili možnost uvedbe reform, ki bi omogočale uvedbo večstrankarskega sistema. V letu 2007 so prvič po letu 1970 imenovali ministre, ki niso člani vladajoče stranke, zasnovali so tudi novo zakonodajo o lastniških pravicah, o pravicah delavcev ter drugo zakonodajo. Od leta 1989 je dovoljena svoboda govora, tudi o delovanju politične oblasti, vendar pa je oblast prezaposlena z zagotavljanjem stabilnosti. Kljub temu se še vedno pojavljajo omejitve pri poročanju medijev in preprečevanju širjenja kritik političnega sistema. Še vedno ima država težave z izvajanjem zunanje politike, saj se pojavlja precej kritik, predvsem s strani ZDA, poudarek je na vprašljivi varnosti kitajskih izdelkov (Freedom House, 2008).

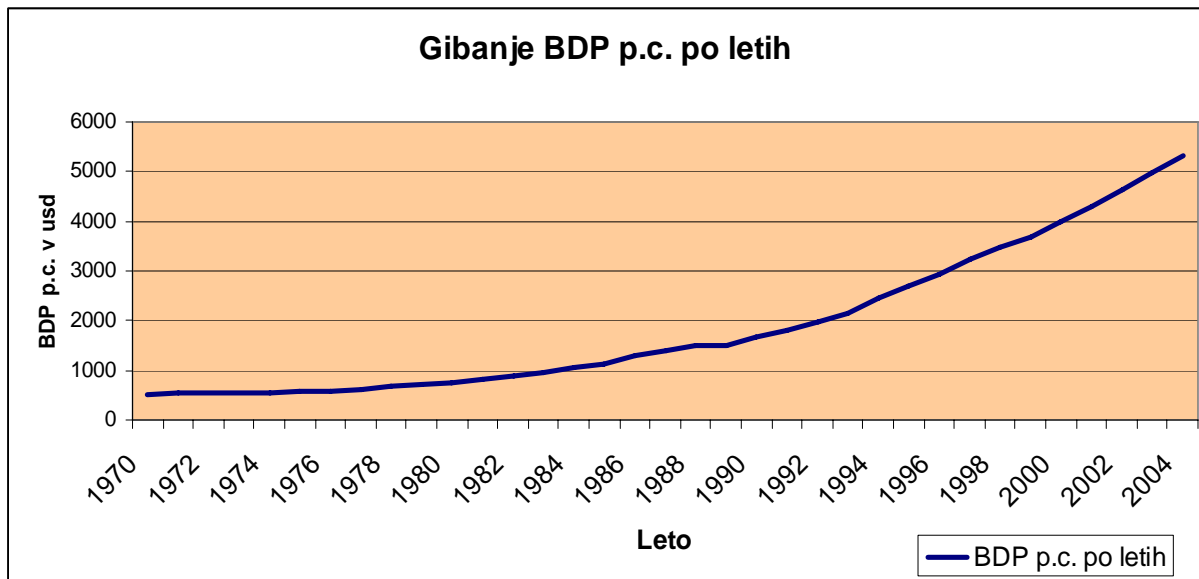
Kitajska kljub reformam ni demokracija, saj državljani ne morejo demokratično zamenjati oblasti. Kot pravi kitajska ustava, ima Komunistična stranka monopolno politično moč. Člani stranke obvladujejo večino pomembnih državnih in lokalnih političnih položajev, imajo sicer parlament, ki ga sestavlja 3000 članov. Čeprav parlament kaže delno

neodvisnost od vladajoče stranke, saj včasih zahtevajo precejšnja pojasnila glede zakonodaje, preden jo potrdijo, je parlament v bistvu podrejen stranki. Edine volitve, ki obstajajo, so za člane vaških komitejev in za mestni koncil. Prebivalci lahko glasujejo tudi o lokalnih predstavnikih v parlamentu. Država podrobno spremlja politično aktivnost in uporablja sprejeto zakonodajo, ki omogoča, da pripravijo vsakega, ki se ukvarja s politiko brez dovoljenja stranke, vsa opozicija je prepovedana. Korupcija je še vedno težek problem, v prvih petih mesecih leta 2007 je bilo v preiskavi 15.000 funkcionarjev, višina podkupnin se je povečala za 8,2 % glede na preteklo leto. Problem so predvsem osebne povezave med stranko, vlado in gospodarstveniki. Kitajska je bila leta 2007 na 72. mestu od 180 glede pojava korupcije. Problem svobode govora in tiska v praksi še vedno ni odpravljen, saj novinarje, ki ne poslušajo navodil stranke in jo kritizirajo, običajno zapirajo ali jim grozijo. Vladajoči omejujejo delo tujih novinarjev, prekinjajo delovanje interneta in spremljajo osebno komunikacijo prebivalcev. Blokiran je dostop do internetnih strani, za katere menijo, da bi lahko ogrožale njihovo oblast, pri tem morajo tuji ponudniki interneta sodelovati z oblastjo pri tej cenzuri. Omejena je tudi verska dejavnost, vsaka verska skupina mora biti registrirana. Akademska svoboda je omejena, kar se tiče občutljivih političnih tem. Mnogi šolniki uporabljajo samocenzuro v dobro lastne varnosti, da ne bi izgubili svojega položaja, če bi javno kritizirali delovanje oblasti. Svoboda organiziranja zborovanj je precej omejena, nevladne organizacije se morajo registrirati in slediti strogim pravilom, pri čemer ustava posebej preprečuje aktivnosti, ki so proti interesom države. Delavci ne smejo ustanavljati sindikatov, edini dovoljeni sindikat je tisti, ki je državni. Kljub temu da delavci nimajo zakonske pravice do stavke, so se upori in delavski nemiri povečali, tako da so v 2007 dosegli sprejem posebnega zakona, ki pa ga delodajalci običajno ne spoštujejo. Kljub temu trdijo, da se je varnost pri delu povečala, številno nesreč naj bi bilo nižje za 10 % (Freedom House, 2008).

Stranka nadzoruje tudi sodstvo, kar pomeni, da usmerja obsodbe in kazni, predvsem kar se tiče politično občutljivih primerov. Kljub reformam so sojenja še vedno zaprta pred javnostjo, obtoženci običajno nimajo dostopa do branilcev, še vedno se uporablja različne metode mučenja, da se izsili priznanje, še vedno se uporablja smrtna kazen. Eden izmed glavnih vzrokov nezadovoljstva je tudi pogosta zaplemba zemlje brez ustreznega nadomestila, ker običajno pride do sporov med lokalno vlado in pohlepnimi posamezniki. Lokalna oblast še vedno zaposluje presežno, da lahko pomiri spore. Prav zaradi teh sporov je državna oblast sprejela novo zakonodajo v letu 2007, s katero je zaščitila lastniško pravico lastnikov zemlje. Precej je omejeno tudi gibanje ljudi, menjavanje služb in domovanja, za vse spremembe so potrebna državna dovoljenja. Še vedno obstaja nadzor nad planiranjem družine, kjer ima vsak par lahko samo enega otroka, pri tem se preferira moški spol, kar bo počasi privedlo do pomanjkanja ženskega dela prebivalstva. Prisotna je tudi precejšnja diskriminacija po spolu, saj so ženske in dekleta precej zapostavljene (Freedom House, 2008).

V zgornjih odstavkih je predstavljen splošni razvoj države in sama ureditev ter življenje ljudi. V sliki 5 pa je prikazano gibanje bruto domačega proizvoda na prebivalca po letih.

Slika 5: Prikaz gibanja BDP p.c. za Kitajsko od leta 1970 do 2004 (stalne cene 2000).

Vir: Lastni prikaz in Penn World Tables, 2009

Iz slike 5 je razvidna precejšnja rast, kar eksponentna rast bruto domačega proizvoda na prebivalca od leta 1984 naprej, ko je le-ta presegel znesek 1.000 USD na prebivalca. Povprečna letna stopnja rasti v tem obdobju je bila okrog 7 %, kar je precejšnja rast, predvsem za avtokratično državo. Visoka gospodarska rast pa se ji napoveduje tudi za leto 2009, kar 6,7 % in 8 % za 2010 (Mednarodni denarni sklad, 2009).

V letu 2009 je Svetovna banka izdala zanimivo študijo o zmanjšanju revščine na Kitajskem. V zadnjih 25 letih je Kitajska uspela precej zmanjšati revščino, saj je večino ciljev, ki si jih je zastavila o prehodu v novo tisočletje, že dosegla. Po kriteriju za revščino, ki ga uporabljajo na Kitajskem, je delež revnega prebivalstva padel iz 18,5 % v 1981 na 2,8 % v 2004, to je iz 153 milijonov na 26 milijonov prebivalcev. Po kriteriju za revščino, ki ga uporablja Svetovna banka, pa so bili dosežki še boljši, saj se je delež revnih znižal iz 65 % na 10 %. Takšnih ekstremnih dosežkov v zgodovini še ni bilo. Tudi če upoštevajo nov kriterij, ki predstavlja prag za revščino, to je 1,25 USD na dan, je zmanjšanje revščine iz 85 % na 27 % za zgornje obdobje. Glavni vir zniževanja revščine je bila visoka gospodarska rast, ki je posledica uvajanja tržnega gospodarstva. Povprečna gospodarska rast za obdobje 1981–2005 je bila 8,3 % letno (približno enako kot moj izračun zgoraj), indeks revščine pa se je zniževal v povprečju 7 % letno. Tako je 10-odstotno povečanje BDP p.c. pomenilo 9-odstotni padec revščine. Glavne reforme, ki so to omogočale, so bile vzpostavitev primerne okolja za vzpostavitev mestnih in vaških podjetij (*ang. Township and Village Enterprises*), predvsem na obmestnih območjih, podeželju, kar je povzročilo povečano zaposlovanje na teh področjih, prestrukturirali so industrijski sektor. Ob koncu 1990-ih so odprli državo, kar je povečalo mednarodno trgovino in pretok investicij, kar je še pospešilo rast v mestnih območjih, kamor se je selilo prebivalstvo s podeželja. Hkrati so uvedli tudi direktne ukrepe zmanjševanja revščine, povečali so cene kmetijskih pridelkov ter odpravili davke in dajatve na kmetijske izdelke, uvedli pa so tudi posebne programe

zmanjševanja revščine ter povečali socialne pomoči. Kljub temu velja Kitajska za drugo državo na svetu po številu revnih ljudi, takoj za Indijo (Svetovna banka, 2009).

Čeprav se je revščina v zadnjih letih precej zmanjšala, pa bo potrebno še veliko dela, da se bo še dodatno zmanjševala. Sedaj je čedalje težje zmanjšati preostalo revščino, saj so preostali revni prebivalci precej bolj razpršeni po državi in jih je težje ciljati s posebnimi ukrepi. Zanimiva je tudi ugotovitev o povečanju neenakosti v družbi, saj od gospodarske rasti in razvoja niso vsi prebivalci pridobili enakih koristi. Dohodkovna neenakost, ki jo meri Ginijev indeks, se je povečala iz 30,9 % v letu 1981 na 45,3 % v 2003, ta nivo neenakosti je primerljiv s srednje razvitimi državami. V preteklosti je Kitajska sicer veljala za državo z nizko dohodkovno neenakostjo. Rezultat povečanja neenakosti je posledica povečevanja dohodkovnih razlik med mestnim in podeželskim prebivalstvom ter zaradi naraščajočih razlik med dohodki znotraj mestnega in podeželskega prebivalstva (Svetovna banka, 2009).

Očitno je Kitajska na dobri poti, da se razvije v srednje razvito državo, je pa pomembno, da se je lotila reševati probleme, ki spremljajo hitro gospodarsko rast, kot so revščina in dohodkovna neenakost, kljub temu da država nima demokratičnih institucij.

Na primeru Kitajske hipoteze iz uvoda ne morem potrditi, saj država dosega visoko gospodarsko rast kljub avtokratičnemu političnemu sistemu, tudi za leto 2009, ki je krizno, se govori o 8-odstotni rasti, kar je zavirljiva številka. Neenakost in revščino uspešno znižujejo, je pa res, da je revščina še vedno resen problem. Pomembno je, da se voditelji tega zavedajo in sprejemajo ukrepe, ki dajejo rezultate. Kljub uspešnosti sistema pa menim, da v bližnji prihodnosti še ne bodo začeli z uvajanjem demokracije, od gospodarsko razvite države se to sicer pričakuje, vendar je vprašljivo, če bo nezadovoljstvo prebivalstva tako naraščalo, da bodo zahtevali svoje pravice, saj je iz teorije jasno, da je za spremembo političnega sistema potrebna revolucija, ki pa jo običajno povzročijo previsoke socialne razlike, ki pa jih na Kitajskem odpravljajo.

b) Turkmenistan

Državo Turkmenistan sem izbrala, ker je dosegla eno izmed najslabših povprečnih ocen glede demokratičnosti, saj je dosegla 6,94, kar pomeni, da gre za popolnoma nesvobodno, avtoritarno državo, slabši rezultat je dosegla samo Severna Koreja. Turkmenistan se je odcepil od Sovjetske zveze leta 1991. Na volitvah je zmagal Niyazov, bivši vodja komunistične stranke, ki je bil edini kandidat na volitvah za predsednika. Po sprejemu nove ustave leta 1992 je ponovno kandidiral na volitvah, kjer ni imel protikandidata, zato je ponovno pridobil petletni mandat z 99,5-odstotno podporo. Referendum leta 1994 mu je podaljšal mandat do 2002. Na volitvah za državni zbor, leta 1994, so lahko kandidirali samo člani predsednikove stranke, Demokratične stranke Turkmenistan, gre za bivše člane komunistične stranke. Na volitvah za državni zbor, leta 1999, je bil vsak kandidat izbran s strani vladarja, vsi pa so bili člani njegove stranke, zato mu je parlament kasneje podelil

dosmrtni mandat. Novembra leta 2002 je predsednik preživel poskus atentata, kar je povzročilo precejšnje gibanje opozicije in kritike režima, ki so bile podprte s strani mednarodnih organizacij. Vladanje Niyazova je temeljilo na pogostih spremembah v vladi, ukinjanju formalnih institucij, slabem delovanju medijev in kultu osebnosti. Pomanjkanje informacij o dejanskem stanju v državi je povzročilo krizo v zdravstvu, izobraževanju in kmetijstvu (Freedom House, 2008).

Po smrti vladarja, leta 2006, je prišlo do hitre zamenjave oblasti, ki jo je prevzel Berdymukhammedov. Oblast je prevzel tako, da je proti pravemu nasledniku vložil kriminalne obtožbe. Novi predsednik je utrdil svoj položaj, na volitvah je dosegel, da so bili izvoljeni njegovi zavezniki, saj niso bile nadzorovane s strani mednarodnih organizacij. V letu 2007 je konsolidiral svojo oblast, odstranil podpornike prejšnjega voditelja iz visokih državnih položajev. Kult osebnosti prejšnjega vodje je začel izginjati, pojavljali pa se je nov. Novi vodja je zmanjšal zaprtost države, saj je pričel z obiski raznih držav, od Kitajske do Združenih držav in EU. Kljub njegovim prizadevanjem za povečanje izmenjave z drugimi državami je izvoz plina še vedno glavni produkt države. Država ni svobodna, vodja države ima absolutno oblast, volitve pa niso niti poštene niti svobodne. Država ima sicer dve parlamentarni telesi, vendar nobeno ni odvisno od zakonodajalca. Dejansko je registrirana samo ena politična stranka, opozicijske stranke so bile prepovedane, njihovi vodje, ki niso zbežali iz države, pa so ogroženi ali zaprti. Korupcija je precej razširjena, saj morajo javni uslužbenci pogosto podkupovati oblast, da lahko pridejo na položaj. Na lestvici korupcije zaseda 162 mesto od 180 (Freedom House, 2008).

Svoboda govora in tiska je precej omejena s strani vlade, ki nadzoruje vse televizijske programe in časopise. Nekatera poročila poročajo, da so mediji po smrti Niyazova postali bolj informativni ter da je nadzor privatnih pogovorov s strani vlade manj intenziven. Edini ponudnik internetnih storitev je državni Telekom. Vlada precej omejuje svobodo vere, neodvisne skupine pa so pod precejšnjim pritiskom, širjenje neregistrirane verske dejavnosti je še vedno kaznivo dejanje. Precejšnje omejitve so tudi pri akademskem delu kljub reformam v 2007, ko se je povečal obseg izobraževanja ter plače učiteljev, saj je bilo izobraževanje pod prejšnjim vladarjem precej okrnjeno. Kljub temu da ustava omogoča mirna zborovanja, so le-ta v praksi precej omejena. Nedržavne organizacije sicer niso nelegalne, vendar je njihovo delovanje precej nadzorovano, tako da v državi ni prave civilne družbe. Edini sindikat, ki je dovoljen, je državni, za delavce ni zakonske podlage, da bi lahko oblikovali sindikate ali celo stavkali, zato so stavke precej redke.

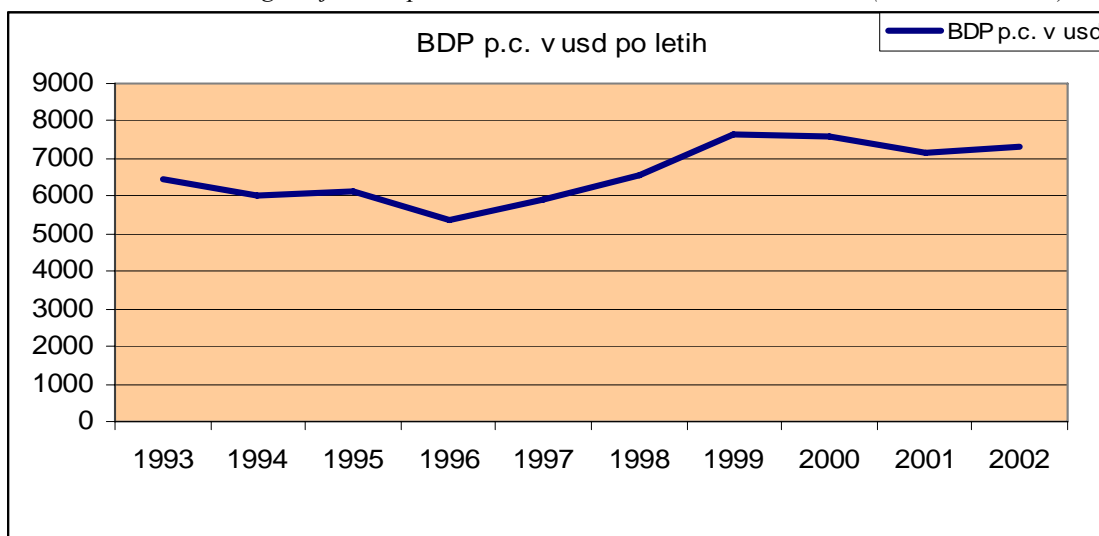
Pravni sistem služi predvsem predsedniku, ki imenuje in odstavlja sodnike. Oblast pogosto odreče pravico do poštenega sodnega procesa, do javnih sojenj in branilca. V letu 2007 je predsednik sicer vzpostavil posebni komite, ki sprejema pritožbe glede izvrševanja zakonodaje, vendar ni jasno, ali bo to državljanom nudilo zaščito pred arbitrarnimi odločitvami uradnikov. Država predstavlja tudi območje, ker potekajo tihotapske poti za droge, v kar naj bi bili vpleteni tudi visoki uradniki, velik problem države je tudi visok delež odvisnikov od drog. Prisotna je tudi precejšnja diskriminacija do etničnih skupin,

predvsem ruskih. Gibanje preko meja države je omejeno, obstaja tudi poseben seznam oseb, katerim sploh ni dovoljen izhod iz države. Nadaljuje se sovjetski ukazni tip ekonomije, kjer je predvsem razširjena korupcija, kar onemogoča enake priložnosti prebivalcem.

Dobički iz naslova precejšnjega izvoza energentov redko dosežejo prebivalstvo države, saj večina živi v revščini. V letu 2007 je predsednik zahteval zasedbo in revizijo skrivnega računa v nemški banki, kamor naj bi prejšnji voditelj skril dobičke od prodaje plina. Država naj bi precej kršila lastniške pravice v postopku projekta rekonstrukcije mest leta 2001. Na stotine prebivalcev je bilo prisiljeno izprazniti svoje domove v ekstremno kratkem času, z majhnim ali brez denarnega nadomestila. V slabem položaju so predvsem ženske, ki so podvržene tudi precejšnjemu nasilju, prav tako nimajo nobenih pravih možnosti za zaposlitev. Očitno je, da je življenje v državi precej težko, kljub temu da ima država precej dohodkov iz naslova prodaje plina in bi lahko omogočila boljši socialni položaj državljanov in zmanjšala revščino, teh ukrepov očitno ne izvaja. Očitno je, da je problem korupcije prevelik, da bi lahko prišlo do višjega gospodarskega razvoja in bolj enakomerne porazdelitve dohodka. Posledica vseh zgoraj opisanih dejavnikov je povprečna negativna letna gospodarska rasti v obdobju, za katere sem pridobila podatke.

Povprečna letna gospodarska rast v preučevanem obdobju je znašala -1,62 %, za leto 2007, ko so se začele izvajati določene reforme in je bil zamenjan vodja države nimam podatkov. Verjetno kakšnih bistvenih sprememb v gospodarski rasti ni, saj država dosega relativno visok dohodek na prebivalca, okrog 7.000 USD, vzrok je v izvozu plina, ker pa je dohodek precej neenakomerno porazdeljen, slika, ki jo kaže kazalnik BDP p.c., ni realna, saj večina prebivalstva živi v revščini. Prav tako rast ni enakomerna, ampak niha, kar je tudi značilno za avtokratične politične sisteme, tako da to potrjuje trditve nekaterih avtorjev, ki so predstavljene v tretjem poglavju naloge.

Slika 6: Prikaz gibanja BDP p.c. za Turkmenistan od leta 1993 do 2002 (stalne cene 2000)

Vir: : Lastni prikaz in Penn World Tables, 2009

Na primeru Turkmenistana lahko potrdim hipoteze iz uvoda, saj je gospodarska rast negativna, predvidevam lahko, da bi bili rezultati v primeru demokracije precej boljši. Prebivalstvo je brez pravic, zato si vladarji lahko prisvojijo sicer visoke dohodke, ki izvirajo iz gospodarstva. Korupcija je velik problem, kar kaže, da vladajoči in njihovi privrženci lahko delajo, kar želijo. Tudi neenakost je velik problem, večina ljudi je revnih in zatiranih kljub visokem BDP p.c.. Sama potrošnja države je očitno neučinkovita, saj ne zagotavlja nujnih dobrin in socialne varnosti prebivalstvu. Lahko zaključim, da je avtokratični režim v tej državi neučinkovit in nepravičen, težko pa ga bo zamenjati. Verjetno bi z uvedbo demokracije lahko izboljšali razmere za prebivalce, saj je država relativno bogata in bi se to premoženje lahko bolj enakomerno porazdelilo, vendar do tega verjetno v bližnji prihodnosti ne bo prišlo.

5.4 Primeri demokratičnih držav

Za primera demokratičnih držav sem izbrala ZDA in Švedsko. ZDA zato, ker veljajo za najbolj demokratično državo sveta in se v medijih stalno pojavljajo kot vzor za ostale države (vsaj kar se tiče demokratičnosti). Švedska pa je primer demokratične države, ki velja za državo blaginje, torej za socialno državo, ki skrbi, da med prebivalci ne prihaja do prevelikih dohodkovnih razlik, in je primer države, ki jo kot vzor postavljajo tudi naši politiki. Kot zadnjo skupino pa obravnavam še države Latinske Amerike, ker je politični sistem prehajal iz avtokratičnega v demokratičnega in obratno. Analiza teh držav je zanimiva predvsem z vidika vprašanja, zakaj vladarji niso uvedli sprememb, ki bi koristile državi, in nadaljevali s politikami, ki so koristile predvsem njim samim.

a) Združene države Amerike

Za Združene države Amerike velja, da so ena izmed najbolj demokratičnih držav na svetu z najdaljšo tradicijo demokracije. Ker je jasno, da je država med ekonomsko najrazvitejšimi na svetu, z BDP p.c. okrog 35.000 USD v 2004, se ne bom osredotočila na zgodovinski razvoj, ampak bolj na pojav revščine in neenakosti. Glede na spodnje ugotovitve pa tudi to ni tako velik problem, kot sem pričakovala glede na poročanja medijev. Po zadnjih podatkih iz leta 2007 naj bi bilo revnih okoli 12 % Američanov, kar je 37 milijonov ljudi. Definicija povprečnega »reveža«, ki jo uporablja vlada, predpostavlja precej višji standard, kot si predstavljamo. Meja revščine je precej visoka in je razdeljena glede na število ljudi v gospodinjstvu, za posameznika znaša okrog 11.000 dolarjev letnega dohodka. Značilnosti revnega prebivalstva so naslednje (Rector, 2007, str. 1):

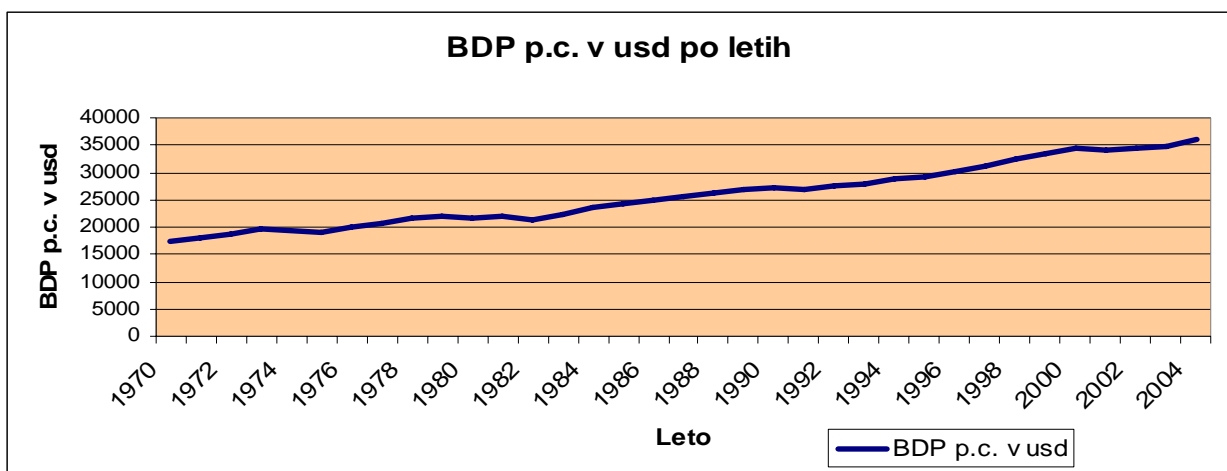
1. približno 40 % vseh revnih gospodinjstev ima v lasti hišo ali stanovanje, in sicer v povprečju v obliki treh spalnic, kopalnice, garaže in verande;
2. 80 % takšnih hiš je običajno opremljenih s klimo, prav tako te družine ne živijo v pomanjkanju prostora, saj imajo dve tretjini teh ljudi običajno dve sobi na osebo;
3. tipični revež ima torej več bivalnih prostorov kot povprečni prebivalec v evropskih mestih;

4. večina revnih gospodinjstev ima v lasti avto, 31 % pa ima v lasti dva ali več avtomobilov, večina pa jih ima tudi vse elektronske naprave (TV, DVD itd.).

Poleg zgoraj opisanih značilnosti imajo revne družine dostop do zdravstvene nege, družina ni lačna in zagotovljene imajo osnovne potrebe. Torej revščina v Ameriki ni niti tako grozna, kot je predstavljena v medijih in s strani politikov. Z zgornjimi značilnostmi so sicer predstavljeni povprečni reveži, znotraj katerih je seveda precej različnih družin, približno ena tretjina se srečuje z občasnimi problemi lakote, s pomanjkanjem bivalnega prostora in problemi z medicinsko oskrbo. Avtor meni, da bi se lahko večina revščine, ki dejansko obstaja, odpravila, predvsem kar se tiče otrok. Revščina otrok je običajno posledica dejstva, da starši ne delajo ali da gre za enostarševsko družino. Manjši problem vidi avtor tudi v socialnem sistemu, ki na nek način spodbuja nedelo in enostarševske družine. Velik problem za visoko število revežev predstavljajo tudi priseljenci, tako legalni kot ilegalni. Značilnost revščine je tudi podhranjenost ljudi, vendar podatkov o takšnih primerih v ZDA ni, prav tako ni razvidno, da bi se revni prehranjevali s precej slabšo hrano kot drugi prebivalci. Prenajedanje je splošni problem v državi, ki ni vezan samo na revni sloj. Revni sloj ne trpi lakote, saj imajo posebne bone za hrano, s katerimi si lahko zagotovijo obroke, večji problem revnih je prekomerna teža. V anketi je samo 1,6 % revnih prebivalcev izjavila, da pogosto ni imela na razpolago dovolj hrane. Več kot ena tretjina revnih prebivalcev naj bi vsaj enkrat letno imela finančne težave. Kot je razvidno iz tega poročila, revščina niti ni velik problem, saj zgoraj opisani pogoji, v katerih naj bi živeli reveži, po naših standardih niso reveži, ampak vsaj nižji sloj. Gibanje dohodka na prebivalca v sliki 7 kaže, da država dosega enakomerno gospodarsko rast (Rector, 2007).

Iz slike 7 je razvidna stabilna linearna rast dohodka na prebivalca, ki je v letu 2004 znašala okrog 35.000 USD. Povprečna rast v preučevanem obdobju je bila okrog 4 %, kar je dokaj visoka rast za gospodarsko razvito državo.

Slika 7: Prikaz gibanja BDP p.c. za ZDA od leta 1970 do 2004 (stalne cene 2000).

Vir: : Lastni prikaz in Penn World Tables, 2009

Glede na postavljene hipoteze v uvodu lahko zaključim, da jih v primeru ZDA lahko potrdim, gospodarska rast je odvisna od političnega sistema, saj demokracija omogoča stabilno gospodarsko rast, država je bogata. Tudi neenakost očitno ni pereč problem, saj se revno prebivalstvo v ZDA ne more primerjati z nerazvitimi državami Afrike, kjer ljudje nimajo za preživetje. Glede na to, da država tudi revnemu prebivalstvu zagotavlja socialne transferje ter hkrati skrbi za gospodarsko rast, lahko potrdim, da je potrošnja države učinkovita.

b) Švedska

Švedska velja za eno izmed držav, katere razvoj lahko uporabimo kot model za preučevanje ekonomskega in socialnega razvoja države, v preučevanem obdobju je bila popolnoma demokratična država. Država je predstavljala neko srednjo pot med kapitalizmom in socializmom, saj je uspela ustvariti državo blaginjo ter hkrati zagotavljala pogoje za dinamičen in mednarodno tekmovalen tržni sistem. Dejstvo je, da tudi danes Švedska velja za državo z najbolj enakomerno porazdelitvijo dohodka in najmanjšimi razlikami pri dohodkih med moškimi in ženskami. Na začetku 19. stoletja je bila Švedska država, ki se glede ekonomskih in institucionalnih ureditev lahko primerja z današnjimi manj razvitimi državami.

Med leti 1860 in 1914 je Švedska dosegala eno izmed najvišjih gospodarskih rasti v Evropi. Rast je bila posledica industrializacije in večanja izvoznega sektorja, pri tem pa so bile koristi te rasti precej enakomerno porazdeljene. Že v 17. stoletju je imela država precej urejene institucije in administracijo države. Pomembno je, da je država že leta 1668 imela centralno banko, ki je najstarejša centralna banka na svetu. Banko je upravljal parlament, ki je bil ustanovljen že v 15. stoletju. V tem obdobju so bile politične in ekonomske institucije že zelo razvite, imela pa je tudi kvaliteten človeški kapital. Vendar kljub vsem značilnostim in naravnim bogastvom država takrat ni bila bogata. Zemlja je bila bolj enakomerno razdeljena kot v ostalih evropskih državah, obdelovali so jo kmetje, ki so lastnikom plačevali določene prispevke. Delež zemlje v rokah države je bil okrog 28%, delež plemstva je bil stabilen v višini 20%, okrog 50% je bilo v rokah kmetov. V kasnejših letih je država oziroma kralj razprodal vso zemljo, da je poplačal dolgove in vojsko, plemstvu pa dodelil pravico, da je pobiral davke od kmetov. To je povzročilo, da so kmetje izgubili zemljo, povečala se je neenakost, okrepilo se je plemstvo. Kasneje je kralj spet izvedel zaplembo zemlje, kar je eden izmed najpomembnejših dogodkov v švedski zgodovini. To je povzročilo ponovno enakomerno porazdelitev zemlje, položaj kmetov se je precej izboljšal. Od takrat naprej je država veljala za kmetijsko, z nizkim življenjskim standardom (Andersson & Gunnarsson, 2009, str. 3-4).

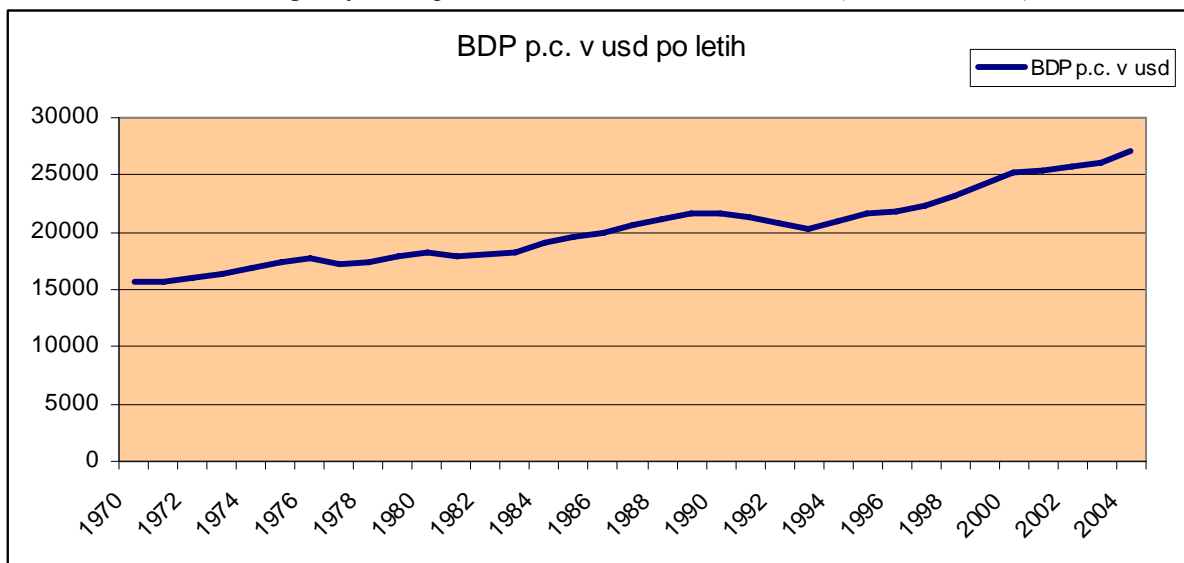
Država je kasneje uvedla precej reform, razdelila je zemljo, začela je s specializacijo dela, zmanjšal se je obseg pravil pri trgovanju, poslovanje je bilo svobodnejše. S temi reformami se je povečala trgovina znotraj podeželja in med podeželjem in mesti, kar je povečalo produktivnost. Industrializacija in povečevanje izvoza sta sicer povečala gospodarsko rast,

vendar je bila ta še vedno nizka, strukturne spremembe pa so bile minimalne. Raznolikost ekonomskih aktivnosti v mestnih področjih je povzročilo socialno stratifikacijo zaradi neuravnotežene rasti v procesu industrializacije. Na eni strani je mestno prebivalstvo imelo pomembno vlogo pri modernizaciji, na drugi strani pa se je širila revščina med ljudmi brez zemlje, enakost v družbi se je izgubljala. Da bi jo povrnili, so začeli z reformami, izobraževanjem, olajšavami za revne ter z drugimi institucionalnimi spremembami. Vse spremembe so bile povzročene na podlagi pritiskov od spodaj. Pred drugo svetovno vojno se je gospodarstvo srečevalo z ekonomsko nestabilnostjo in s socialnimi nemiri zaradi slabe delavske zakonodaje in nezaposlenosti. Zaradi precejšnjega zaposlovanja podeželskega prebivalstva v industriji je ob zmanjševanju izvoza prišlo do precejšnjih težav, ki so se še povečale ob gospodarski krizi. Ob takšni težki situaciji je oblast prevzela socialno demokratska stranka, ki se je predvsem ukvarjala z brezposelnostjo s pomočjo politik, ki jih je predvideval Keynes, torej s povečevanjem povpraševanja. Podpirali so tudi kmetijstvo s pomočjo subvencij, da bi ublažili učinke precejšnjih padcev cen kmetijskih proizvodov (Andersson & Gunnarsson, 2009).

Politično-ekonomska struktura, ki je bila vzpostavljena takrat, je omogočila moderno državo blaginje. Vzpostavili so javni sistem zavarovanja, ki se financira z davki na dohodke. Sam sistem je precej redistributiven, tako da so koristi gospodarske rasti enakomerno porazdeljene. Pomembni del reform je bila vzpostavitev brezplačnega izobraževanja, zdravstva in ostalih javnih storitev. Tretji del reform pa se je nanašal na regulacijo trga dela s centraliziranim sistemom pogajanja med delodajalci in delojemalci, kar je zmanjšalo razlike med plačami v državi. Vzpostavili so pravo državo blaginje, katere glavni cilj je čim nižja brezposelnost in dohodkovna enakost. Kljub temu da je v zadnjih letih država morala zmanjšati blaginjo in enakomerno porazdelitev dohodka, so postavljeni dobri temelji za prihodnjo rast. Ne moremo trditi, da so bile politične institucije vzpostavljene pred industrializacijo in hitro gospodarsko rastjo. »Dobre lastnosti vladanja«, ki so se razvijale z gospodarstvom, niso bile pogoj za rast. Ideja za vzpostavitev države blaginje je prišla iz vrha oblasti in je posledica političnih odločitev na nivoju države, vendar ko je bila država že gospodarsko razvita (Andersson & Gunnarsson, 2009). V sliki 8 je prikazana še gospodarska rast v zadnjih tridesetih letih.

Kot je razvidno iz slike 8, je država dosegla enakomerno linearno rast, povprečna letna stopnja rasti v 34 letih je znašala 1,62 %, kar je značilno za razvita demokratična gospodarstva, dohodek na prebivalca je precej visok, saj dosega skoraj 30.000 dolarjev na prebivalca. Država skrbi za potrebe prebivalstva, zato jim zagotavlja visok obseg javnih dobrin, povprečni delež potrošnje države v BDP je 26 % (glej tabelo v prilogi 1).

Slika 8: Prikaz gibanja BDP p.c. za Švedsko od leta 1970 do 2004 (stalne cene 2000).

Vir: : Lastni prikaz in Penn World Tables, 2009

Na podlagi analize države lahko delno potrdim hipoteze iz uvoda. Pri primeru Švedske je zanimivo, da je dosegala razvoj tako v času vladanja kraljev, kot tudi kasneje kot demokratična država. V obeh političnih sistemih so vladarji skrbeli, da ni prihajalo do previsokih neenakosti med prebivalci, saj so z reformami skrbeli tako za kmete kot kasneje za delavce. To je kasneje tudi omogočilo hitro gospodarsko rast in razvoj države. Danes je država gospodarsko razvita, prebivalstvu nudi visoke socialne pravice, država ima neke vrste socialni kapitalizem, ki ga je težko primerjati z ZDA. Potrošnja države je očitno učinkovita, saj je prebivalstvo zadovoljno, korupcija ni resen problem, kot je značilen za avtokratične države. Razvoj Švedske tudi potrjuje ugotovitve avtorjev, ki trdijo, da je demokracija politični sistem za gospodarsko razvite države, saj se je le-ta uvajala postopoma, iz kraljevine.

c) Primer držav Latinske Amerike

Analiza gospodarske uspešnosti držav Latinske Amerike je povzeta po študiji avtorjev Chong, Zanolini (2001). Preučevala sta vpliv institucij, eksplicitnih in implicitnih, v okviru katerih člani družbe medsebojno delujejo, oblikujejo ekonomsko obnašanje agentov in pomagajo razložiti ekonomsko uspešnost države. Kadar se ta pravila delovanja stalno spreminjajo ali se jih ne spoštuje, če je vloga vlade neomejena, ko lastniške pravice niso sigurne in ko je korupcija visoka, potem je z institucijami nekaj zelo narobe. Prav delovanje teh institucij sta avtorja preučevala na primeru držav Latinske Amerike.

Z izvedbo regresijske analize od leta 1970 do 1990 sta preučevala vpliv institucij na gospodarsko rast. Vse spremenljivke, ki predstavljajo institucije v modelu, so bile statistično značilne, kar kaže, da boljše kot so bile institucije, višja je bila gospodarska rast. Vprašanje, ki si ga avtorja postavita v nadaljevanju, je, zakaj v tej regiji niso uvedli boljših institucij, če so tako pomembne za rast. Zakaj so vztrajali pri slabih institucijah, če je bilo

jasno, da so rezultati slabi, kako je možno, da različne interesne skupine niso uspele izsiliti reform, ki bi preprečile slabe rezultate. Avtorja predvidevata, da je vzrok v tekmovanju med različnimi interesnimi skupinami in da bi bili transakcijski stroški spremembe previsoki. Da bi ugotovila vzroke, sta analizirala vojaške avtokratske režime v regiji in znotraj njih interese vodij, možne povezave z interesnimi skupinami in kakšne so bile te povezave z gospodarsko rastjo. Kljub temu da so vse države imele avtokratični režim, se je le-ta razlikoval med posameznimi državami. Obnašanje avtokratov v posameznih državah je bilo različno, eni so bili izkoriščevalski, ki na državo niso gledali dolgoročno, ampak so iztržili, kar so lahko, brez vlaganj nazaj v gospodarstvo. Drug primer pa so avtokrati, ki so uvedli dobro vodenje države in izvajali dobre politike.

Na podlagi podatkov sta preverila trditev, da vladarji, ki se počutijo ogrožene, ki pričakujejo zamenjavo, ne bodo vlagali v razvoj, ampak bodo izkoristili in si prisvojili čim več sredstev. Vendar analiza ni podala dokaza, da bi trajanje režima pozitivno vplivalo na boljše izvajanje politik in vodenje države. Drug vidik, zakaj avtokrati niso spremenili politik, je v politični moči. Z uvajanjem sprememb, ki bi lahko izboljšale položaj države in povečale gospodarsko rast, bi lahko izgubili svojo politično moč. Avtokratu torej ni bilo pomembno samo pridobiti čim več sredstev in da bi te lahko povečali z boljšimi politikami, ampak jim je bila pomembna tudi moč, ki pa ni bila nujno pozitivno povezana z dobrimi gospodarskimi politikami. Torej ugotovitev je, da moč in rente niso substituti, ampak različne komponente funkcije koristnosti racionalnega avtokrata. V Latinski Ameriki je podpora avtokratom nudila vojska in ne ekonomska elita. Torej želja po oblasti s strani avtokratov in članov vojske je bila tako velika, da so iracionalne politike, ki so jih izvajali, dejansko bile smiselne, če jih gledamo s političnega zornega kota. Torej v določenih situacijah avtokratu ni glavni cilj zagotoviti dobro vodenje in dobre politike, ampak bo izvajal politike, ki mu bodo zagotavljale, da obdrži svoj vodstveni položaj, če mu to dovolijo tudi njegovi podporniki. To pa je bila v večini vojska, kateri je moral vladar zagotoviti dovolj resursov ter napredovanje in tudi moč pomembnim članom znotraj vojske; če se je bilanca tu porušila, potem je vladar moral opustiti te politike.

Opisani primer nam kaže, da so avtokracije precej različne, tako da je potrebna praktična analiza vsakega sistema, da bi lahko potegnili neke skupne ugotovitve. Pomembno je, da so in bodo obstajale dobre in slabe avtokracije in demokracije. Dejstvo je, da je razvoj države, sploh avtokratične, močno odvisen od vladarja in njegovih interesov, to delno velja tudi za demokracije. Je pa potrebno poudariti, da ima v demokracijah ljudstvo možnost, da zamenja oblast, v avtokracijah pa je ta moč precej šibka. Se pa v zadnjih letih v demokracijah pojavlja predvsem problem nezainteresiranosti ljudi za politiko in posledično slaba volilna udeležba. To pa delno kaže na težave demokracije kot sistema, saj ljudje menijo, da s svojimi glasovi ne morejo vplivati na odločitve voditeljev. S tega vidika je težko zaključiti, kateri politični sistem je boljši za gospodarstvo, v obeh primerih je prebivalstvo slabo udeleženo pri odločanju, v avtokracijah ne morejo odločati, v demokracijah pa pravice ne izkoristijo.

SKLEP

Namen naloge je bil preučiti, kako in ali sploh politični sistem vpliva na gospodarsko rast države. Kljub množici opravljenih raziskav na to temo ni splošne ugotovitve, ki bi jo lahko zapisala v zaključku naloge. Vprašanje še vedno ostaja odprto, z bolj zanesljivimi podatki o državah in z novimi metodami analiz podatkov bo v prihodnosti verjetno prišlo do vzpostavitve teorije o tem vprašanju.

Glede na povedano v nalogi, bi se pridružila avtorjem, ki trdijo, da politični sistem nima pomembnega vpliva na gospodarsko rast. Pri analizi podatkov, ki sem jo naredila, nisem opazila pomembnih razlik v gospodarski rasti, potrdila sem trditev, da so bogatejše države (kriterij je bil višji BDP na prebivalca) običajno demokratične. Opazila sem predvsem večje razlike znotraj skupine avtokratičnih držav kot znotraj demokratičnih. Ta ugotovitev niti ni presenetljiva, ker je v svetu še precej avtokratičnih držav, ki pa imajo precej različne oblike avtokracij. Na eni strani imamo zelo revne afriške avtokratične države, ki so običajno v obliki vojaških diktatur, to pa je ena izmed najslabših možnih oblik avtokracije. Na drugi strani imamo bogate avtokratične države, ki so izvoznice nafte, med tema skrajnima oblikama pa so avtokratične države, ki so po ureditvi že precej podobne demokratičnim. Za te države je sicer značilna relativno visoka gospodarska razvitost in precejšnja enakost družbe, vendar pa so pravice in svoboščine državljanov še vedno omejene. Za te države (npr. Kitajska) bo v prihodnosti zanimivo spremljati, če bodo prešle v demokracijo. Po teoriji, ki je navedena v drugem poglavju naloge, je verjetnost tega prehoda nizka, saj je za uvedbo demokracije potrebno precejšnje nezadovoljstvo večine prebivalstva, ki pa običajno izvira iz razlik med prebivalci. Iz analize npr. Kitajske je razvidno, da revščina ni visoka ter da jo vztrajno odpravljajo, tako da večjih revolucionarnih nagnjenj iz tega naslova ne bo. Lahko bi se sicer pojavilo nezadovoljstvo glede politične svobode, vendar verjetno to ne bo pripeljalo do revolucije, ki je po teoriji potrebna za uvedbo demokracije.

Torej prve hipoteze iz uvoda, da politični sistem vpliva na gospodarsko rast, ne morem popolnoma potrditi. Strinjam se z avtorji, ki trdijo, da je demokracija sistem, ki je primeren predvsem za bogate države, in da je ni smiselno uvajati v revne države (kot npr. nerazvite države v Afriki). V demokraciji so pritiski po redistribuciji dohodka premočni, da bi se jim lahko revna demokratična država uprla. Politiki želijo izvajati vsečne politike, pričakovanja ob uvedbi demokracije pa so visoka. Problem v revnih državah je, da države nimajo zadosti sredstev, ki bi jih lahko v obliki transferjev namenile prebivalstvu, še bolj pomembno pa je, da bi te resurse morali usmeriti v investicije. Za izvedbo investicij namesto potrošnje pa se običajno ne bi odločil noben demokratični predsednik vlade, ker bi si s tem zmanjšal možnosti za izvolitev, kajti rezultati investiranja se pokažejo dolgoročno, potrošnje pa takoj. Zato menim, da za uspešni razvoj nerazvitih držav ni bistvena uvedba demokracije, ampak ustrezno vodenje države, lahko avtokratično in institucije, ki bodo preprečevale zlorabo položaja in nedovoljenega trošenja državnega denarja. Visoka

razvitost in gospodarska rast pa sta lahko značilni tako za demokratične kot avtokratične države.

Drugo hipotezo, da je potrošnja države učinkovitejša v demokracijah kot v avtokracijah lahko na podlagi analiz, ki so predstavljene v nalogi, potrdim. Glavna razlika med potrošnjo države v obravnavanih političnih sistemih je v strukturi potrošnje. Demokratične države so usmerjene predvsem v zagotavljanje socialnega standarda, pomoči revnim in brezposelnim, zagotavljanje zdravstvenih storitev, torej v storitve, ki so pomembne za zadovoljstvo večine volivcev. V avtokraciji to seveda ni pomembno, je pa odvisno od oblike avtokracije. Potrošnja države se običajno nameni za delovanje obsežnega vojaškega aparata, za zagotavljanje podpore s strani politične elite in samo represijo. Pri tem so seveda izjeme, saj avtokratični sistemi postajajo bolj podobni demokratičnim, nekateri voditelji so usmerjeni v prihodnost, zato izvajajo državi koristne projekte, vendar ker se vodje ne srečujejo s pritiski s strani družbe po učinkoviti alokacij resursov s strani družbe, menim, da so manj učinkoviti.

Zadnjo tezo, ki sem jo postavila v uvodu, da je neenakost večja v avtokraciji kot v demokraciji, je sicer težko potrditi zaradi pomembnih razlik med avtokratičnimi državami, vendar pa na splošno drži. Res je, da obstajajo avtokratične države, ki so uspele neenakost oz. revščino v družbi znižati na minimum, kar demokratičnim državam ni uspelo, vendar imamo na drugi strani avtokratične države, kjer so razlike v družbi ekstremno visoke. Predvsem se mi zdi pomembna ugotovitev, da se je odpravljanja neenakosti v družbi treba lotiti sistematično, z uvajanjem dolgoročnih ukrepov, ki pa niso najbolj priljubljeni v demokratičnih državah. Glavni problem je spet v želji politikov, da dosežejo čim hitrejši rezultate, kljub temu da so samo kratkoročni. Glede na to, da se neenakost v demokratičnih državah, tudi v Sloveniji, povečuje, bodo politiki morali začeti z uvajanjem celostnih dolgoročnih rešitev glede odpravljanja neenakosti. Iz zgodovine je razvidno, da prav razlike v družbi in revščina prebivalcev povzročajo socialne nemire in revolucije, kar pa si ne želi nobena vlada, niti avtokratična, saj so stroški in škoda, ki jo ta povzroči, previsoki. Dodaten pomen dolgoročnih ukrepov glede boja z neenakostjo je v dejstvu, da bo razvitim demokratičnim državam začelo zmanjkovati sredstev, ki so potrebna za kratkoročno reševanje teh problemov (npr. različni socialni transferi), saj je bistvo države, da zagotavlja pogoje za dolgoročno gospodarsko rast, kar pa samo z večanjem potrošnje ni mogoče. Višja neenakost v avtokratičnih državah je posledica nezmožnosti prebivalstva, da bi izrazilo svoje nezadovoljstvo, ter neizobraženost prebivalstva in strah pred maščevanjem vodstva države.

Skupna ugotovitev naloge je, da je demokracija sistem za razvite in bogate države, katerega glavna pomanjkljivost je kratkoročna usmerjenost vlad držav. Izvajajo ukrepe, ki dajo hitre rezultate, čeprav dolgoročno škodujejo razvoju države. Na drugi strani imamo avtokratične sisteme, ki so lahko zelo uspešni, če je vladar usmerjen dolgoročno in se ne čuti ogroženega. Problem avtokratičnih vladarjev je, da niso kredibilni, saj lahko vsak trenutek spremenijo zakonodajo, če sploh obstaja, kar v gospodarstvo vnaša precejšnjo

negotovost, to pa škoduje gospodarski rasti. Torej optimalnega političnega sistema ni, vsak ima prednosti in slabosti, je pa lahko odločen in dolgoročno usmerjen avtokratični vladar tisti, ki lahko doseže zavidljiv razvoj države, enako velja za demokratičnega, vendar je leta odvisen od zadovoljstva ljudstva, ki pa ni vedno racionalno. To pomeni, da ima dobri demokratični voditelj, ki želi uvesti reforme, ki bi omogočale dolgoročno rast, precej težje delo od avtokratičnega voditelja, saj si z ljudstvu trenutno nenaklonjenimi reformami ne bo zagotovil ponovne izvolitve, to pa je problem demokracije.

LITERATURA IN VIRI

1. Acemoglu, D. (2007). *Oligarchic Versus Democratic Societies*. Department of Economics Massachusetts Institute of Technology Cambridge.
2. Acemoglu, D. & Robinson, J. (1999). *Why did the West extend the franchise? Democracy, Inequality and Growth in historical perspective*. Berkeley: Departments of Political Science and Economics.
3. Acemoglu, D. & Johnson, S. & Robinson, J. (2004). *Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth*. Berkeley: Departments of Political Science and Economics.
4. Andersson, M. & Gunnarsson, C. (2009). *Egalitarianism in the process of Modern Economic Growth: The case of Sweden*. Sweden: Department of Economic History, Lund School of Economics.
5. Barro, R. (1999). Determinants of Democracy. *The Journal of Political Economy*, 107 (6), str. 158-183.
6. Barro, R. (2000). *Rule of law, democracy, and economic performance*. Najdeno 19. februarja 2009 na spletnem naslovu http://www.heritage.org/research/features/index/chapters/pdfs/index2000_chap2.pdf.
7. Besley, T. & Kudamatsu, M. (2007). *Making Autocracy Work*. London: London School of Economics and Political Science.
8. Boix, C. & Svolik, M. (2007). *Non-tyrannical Autocracies*. Princeton, Princeton University.
9. Bourguignon, F. & Verdier, T. (2000). Oligarchy, democracy, inequality and growth. *Journal of Development Economics*, 62, 283-313.
10. Bueno de Mesquita, B., Morrow, D. J., Siverson, M. R., Smith, A., (1999). Policy Failure and Political Survival. *The Journal of Conflict Resolution*, 43 (2), 147-161.
11. Cerar, M. (2007). Totalitarizem (1.del). Najdeno 22. marca 2009 na spletnem naslovu http://www.ius-software.si/Novice/prikaz_Clanek.asp?id=25253&Skatla=17.
12. Chang, H. (2006). Understanding the Relationship between Institutions and Economic Development. UNU-WIDER. Najdeno 3. marca 2009 na spletnem naslovu http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2006/en_GB/dp2006-05/.

13. Chong, A. & Zanforlin, L. (2001). *Inward-Looking Policies, Institutions, Autocrats and Economic Growth in Latin America: An Empirical Exploration*. Washington: Interational Monetary Fund.
14. Comeau, L. (2003). Democracy and growth: A relationship revisited. *Eastern Economic Journal*, 29 (1).
15. Debs, A. (2007). Political Strenth and Economic Efficiency in a Multi-Agent State. Najdeno 15. januar na spletnem naslovu http://www.hse.ru/data/486/768/1238/debs_hse.pdf
16. Donahue, J. (1989). *The Privatization Decisions*. New York: Basic Books.
17. Doucouliagos, H. & Ulubasoglu, M. (2006). Democracy and economic growth: A Meta-Analysis. Deakin Universtiy: School of accounting, economics and finance, School working paper-Economic Series 2006.
18. Ferfila, B. (2008). *Demokratsične in nedemokratsične države sveta*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
19. Frye, T. (2002). The Perls of Poralization. *World Politics*, 54 (April), 308-337.
20. Gradstein, M. (2008). *Democracy and Economic Development*, Ben Gurion University.
21. Gastilov indeks, podatki. Najdeno 28. april 2009 na spletnem naslovu <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=439>
22. Grier, K. & Munger, M. (2006). *On Democracy, Regime Duration, and Economic Growth*. Duke University: Departments of Economics, University of Oklahoma, and Department of Political Science.
23. Hellman, J. & Fish, S. (1998). The Determinants of Economic Reform in the Post-Communist World. *East European Polices and Society*, 12 (Winter 1998).
24. Hartmann, T. (2009). Government. Najdeno 22. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.2.scholastic.com/browse/article.jsp?id=5116>.
25. Jamali, K. Wandschneider, K. & Wunnava, P. (2007). The effect of political regimes and technology on economic growth. *Applied Economics*, 39, 1425-1432.
26. Jones, B. (2008). *National Leadership and Economic Growth*. Northwestern University and NBER.
27. Kurzman, C., Werum, R. & Burkhart, R. (2002). Democracys Effect on Economic Growth: A Pooled Time-Series Analysis, 1951-1980. *Studies in Comperative International Development*, 37 (1), 3-33.
28. Lee, C.S. (2005). Income Inequality, Democracy, and Public Sector Size. *American Sociological Review*, 70(1), 158-181.
29. Marktanner, M. & Bekdash, H. & Salman, L. (2008). Social, Economic and Political Ingredients of Regime Success and Failure Revisited. *Research Journal of International Studies*, 8, 85-97.
30. Martin, W.C. & Plumper, T. (2003). Democracy, Government Spending, and Economic Growth: A Political-Economic Explanation of the Barro-Effect. *Public Choice*. 117(1-2), 23.

31. Mulligan, C., Gil, R. & Sala-i-Martin, S. (2004). Do Democracies Have Different Public than Nondemocracies? *The Journal of Economic Perspectives*, 18 (1), 51-74.
32. Olson, M. (1993). Dictatorship, Democracy, and Development. *The American Political Science Review*, 87(3), 567-576.
33. Paldam, M. & Gundlach, E. (2008). *The Democratic Transition. A study of the causality between income and the Gastil democracy index*. Kiel: Institute for the world Economy.
34. Podatki iz baze podatkov Penn World Tables (BDP p.c. gospodarska rast, delež potrošnje v BDP, delež potrošnje države v BDP) Najdeno 29. april 2009 na spletnem naslovu http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt62/pwt62_form.php
35. Predstavitev razvoja Kitajske. Najdeno 2. maja 2009 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/CHINAEXTN/Resources/318949-1239096143906/China_PA_Report_March_2009_eng.pdf
36. Projekcije gospodarske rasti za države sveta za leto 2009. Najdeno 12. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/update/01/pdf/0109.pdf>
37. Przeworski, A. (2003). *Democracy and Economic Development*, New York: Department of Politics, New York University.
38. Przeworski, A. & Limongi, F. (1993). Political Regimes and Economic Growth, *The Journal of Economic Perspectives*, 7(3), 51-69.
39. Rector, R. (2007). *How Poor Are America's Poor? Examining the "Plague" of Poverty in America*. The Heritage Foundation, No. 2064, 2007.
40. Salhi, A. & Bolle, M. (2007). *Democracy, Autocracy and Growth: Teoretical Considerations*. Berlin: Jean Monnet Centre of Excellence.
41. Shleifer, A. & Vishny, R. (1994). Politicians and Firms. *The Quarterly Journal of Economics*, 109 (4), 995-1025.
42. Slovar slovenskega knjižnega jezika, pojem demokracija. Najdeno 2. februar 2009 na spletnem naslovu http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=demokracija&hs=1
43. The worst of the worst. The worlds must depressive societies 2008, Freedom house report. Najdeno 29. april 2009 na spletnem naslovu http://www.freedomhouse.org/uploads/special_report/62.pdf.
44. Tonizzo, M. (2008). *Political Institutions, Size of Government and Redistribution: An empirical investigation*. London: London School of Economics and Political Science.
45. Trtnik S. (2005). *(Ne)primernost demokracije in iskanje alternative*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani. Fakulteta za družbene vede. Str. 86.
46. Ustava Republike Slovenije (1991). Najdeno 22. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=28&showdoc=1>.
47. Varshney, A. (1999). *Democracy and poverty*. Najdeno 29. aprila 2009 na spletnem naslovu <http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/Background/varshneya.pdf>

48. Vernon, R. & Aharoni, Y. (1981). *State Owned Enterprise in Western Economies*.
London: Croom Helm.

PRILOGE

Priloga 1: Primerjava držav sveta po BDP p.c., političnemu sistemu, gospodarski rasti, deležem potrošnje in potrošnje države v BDP

Država	RBDP p.c.	DEM / AVT	Delež potrošnje v BDP	Delež države v BDP	Delež investiciji v BDP	Gospodarska rast v %
Afganistan	1682	6,5	89	18	5	-2,22
Albanija	3070	5,2	72	23	38	3,61
Algerja	5167	6,0	61	22	17	1,29
Argentina	10175	2,7	66	17	15	0,48
Armenija	3444	4,4	90	28	11	7,58
Avstralija	20246	1,0	61	16	24	1,94
Avstrija	20558	1,0	60	17	24	2,51
Azerbajdžan	3061	5,9	63	41	15	2,34
Bahami	17388	1,3	61	24	18	0,58
Bahrajn	17014	5,6	45	33	10	2,17
Bangladeš	1547	3,9	88	10	8	1,74
Barbados	13735	1,0	88	12	5	1,24
Belorusija	9488	5,8	58	31	15	7,55
Belgija	19144	1,0	56	20	22	2,29
Benin	1157	4,5	86	10	8	0,69
Butan	520	5,6	70	34	20	4,55
Bolivija	2797	2,9	77	20	10	0,46
Bosna-Hercegovina	2291	4,8	88	31	6	8,36
Bocvana	4483	1,9	52	20	19	6,38
Brazilija	6370	2,8	58	25	19	2,02
Brunej	32034	6,3	15	11	4	-0,23
Bolgarija	7477	4,2	65	32	7	0,53
Borkina Faso	816	5,1	93	25	10	1,33
Burundi	819	6,3	87	16	4	0,56
Kambodža	537	6,3	93	18	4	-1,64
Kamerun	2352	6,2	78	16	5	0,92
Kanada	20811	1,0	59	16	23	2,05
Cape Verde	2925	3,2	92	35	15	2,98
Centralna afriška republika	967	5,6	96	11	9	-0,55
Čad	834	6,4	83	31	10	0,14
Čile	7916	3,7	58	25	17	2,29
Kitajska	1898	6,7	46	27	27	7,30
Kolumbija	5071	2,7	72	17	12	1,78
Kamoros	1773	4,7	82	42	12	-1,03
Kongo	1800	6,4	63	18	24	1,41
Kostarika	6847	1,0	76	19	9	1,44
Cote d'Ivoire	2147	6,0	80	24	8	0,35
Hrvaška	8550	2,9	62	30	14	-0,02
Kuba	5009	6,7	69	43	6	2,93
Ciper	12593	1,5	67	21	19	4,48
Češka	13157	1,0	50	32	19	0,91
Danska	21875	1,0	52	23	22	1,62
Džibuti	3886	4,9	94	32	6	0,31

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Država	RBDP p.c.	DEM / AVT	Delež potrošnje v BDP	Delež države v BDP	Delež investiciji v BDP	Gospodarska rast v %
Dominika	5713	1,5	57	56	12	1,92
Dominikanska republika	4513	2,3	83	16	12	3,19
Ekvador	4338	3,1	61	27	22	1,72
Egipt	3108	5,5	100	14	8	2,86
El Salvador	4109	2,8	89	16	8	0,78
Ekvatorialna Gvineja	2937	6,8	48	29	11	9,67
Eritreja	605	6,6	91	58	7	1,35
Estonija	10312	1,4	58	33	14	1,71
Etiopija	542	5,8	86	21	4	1,39
Fidži	4359	3,6	63	28	14	1,58
Finska	17605	1,4	51	20	28	2,38
Francija	19710	1,0	57	20	23	2,06
Gabon	14329	5,5	46	7	6	-0,48
Georgia	3774	3,9	76	36	7	3,73
Nemčija	19772	1,0	60	17	24	1,88
Gana	1182	4,4	102	23	7	1,99
Grčija	11931	1,6	67	14	24	2,21
Grenada	4185	2,1	78	27	18	2,37
Gvatemala	3618	3,6	85	14	7	0,63
Gvineja	2395	6,5	88	5	8	0,39
Gvineja-Bissauk	628	5,0	83	43	15	0,24
Haiti	2043	6,0	79	21	4	0,70
Honduras	2246	3,4	73	20	13	0,72
Madžarska	9320	3,3	56	28	19	2,65
Islandija	19973	1,0	58	19	24	2,89
Indija	1764	2,2	58	32	11	2,87
Indonezija	2714	4,8	54	20	15	3,70
Iran	5711	5,7	54	24	30	1,05
Irak	2280	6,8	58	33	7	2,14
Irska	14449	1,0	60	17	22	3,92
Izrael	16678	1,6	47	33	24	1,95
Italija	17728	1,1	61	16	23	2,12
Jamajka	4333	1,9	69	22	16	0,47
Japonska	18741	1,3	54	14	31	2,55
Jordan	4050	5,1	67	57	15	-0,49
Kazahstan	7192	5,9	63	23	9	2,19
Kenija	1240	5,2	77	15	12	-0,14
Kirbati	1740	1,1	50	23	2	-0,20
Kuvajt	31586	4,8	47	18	12	-2,00
Kirgizistan	3154	5,0	62	46	8	0,47
Laos	1145	6,7	64	34	10	1,25
Latvija	8379	1,6	61	35	12	4,61
Liberija	1152	5,5	64	24	6	-3,16
Litva	9047	1,2	64	29	13	4,60
Luksemburg	29798	1,1	56	11	24	3,30
Makedonija	5041	3,4	73	26	11	-0,32
Madagaskar	1011	4,0	88	16	4	-1,56
Malavi	703	5,0	99	10	10	1,35

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Država	RBDP p.c.	DEM / AVT	Delež potrošnje v BDP	Delež države v BDP	Delež investiciji v BDP	Gospodarska rast v %
Malezija	6796	3,8	50	20	22	4,88
Maldivi	2573	5,3	49	23	13	6,49
Mali	868	4,6	87	18	8	2,02
Malta	11203	1,3	70	25	17	5,65
Mavretanija	1324	6,2	66	38	13	0,43
Mauritius	9491	1,7	78	12	12	4,18
Mehika	6870	3,3	69	14	18	1,49
Mikronezija	3353	1,0	50	22	2	1,81
Moldavija	2562	3,3	72	35	11	0,24
Mongolija	1456	4,4	75	21	20	1,32
Maroko	3291	4,6	77	16	13	1,75
Mozambik	1072	4,8	92	27	3	1,22
Namibija	5061	2,6	65	35	12	0,27
Nepal	1092	4,0	71	23	14	1,61
Nizozemska	20254	1,0	55	20	23	1,74
Nova Zelandija	17575	1,0	59	19	21	1,29
Nikaragva	4705	4,1	71	32	9	-1,53
Niger	987	5,5	64	35	7	-0,73
Nigerija	1073	5,1	76	10	7	1,01
Severna Koreja	1216	7,0	73	19	10	3,98
Norveška	23599	1,0	46	18	27	2,86
Oman	12826	6,1	53	13	11	1,77
Pakistan	1954	4,8	75	20	12	2,62
Palau	8745	1,0	50	22	3	0,60
Panama	6174	3,7	66	19	18	2,39
Papova Nova Gvineja	3654	2,2	62	29	8	2,79
Paragvaj	4585	4,2	82	14	12	1,51
Peru	4428	3,6	71	18	16	0,19
Filipini	3189	3,4	70	17	14	1,55
Poljska	6477	3,4	63	17	21	2,78
Portugalska	12267	1,6	62	22	21	2,93
Qatar	43284	5,9	34	19	11	-1,54
Romunija	5140	4,8	67	14	19	3,35
Rusija	9617	4,4	49	25	15	-0,12
Ruanda	1078	6,4	91	22	3	1,79
Samoa	2890	2,9	96	32	20	0,99
Sao Tome & Principe	1336	3,6	90	34	21	1,15
Saudska Arabija	20775	6,6	37	24	9	0,67
Senegal	1435	3,8	99	21	6	0,04
Srbija in Črna gora	2611	3,0	76	27	4	-1,32
Sera Leone	1131	5,0	81	11	3	-1,72
Singapur	17882	4,7	42	8	43	4,76
Slovaška	9330	1,4	59	27	20	1,06
Slovenija	16493	1,1	53	23	22	2,31
Salomonovi otoki	2222	2,1	81	28	8	-0,12
Somalija	1024	6,8	74	26	8	-1,73
Južna Afrika	7503	3,3	64	26	9	1,08
Južna Koreja	8784	2,9	58	13	32	6,07

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Država	RBDP p.c.	DEM / AVT	Delež potrošnje v BDP	Delež države v BDP	Delež investiciji v BDP	Gospodarska rast v %
Španija	14486	1,7	62	15	23	2,43
Šrilanka	2541	3,0	69	33	15	3,91
Sudan	1073	6,3	73	21	12	0,60
Surinami	4648	3,2	55	31	14	3,18
Svaziland	6269	5,9	87	17	10	3,67
Švedska	20302	1,0	53	26	21	1,72
Švica	25286	1,0	60	8	27	1,17
Sirija	1756	6,5	73	34	8	1,92
Tajvan	10465	3,7	62	17	19	6,17
Tadžikistan	1696	6,1	57	39	7	-0,99
Tanzanija	596	5,3	89	23	6	1,55
Tajska	4212	3,6	59	17	30	4,64
Togo	1025	6,2	72	36	11	-1,46
Tonga	2352	4,8	102	26	10	3,77
Trinidad in Tobago	11109	1,6	66	18	19	2,52
Tunizija	5016	5,9	79	14	18	3,27
Turčija	4439	3,1	75	14	14	2,11
Turkmenistan	6797	6,9	54	30	25	-0,94
Uganda	880	5,4	70	38	3	0,33
Ukrajina	5437	3,3	54	34	11	-0,87
Združeni Arabski Emirati	29072	5,7	33	15	21	6,48
Velika Britanija	18700	1,0	62	20	17	2,20
ZDA	25828	1,0	69	14	20	2,12
Urugvaj	8331	2,6	67	20	13	1,55
Uzbekistan	3566	6,9	56	39	7	-0,02
Vanuatu	2717	1,6	65	38	13	1,82
Venezuela	7890	2,1	57	15	16	-0,02
Vietnam	1908	6,9	75	16	13	4,58
Jemen	999	5,2	48	57	5	0,96
Zambija	1128	4,5	88	22	26	0,05
Zimbabve	3172	5,4	73	13	13	0,38

Vir: Freedom House, Penn World Tables, 2009